JOHANN SEBASTIAN BACH

Goldberg Variations | Goldbergvariaties
BWV 988

Edited by | Geredigeerd door
Derk van der Veen

ENG | NL

Editorial assistance | Redactionele medewerking: Douglas Amrine, Martin van der Graaff
Editor | Redactie: Derk van der Veen
© Derk van der Veen, 2022

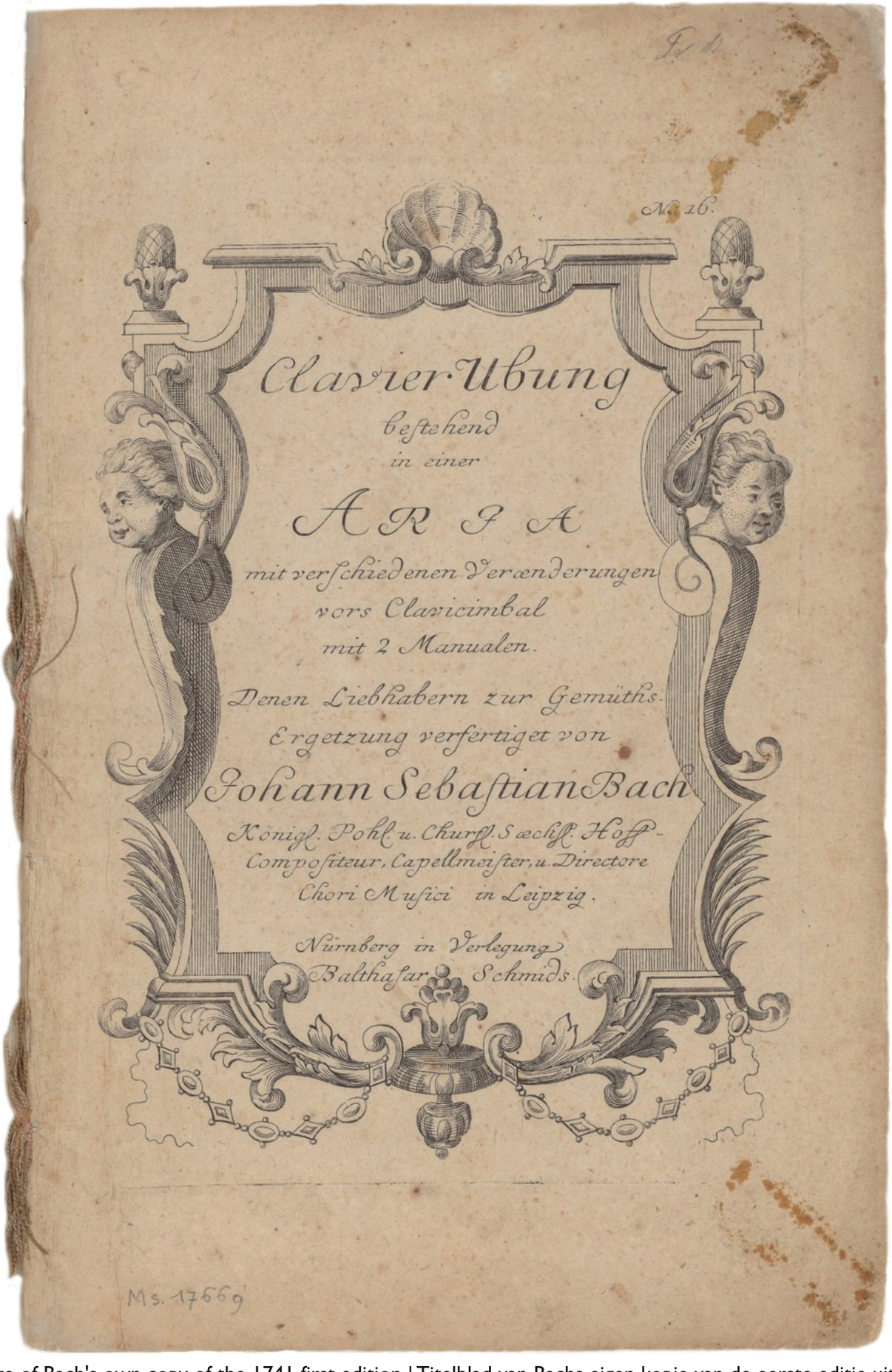

Title page of Bach's own copy of the 1741 first edition | Titelblad van Bachs eigen kopie van de eerste editie uit 1741

About this edition

This edition is based on Bach's personal copy of the 1741 first edition, as seen on the website https://gallica.bnf.fr. Ornament symbols - mostly trills - have been copied directly from the first edition, converted to a vector image and then placed in this score. Performers can thus make their own interpretation of the various symbols, even though it might look less attractive than a modern font. Bach's corrections have also been incorporated into this edition - even though he seems to have misplaced one dot - and notational errors have also been removed.

In doing so, we hope to present a score that is error-free as far as possible. When there is still room for doubt, the places concerned are discussed so that the performer can take a decision about them.

Presentation

This score stems from an investigation (and accompanying video series) into how Bach composed this work. A desire arose as a result of this research in 2021-2022 to create an edition that better shows the structure of the aria and the variations. Therefore, on each page there are always groups of 2 or 4 measures in the width of the page. The paper size has also been adjusted accordingly: 10 x 12 inches (254 x 304,8 mm).

In summary, this edition is characterized by the following features:

- the first edition from 1741 has been converted to modern notation;
- Bach's corrections have been implemented and notational errors that remained have also been addressed;
- in addition, elements on which opinions may differ are discussed in advance along with those errata;
- ornament symbols have been taken from the first edition;
- the layout and paper size have been chosen to make it easier to see the structure of the piece.

Resources

You will find available sources on, or linked to, the website of bach-digital.de. There you will also find the well-known Clavier-Büchlein for Wilhelm Friedemann Bach in which J.S. Bach included a table of ornaments. For this edition we have - deliberately - relied only on Bach's own copy of the 1st edition and 2 other copies of this 1st edition.

Over deze uitgave

Deze editie is gebaseerd op Bachs persoonlijke kopie van de eerste druk uit 1741, zoals die op de website *https://gallica.bnf.fr* te zien is. Ornamentale symbolen - meestal trillers - zijn direct uit de eerste druk gekopieerd, omgezet naar een vectorafbeelding en daarna in deze partituur geplaatst. De uitvoerenden kunnen zodoende zelf hun interpretatie van de diverse symbolen maken, ook al oogt iets minder fraai dan een modern lettertype. Ook zijn in deze uitgave Bachs correcties verwerkt - ook al lijkt hij één staccato-nootje verkeerd te hebben geplaatst - en ook zijn notatiefouten verwijderd.

We hopen hiermee een partituur te presenteren die foutloos is voor zover dat mogelijk is en daar waar deskundigheid wellicht geen eensluidend antwoord kan geven, worden de betreffende plaatsen besproken, zodat de uitvoerende zich er een mening over kan vormen.

De presentatie

Deze partituur komt voort uit een onderzoek (en bijbehorende video-serie) naar de manier waarop Bach dit werk heeft gecomponeerd. Er ontstond als gevolg van dit onderzoek in 2021-2022 de wens om een uitgave te maken die de structuur van de aria en de variaties beter laat zien. Daarom staan er op elke bladzijde steeds groepen van 2 of 4 maten in de breedte van de pagina. Ook het papierformaat is er op aangepast: 10 x 12 inch.

Samengevat kenmerkt zich deze uitgave door de volgende eigenschappen:

- de eerste uitgave uit 1741 is omgezet in moderne notatie;
- Bachs correcties zijn doorgevoerd en notatiefouten die daarna nog resteerden zijn ook geadresseerd;
- daarnaast worden elementen waarover de meningen kunnen verschillen samen met die errata vooraf besproken;
- ornamentale symbolen zijn overgenomen uit de eerste druk;
- de layout en het papierformaat zijn gekozen om de structuur van het stuk beter te kunnen zien.

Bronnen

Je vindt op en via de website van bach-digital.de de beschikbare bronnen. Je vindt daar ook het bekende Clavier-Büchlein voor Wilhelm Friedemann Bach waarin J.S. Bach een tabel met versieringen opnam. Wij zijn voor deze uitgave - bewust - alleen uitgegaan van Bachs eigen kopie van de 1e druk en 2 andere exemplaren van deze 1e druk.

Bach's own corrections, improvements and additions

In Bach's 'Handexemplar' there are corrections and improvements written in pencil, in ink that now looks slightly pink, and in black ink (although it now looks slightly browner than the score's printed ink). In addition, there are a few places where something has been erased, perhaps by scratching it away with a knife, and original elements have been moved (for example, in variation 23). We have included these places, where relevant, in the score and/or in the discussions.

We have tried to describe Bach's amendments in words, so that you can find these in the digitally available version of Bach's personal copy. As we have copied all ornament symbols from Bach's personal copy, we have also done so with those ornament symbols that Bach himself added later. These are often, as in his copy, coloured pink, otherwise they are black.
Not mentioned in the score nor below are improvements by Bach's hand that do not affect this modern score, such as improving dots which were already there, or the placement of key signatures after key changes - something we do not do nowadays.

Aria

- A slur has been added in measure 19.

Variation 4

- A tie from the last note has been added, on the bottom staff from measure 10 to measure 11;
- 2 ties for the 2 notes on the top bar of measure 16b have been added;
- An eighth rest has been added in measure 24.

Variation 5

- Slurs between the 1st and 2nd notes, as well as between the 3rd and 4th notes, have been added on the top staff in measure 19;

Variation 6

- Measures 1 and 17: Bach added a dotted quarter rest for the upper voice;
- Measure 23: there is an addition of a sharp for the first note in the middle voice (the d' thus becomes a d#').

Variation 7

- Measure 1 has an addition of 'al tempo di Giga'. By the way: there is a difference between an Italian and a French 'Giga'. Some musicologists consider this variation to be a French Gigue and therefore should be played more slowly than an Italian one;
- Measure 20: not clear, but the 3rd note of the top staff gets a sign that is probably meant as a sharp, so it also becomes a d#";
- Measure 22: the second-to-last note of the upper staff gets a natural. This is one of the few notes that is not written in ink, but in pencil.

Variation 8

- Measure 19: the last note in the lower voice gets a sharp so it becomes a c#'.

Variation 9

- Measure 12: the first note notated on the top staff gets an appoggiatura before it, with a slur, one flag and as a note f#';
- Measure 13: the first note of the middle voice gets an appoggiatura before it, with a slur and as note d';
- Measure 13: the third note of the middle voice gets a trill.

Variation 10

- Measures 1, 5 and 25 receive a mordent on the first theme note. Bach also turns the symbol on measure 9 into a mordent.

Variation 12

- Measure 4 gets a slur between the first 2 notes of the upper voice;
- Measure 5 receives a slur between the first 2 notes of the middle voice.

Variation 13

- Measure 12 receives a turn on the last note in the upper voice.

Variation 14

- Bach placed a dot above all sixteenths in measures 9 - 12, 15, 25 - 28 and 31 manually, with the exception of the first note of measure 15. The same applies to the first sixteenths of measures 16 and 32. However, there seems to be one incorrect dot: the dot of the last note of measure 10 should be moved one note to the right;
- In measure 19, the 2nd note in the lower voice is given a symbol that looks like a sharp, and this is related to the measure before it where there is a natural for the f'. We didn't add a footnote, because it in our modern notation we don't need to show a sharp again.

Variation 16

- Measure 13: the first note of the upper voice gets a dot;
- Measure 17 gets a repeat symbol on the left side;
- In measure 21 the upper voice gets a tie to the next measure;
- In measure 22 the first note of the lower voice gets a sharp. The d' therefore becomes a d#';
- In bar 31 eighth rests are added in the lower voice on beats 2 and 3.

Variation 17

- The 8th note in the upper voice in measure 17 becomes a c#'' and the 11th note gets a natural;
- The 11th note in measure 18 also receives a natural.

Variation 18

- Measure 30: the c gets a natural.

Variation 20

- Measure 25: the 9th note in the upper voice gets a symbol that doesn't really look like a sharp, but should be, in pencil, and therefore makes that note a g#'.

Variation 22

- Bach inserts a half rest for the tenor in measure 24.

Variation 23

- Measure 23: the appoggiatura that was before the 2nd note is removed and placed before the 3rd note of the upper voice;
- Measure 27: the ledger lines have been moved so that both notes that were a" are now b".

Variation 24 (Bach's manual indications are in black ink from here on).

- In measure 2, for the 1st and 3rd notes, the stems changed direction;
- In measure 26, there was no note on the sixth eighth. Bach has filled in an f-sharp here.

Variation 25

- Measure 1 has been given 'adagio' as a tempo indication;
- Measure 1: the b-flat" on the 2nd beat receives an appoggiatura on d" with a slur, with 2 flags;
- Measure 2: the a-flat" on the 2nd beat receives an appoggiatura on c" with a slur, with 2 flags;
- Measure 5: the d" on the 2nd beat gets an appoggiatura on d' with a a slur, with 2 flags;
- Measure 6: the e-flat" on the 2nd beat gets an appoggiatura on e-flat' with a slur, with 2 flags;
- Measure 14: the b-flat" on the 2nd beat receives an appoggiatura on b-flat' with a slur, with 2 flags.

Variation 26

- Measure 2 and 4 have in respectively the lower and middle voice on the 2nd beat an added ornamental note, with a slur. This is an e', with one flag;
- Measure 3 has a sign near the last note of the upper voice that looks like a Roman numeral II, but is probably meant to be a sharp. We diddn't add a footnote, because in modern notation this sharp isn't needed;
- A similar grace note is also on the 2nd beat of the middle voice of measure 6. This is also slurred and flagged and is a d';
- Measures 10 and 11 get a mordent in the middle voice on beat 2;
- The upper voices of measures 12, 13, 14 and 16 as well as the middle voice of measure 15 get an appoggiatura before them on the 2nd beat, always with one flag. Except for bar 16, these grace notes also all get a slur;
- The notes on the second beat of measures 17 through 21 and 23 are again given an appogiatura with a flag and a slur in the middle voice, except for measure 20 which does not get a slur with the grace note. The pitch is always the same as the note before it, except in measure 20 where it is an e" and in measure 23 where it is also an e";
- In measure 22, the lower voice for beat 2 gets an appoggiatura with a slur and a flag on b';
- In measure 24 the middle voice on beat 2 also gets a mordent;
- In bar 25 the upper voice gets an appoggiatura, with flag, on the same pitch as the notes before it. No slur and on the 3rd beat;
- In measure 26, for the notes on beats 1 and 3 there are appoggiaturas, with flag and without slur, on the same pitch as the notes preceding them;
- The c" with which bar 27 begins also receives an appoggiatura that repeats the note before it in terms of pitch. This one also has a little flag, but no slur.

Bachs eigen correcties, verbeteringen en aanvullingen

In Bachs 'Handexemplar' staan correcties en verbeteringen met potlood, inkt die nu enigszins roze oogt, maar ook met zwarte inkt (hoewel deze nu iets bruiner oogt dan de drukinkt van de partituur). Daarnaast zijn er een paar plaatsen waar iets weg is gehaald, wellicht door het weg te krassen met een mesje, en oorspronkelijke elementen zijn verplaatst (bijvoorbeeld in variatie 23). We hebben deze plaatsen, voor zover relevant, in de partituur en/of besprekingen opgenomen.

We hebben Bachs correcties in woorden geprobeerd te omschrijven, zodat je dit terug kunt vinden in de digitaal beschikbare versie van Bachs persoonlijke kopie. Omdat we alle ornamentele symbolen hebben gekopieerd uit Bachs persoonlijke kopie, hebben we dat ook gedaan met die ornamentele symbolen die Bach zelf later heeft toegevoegd. Deze zijn vaak, net als in zijn kopie, in de kleur roze, soms zwart.
Niet genoemd in de partituur noch hieronder zijn verbeteringen van Bachs hand die geen invloed hebben op de partituur, zoals het verbeteren van puntjes, die er al stonden of de plaatsing van toevallige voortekens na sleutelwisselingen - iets wat we tegenwoordig niet meer doen.

Aria

• Er is een boog in maat 19 toegevoegd.

Variatie 4

• Er is een boogje vanaf de laatste noot toegevoegd, op de onderste balk van maat 10 naar maat 11;
• Er zijn 2 boogjes voor de 2 noten op de bovenste balk van maat 16b toegevoegd;
• Er is een achtste rust in maat 24 toegevoegd.

Variatie 5

• Er zijn legatoboogjes tussen de 1e en 2e noot, maar ook tussen de 3e en 4e noot toegevoegd op de bovenste balk in maat 19.

Variatie 6

• Maat 1 en 17: Bach heeft een gepuncteerde kwartrust toegevoegd voor de bovenstem;
• Maat 23: er is een toevoeging van een kruis voor de eerste noot in de middenstem (de d' wordt dus een dis').

Variatie 7

• Maat 1 heeft een toevoeging van 'al tempo di Giga'. Er is overigens een verschil tussen een Italiaanse en een Franse 'Giga'. Sommige muziekwetenschappers zien deze variatie als een Franse Gigue en zou daarom langzamer gespeeld moeten worden dan een Italiaanse;
• Maat 20: niet duidelijk, maar de 3e noot van de bovenste balk krijgt een teken dat waarschijnlijk als kruis bedoeld is, zodat deze ook een dis'' wordt;
• Maat 22: de een na laatste noot van de bovenstem krijgt een herstellingsteken. Dit is een van de weinige aantekeningen die niet met inkt, maar met potlood is.

Variatie 8

• Maat 19: de laatste noot in de onderstem krijgt een kruis zodat deze een cis' wordt.

Variatie 9

• Maat 12: de eerst genoteerde noot op de bovenste balk krijgt een appoggiatura, met een boogje, één vlaggetje en als noot fis';
• Maat 13: de eerste noot van de middenstem krijgt een appoggiatura, met een boogje en als noot d';
• Maat 13: de derde noot van de middenstem krijgt een triller.

Variatie 10

• Maat 1, 5 en 25 krijgen een mordent op de eerste thema-noot. Bach maakt van de triller op maat 9 ook een mordent.

Variatie 12

• Maat 4 krijgt een legato-boogje tussen de eerste 2 noten van de bovenstem;
• Maat 5 krijgt een legato-boogje tussen de eerste 2 noten van de middenstem.

Variatie 13

• Maat 12 krijgt op de laatste noot in de bovenstem een dubbelslag, ook vaak aangeduid met de Engelse term 'turn'.

Variatie 14

• Bach maakte alle zestienden in de maten 9 - 12, 15, 25 - 28 en 31 handmatig staccato, met uitzondering van de eerste noot van maat 15. Ook de eerste zestienden van maat 16 en 32 zijn staccato gemaakt. Er lijkt echter één niet correcte staccato noot te zijn: de stip van de laatste noot van maat 10 moet een noot naar rechts verplaatst worden;
• In maat 19 krijgt de 2e noot in de onderstem een teken dat lijkt op een kruis, en dit houdt verband met de maat ervoor waar een herstellingsteken voor de f' staat. We hebben geen voetnoot geplaatst omdat we in onze moderne notatiewijze een kruis maar eenmalig noteren in deze context.

Variatie 16

• Maat 13: de eerste noot van de bovenstem krijgt een punt;
• Maat 17 krijgt een herhalingsteken aan de linkerkant;
• In maat 21 krijgt de bovenstem een boogje naar de volgende maat;
• In maat 22 krijgt de eerste noot van de onderstem een kruis. De d' wordt daarom een dis';
• In maat 31 komen er op tel 2 en 3 in de onderstem achtste rusten bij.

Variatie 17

• De 8e noot in de bovenstem in maat 17 wordt een cis" en de 11e noot wordt hersteld;
• De 11e noot van maat 18 krijgt ook een herstellingsteken.

Variatie 18

• Maat 30: de c krijgt een herstellingsteken.

Variatie 20

• Maat 25: de 9e noot in de bovenstem krijgt een teken dat niet echt op een kruis lijkt, maar het wel moet zijn, met potlood, en maakt van die noot derhalve een gis'.

Variatie 22

• Naast wat verduidelijkingen van punten die er al stonden voegt Bach in maat 24 een halve rust in voor de tenor.

Variatie 23

• Maat 23: het versieringsnootje dat voor de 2e noot stond is daar weg gehaald en voor de 3e noot van de bovenstem geplaatst;
• Maat 27: de hulplijntjes zijn verplaatst zodat de beide noten die a" waren nu een b" zijn.

Variatie 24 (Bachs handmatige ingrepen zijn vanaf hier in zwarte inkt).

• In maat 2 zijn van de 1e en 3e noot de stokken van richting veranderd;
• In maat 26 was er op de zesde achtste geen noot. Bach heeft hier een fis' ingevuld.

Variatie 25

• Maat 1 heeft 'adagio' als bijschrift gekregen;
• Maat 1: de bes" op de 2e tel krijgt een appoggiatura op d" met boogje, met 2 vlaggetjes;
• Maat 2: de as" op de 2e tel krijgt een appoggiatura op c" met boogje, met 2 vlaggetjes;
• Maat 5: de d" op de 2e tel krijgt een appoggiatura op d' met boogje, met 2 vlaggetjes;
• Maat 6: de es" op de 2e tel krijgt een appoggiatura op es' met boogje, met 2 vlaggetjes;
• Maat 14: de bes" op de 2e tel krijgt een appoggiatura op bes' met boogje, met 2 vlaggetjes.

Variatie 26

• Maat 2 en 4 hebben in resp. de midden- en onderstem op de 2e tel een toegevoegde versieringsnoot, met boogje. Dit is een e', met 1 vlaggetje;
• Maat 3 heeft bij de laatste noot van de bovenstem een teken dat lijkt op een Romeinse II, maar is waarschijnlijk bedoeld als kruis. We hebben geen voetnoot toegevoegd, want in moderne notatie plaatsen we zo'n kruis niet nogmaals;
• Een soortgelijke versieringsnoot staat ook voor de 2e tel van de middenstem van maat 6. Deze is ook met boogje en vlaggetje en is een d';
• Maat 10 en 11 krijgen in de middenstem op tel 2 een mordent;
• De bovenstem van maat 12, 13, 14 en 16 alsmede de middenstem van maat 15 krijgen er op de 2e tel een versieringsnootje voor, steeds met 1 vlaggetje. Behalve maat 16 krijgen deze versieringsnoten ook allemaal een boogje;
• De noten op de tweede tel van de maten 17 t/m 21 en 23 krijgen in de middenstem weer een appogiatura met een vlaggetje en een boogje, behalve maat 20 die geen boogje bij de versieringsnoot krijgt. De toonhoogte is steeds hetzelfde als de noot ervoor, behalve in maat 20, waar het een e" is en in maat 23 waar het een e" is;
• In maat 22 krijgt de onderstem voor tel 2 een versieringstoon met een boogje en een vlaggetje op b';
• In maat 24 krijgt de middenstem op tel 2 ook een mordent;
• In maat 25 krijgt de bovenstem een appoggiatura, met vlaggetje, op dezelfde toonhoogte als de noten die ervoor staat. Geen boogje en op de 3e tel;
• In maat 26 krijgen de noten op tel 1 en 3 appoggiatura's, met vlaggetje en zonder boogje, op dezelfde toonhoogte als voorgaande noot;
• De c" waarmee maat 27 begint krijgt ook een versieringstoon die de noot die ervoor staat qua toonhoogte herhaalt. Deze heeft ook een vlaggetje, maar geen boogje.

12 errata that remained, after Bach's own corrections, and elements about which opinions differ in the first edition of the Goldberg Variations BWV988

The difference between errata and elements on which opinions differ with respect to interpretation depends on the definition. On the interpretation of items in the category of errata most Bach connoisseurs agree, but in the case of the second category you see different solutions in many editions and interpretations.
In this context, there are 12 errata in first edition of the Goldberg Variations. We depict them all, discuss them and also mention them in the score, so that the user of this score can easily form an opinion about them. This also applies to the elements on which you can differ in opinion. Here we have also identified 11 of them, which are relevant to the edition. There are errata, elements about which one can differ and also Bach's own notes, items that are not included in the lists because they are not relevant to the present score. Think of improvements of dots, an improvement of a natural that does not appear in that place in our modern notation anyway, or an inserted rest, which is overruled by our own guidelines for modern music notation.

12 errata die nog resteerden, na Bachs eigen correcties, en elementen waarover meningen verschillen in de eerste editie van de Goldberg Variaties BWV988

Het verschil tussen errata en elementen waarover met betrekking tot de interpretatie verschillende wordt gedacht, hangt af van de definitie. Over de interpretatie van items in de categorie errata zijn de meeste Bach-kenners het wel eens, maar bij de tweede categorie zie je in veel uitgaven en interpretaties verschillende oplossingen.
Er zijn in dit kader in eerste uitgave van de Goldbergvariaties 12 errata te vinden. We beelden ze allemaal af, bespreken ze en vermelden ze ook in de partituur, zodat de gebruiker van deze partituur zich er gemakkelijk een eigen mening over kan vormen. Dit geldt ook voor de elementen waarover je van mening kunt verschillen. Hier hebben we er ook 12 van geïdenticeerd, die voor de uitgave van belang zijn. Er zijn m.b.t. errata, elementen waar men van mening over kan verschillen en ook de notities van Bach zelf, items die niet opgenomen zijn in de lijsten, omdat ze niet relevant zijn voor de huidige partituur. Denk aan verbeteringen van puntjes, een verbetering van een herstellingsteken die in onze moderne notatie toch niet op die plaats voorkomt, of een ingevoegde rust, die overruled wordt door onze eigen guidelines voor moderne muzieknotatie.

The 12 errata that remain, after Bach's own corrections have been implemented, are: |
De 12 errata die overblijven, na Bachs eigen correcties te hebben doorgevoerd, zijn:

Aria, measure 16

The first c" of the measure should have a sharp.

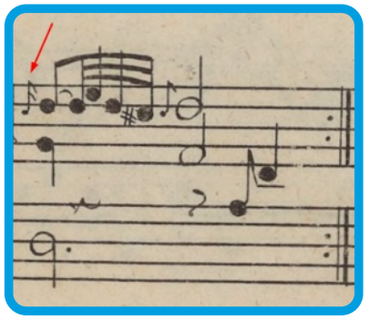

Aria, maat 16

De eerste c" van de maat zou een kruis moeten hebben.

Variation 7, measure 16

The c" should have a sharp.

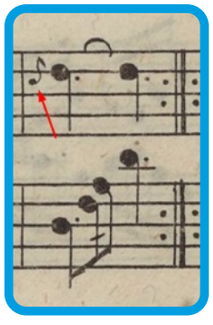

Variatie 7, maat 16

De c" zou een kruis moeten hebben.

Variation 8, measure 20

The second note on the top staff (which has an alto clef), the d', should have a sharp.

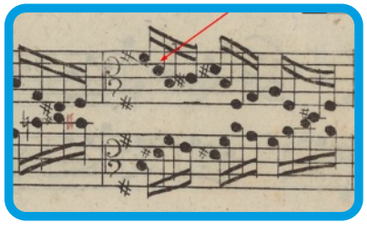

Variatie 8, maat 20

De tweede noot op de bovenste balk (waar de alt-sleutel geldig is), de d', zou een kruis moeten hebben.

Variation 12, measure 19

The first note in the middle voice should have a natural.

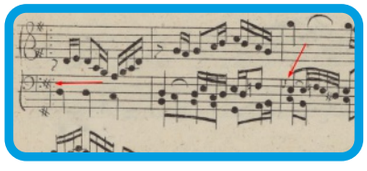

Variatie 12, maat 19

De eerste noot in de middenstem zou hersteld moeten worden.

Variation 14, measure 4

The second note in the upper voice should be tied to the third.

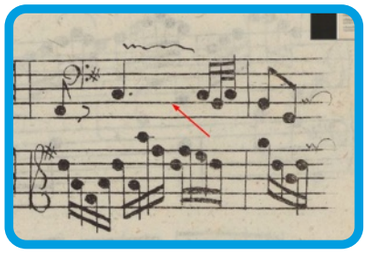

Variatie 14, maat 4

De tweede noot in de bovenstem zou moeten worden overgebonden naar de derde.

Variation 17, measure 22

The symbol for the eighth note in the lower voice is not very clear, but from the context it seems that this must be a sharp.

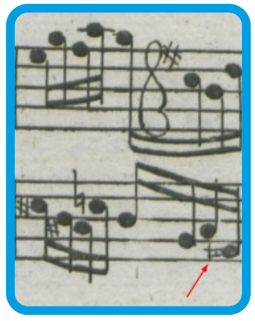

Variatie 17, maat 22

Het tekentje voor de achtste noot in de onderstem is niet erg duidelijk, maar uit de context blijkt dat dit een kruis moet zijn.

Variation 25, measure 2

The last a in the middle voice must be lowered, so as to become an a-flat.

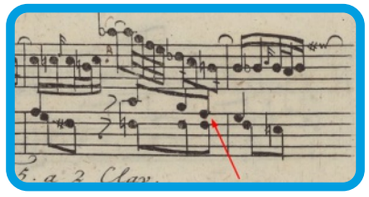

Variatie 25, maat 2

De laatste a in de middenstem moet verlaagd worden, om zodoende een as te worden.

Variation 25, measure 13

The second f - this staff has an alto clef in this section - should be a f-sharp.

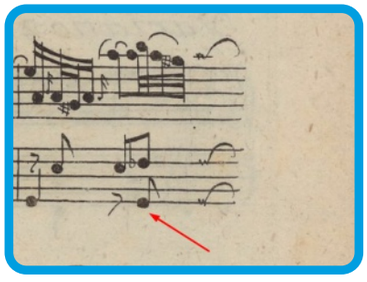

Variatie 25, maat 13

De tweede f - deze balk staat in de alt-sleutel - moet een fis zijn.

Variation 25, measure 20

The fourth note in the middle voice - this section has an alto clef as well - should be an a-flat'.

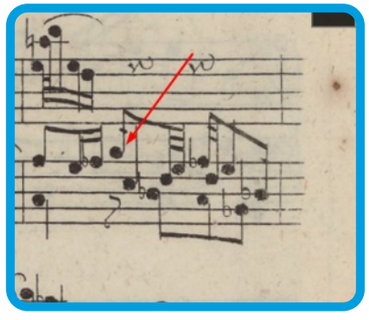

Variatie 25, maat 20

De vierde noot in de middenstem - deze balk staat ook in de alt-sleutel - moet een as' zijn.

Variation 25, measure 22

The third note in the upper voice should be a d-flat".

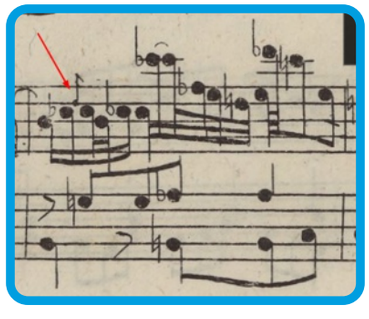

Variatie 25, maat 22

De derde noot in de bovenstem moet een des" zijn.

Variation 25, measure 30

The first note of the lower voice must be a B.

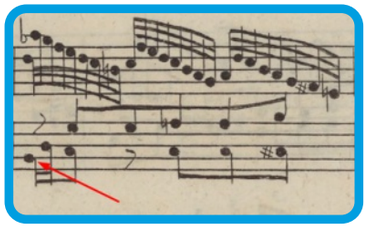

Variatie 25, maat 30

De eerste noot van de onderstem moet een B zijn.

Variation 26, measure 13

The first note of the middle voice should be a c-sharp".

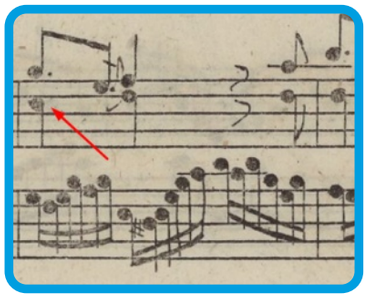

Variatie 26, maat 13

De eerste noot van de middenstem moet een cis" zijn.

12 elements in the score about which opinions may differ are these: |
12 elementen in de partituur waar de meningen over kunnen verschillen zijn deze:

Variation 2, measure 17

Of the last note of the middle voice, it is also thought that it should have been a c-sharp", because of the melodic context, such as the resolution to the d".

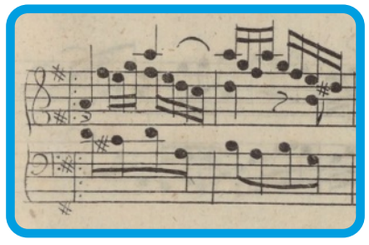

Variatie 2, maat 17

Van de laatste noot van de middenstem, wordt ook gedacht dat deze een cis" had moeten zijn, vanwege de melodische context, zoals de oplossing naar de d".

Variation 4, measure 32

Of the last note of the middle voice, there are editions that see the c' as a possibility. In measure 16, the lower voice is the comparable, which would indicate a c-sharp', as well as the fact that it resolves melodically to a d'.

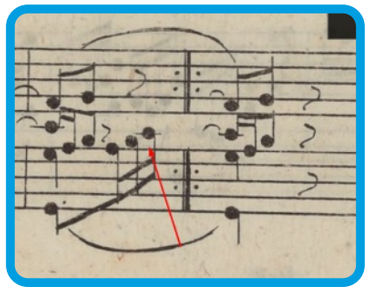

Variatie 4, maat 32

Van de laatste noot van de middenstem zijn er uitgaven die de c' als optie open houden. In maat 16 is de onderstem vergelijkbaar, hetgeen zou wijzen op een cis', alsmede het feit dat het melodisch oplost naar een d'.

Variation 6, measure 25

Based on concluding measures in the variation, most publishers assume an eighth, followed by a quarter rest, as far as the a is concerned. However, the 1st edition lists a quarter note without a rest.

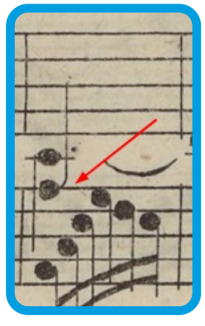

Variatie 6, maat 25

Op basis van afsluitende maten in de variatie wordt door de meeste uitgevers een achtste verondersteld, gevolgd door een kwartrust, voor wat de a betreft. In de 1e editie staat echter een kwartnoot zonder rust.

Variation 10, measure 1 and up

Bach, in his first edition of 1741, notes lower mordents only when the theme is in an outer voice. Thereby, of the eight theme entries, three do not have a lower mordent on the first note. Various publishers and interpreters handle this differently.

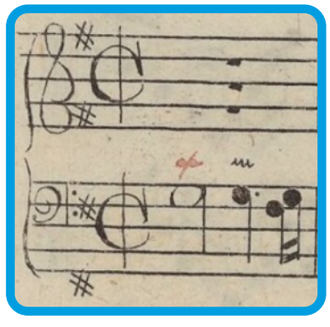

Variatie 10, maat 1 e.v.

Bach noteert in zijn eerste uitgave uit 1741 alleen mordenten wanneer het thema in een buitenstem staat. Daarbij zijn er van de acht thema-inzetten drie die geen mordent op de eerste noot hebben. Diverse uitgeverijen en interpreten gaan daar anders mee om.

Variation 14, measure 25

Since the a-g#-a motive has been an octave lower in the lower voice, it seems logical to expect the same here. Different publishers and interpreters, however, handle this differently.

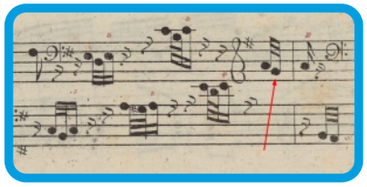

Variatie 14, maat 25

Omdat het a-gis-a-motief een octaaf lager is geweest in de onderstem, lijkt het logisch dat hier ook te verwachten. Verschillende uitgevers en interpreten gaan hier echter anders mee om.

Variation 15, measure 4

The natural in measure 4 shows in the lower voice there must have occurred a c# before it. Opinions are divided as to whether that was the first c' in the lower voice, which should have been a c#', or whether it has to do with the c#' from the previous measure, and that the first c' was simply overlooked.

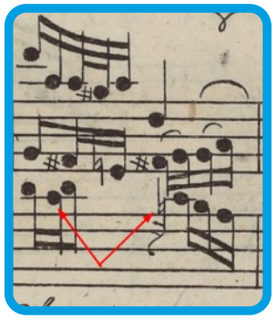

Variatie 15, maat 4

Het herstellingsteken in maat 4 laat in de onderstem zien dat een eerder voorkomende cis' hersteld moet worden. De meningen zijn verdeeld of dat de eerste c' in de onderstem was, die een cis' had moeten zijn, of dat het te maken heeft met de cis' uit de vorige maat, en dat de eerste c' simpelweg over het hoofd is gezien.

Variation 15, measure 27-28

Whether the last note in the lower voice of measure 26 should be tied to the next note is also subject to debate. It could very well be that this little tie from variation 15, measure 28, has been misplaced and should be moved to the left, so that the g is tied to the g. However, even on music-theoretical grounds, opinions differ on this tie.

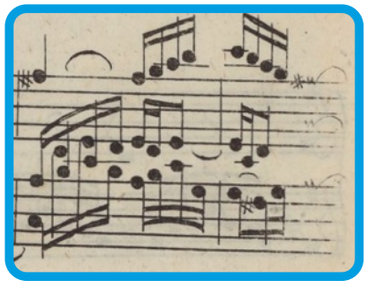

Variatie 15, maat 27-28

Of de laatste noot in de onderstem van maat 26 overgebonden moet worden is ook onderwerp van discussie. Het zou heel goed kunnen dat dit boogje uit variatie 15, maat 28, is misplaatst en naar links moet worden opgeschoven, zodat de g naar de de g wordt overgebonden. Ook op muziektheoretische gronden verschillen de meningen echter over deze overbinding.

Variation 17, measure 14

The placement of the legato slur is somewhat unclear. As discussed with the previous item, there may have been misplacement and the slur was intended to be between appoggiatura and main note.

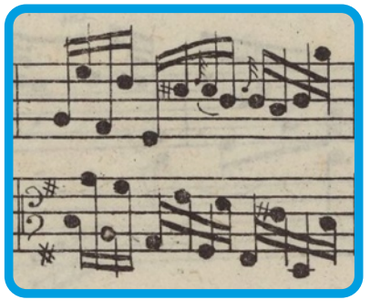

Variatie 17, maat 14

De plaatsing van het legato-boogje is wat onduidelijk. Net als besproken bij het vorige item kan er sprake zijn geweest van misplaatsing en was het boogje bedoeld om tussen versieringsnoot en hoofdnoot te staan.

Variation 23, measure 17

A very minor detail, but included in this list for completeness anyway: there appears to be a legato slur toward the main note, but, when it should have been a slur, it is misplaced.

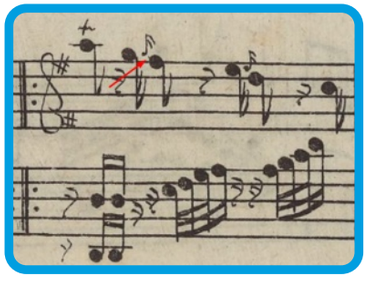

Variatie 23, maat 17

Een zeer klein detail, maar ter volledigheid toch opgenomen in deze lijst: er lijkt een legato-boogje naar de hoofdnoot toe te staan, maar het is, wanneer het een boogje had moeten zijn, verkeerd geplaatst.

Variation 23, measure 20

Again, this is a very small detail: does the grace note have 1 or 2 flags. The second flag may be faded or not clearly engraved.

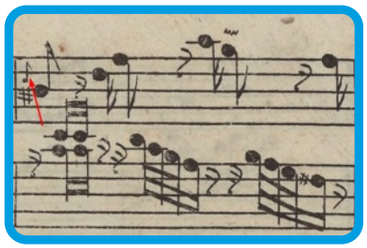

Variatie 23, maat 20

Ook dit is een zeer klein detail: heeft de versieringsnoot 1 of 2 vlaggetjes. Het kan zijn dat de tweede vlag is vervaagd of niet duidelijk is gegraveerd.

Variation 25, measure 18

While the e-flat" from the upper voice of measure 18 is possible, there are also those who think that a natural was forgotten and so it should have been e".

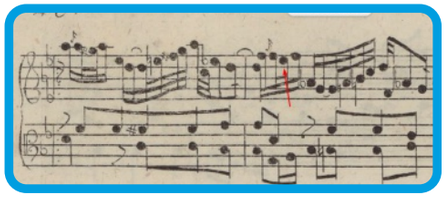

Variatie 25, maat 18

Hoewel de es" uit de bovenstem van maat 18 kan, zijn er ook mensen die denken dat er een herstellingsteken is vergeten en het dus e" had moeten zijn.

Variation 25, measure 25 - 27

Of the grace notes, it is not always clear how many flags they have, as there could be a flag hidden behind the beams of the sixteenths. It could also be that Bach deliberately did not put them at the top of the stem, but in such a way that the flags that are there can also be seen.

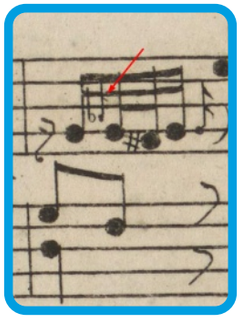

Variatie 25, maat 25 - 27

Van de kleine versieringsnoten is niet duidelijk te zien hoeveel vlaggetjes ze hebben, daar er een vlaggetje achter de waardestrepen van de zestienden verborgen zouden kunnen zijn. Het kan ook zijn dat Bach ze juist met opzet niet aan de bovenkant van de stok heeft gezet, maar zodanig dat de vlaggen die er zijn ook te zien zijn.

Table of ornaments by J.S.Bach | Tabel met versieringen van de hand van J.S.Bach

From the Clavierbüchlein for Wilhelm Friedemann Bach | Uit het Clavierbüchlein voor Wilhelm Friedemann Bach

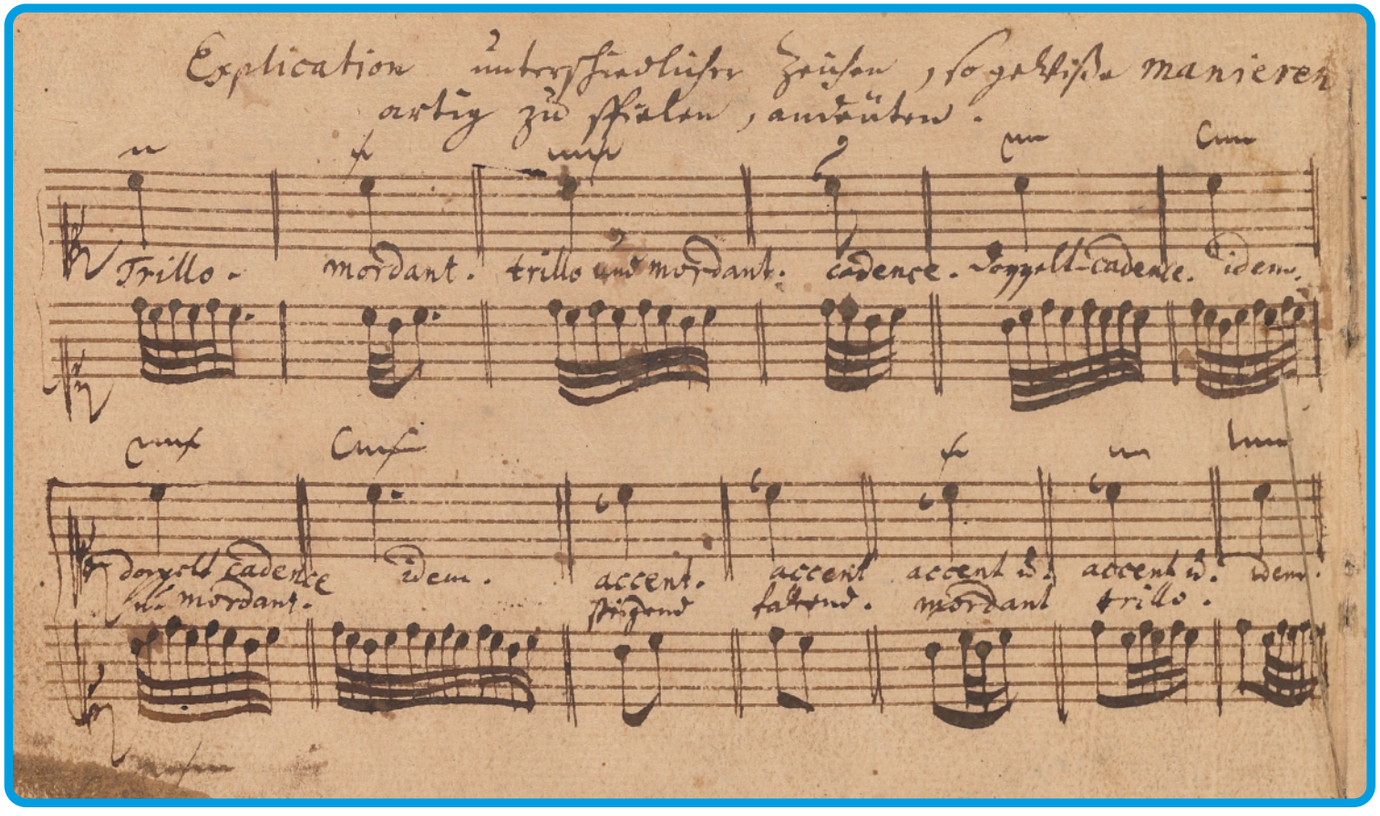

Score | Partituur

Aria mit verschiedenen Veränderungen (BWV 988)

A modern edition, based on Bach's personal copy and his corrections in this first edition (1741),
with a layout that makes it easier to see the structure of the piece, a discussion of all relevant corrections
and exact copies of the original ornamental symbols, as they appear in the first edition

Aria.

Johann Sebastian Bach

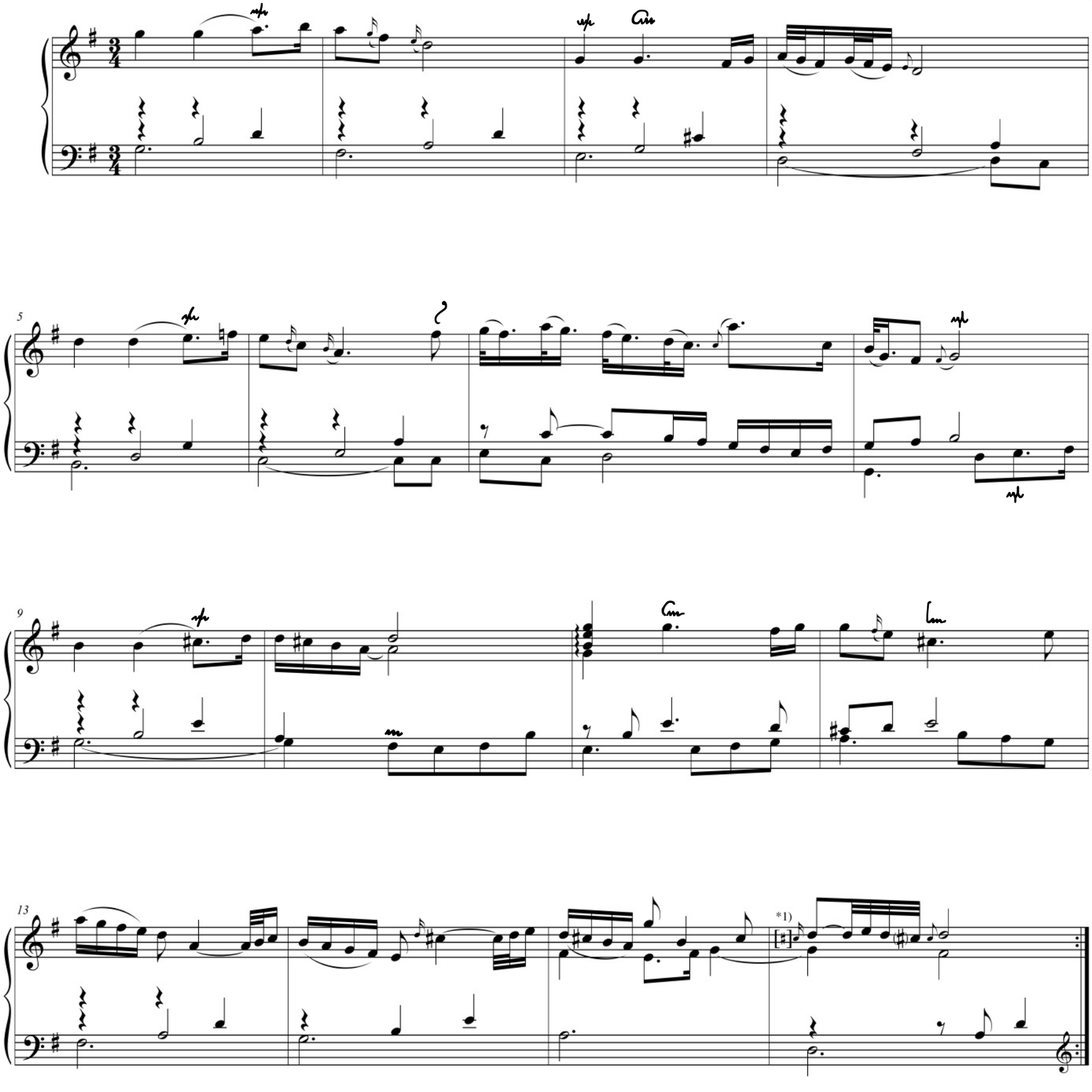

*1) See page 13.

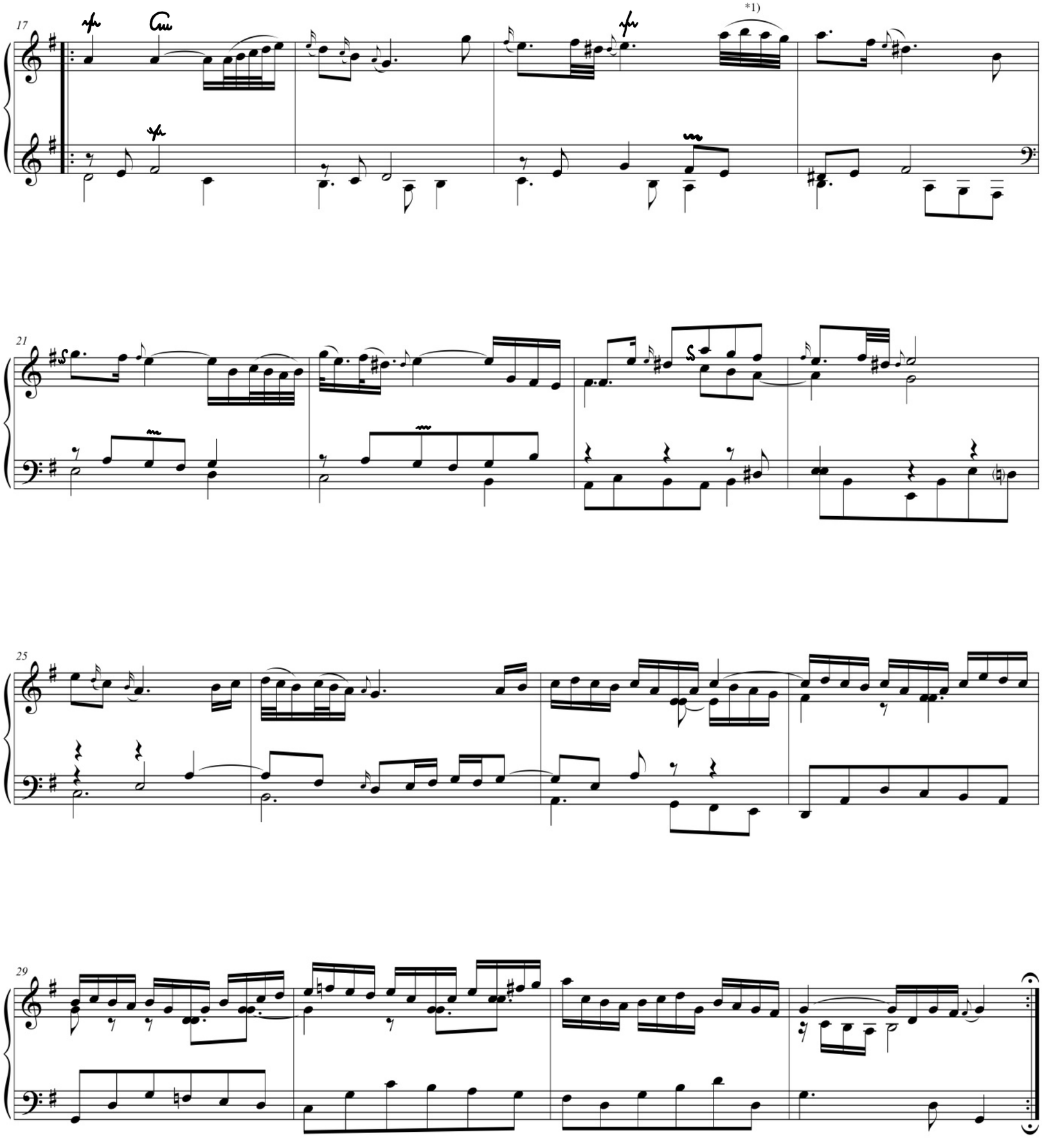

*1) Slur was added by Bach manually.

Variatio 1. a 1 Clav.

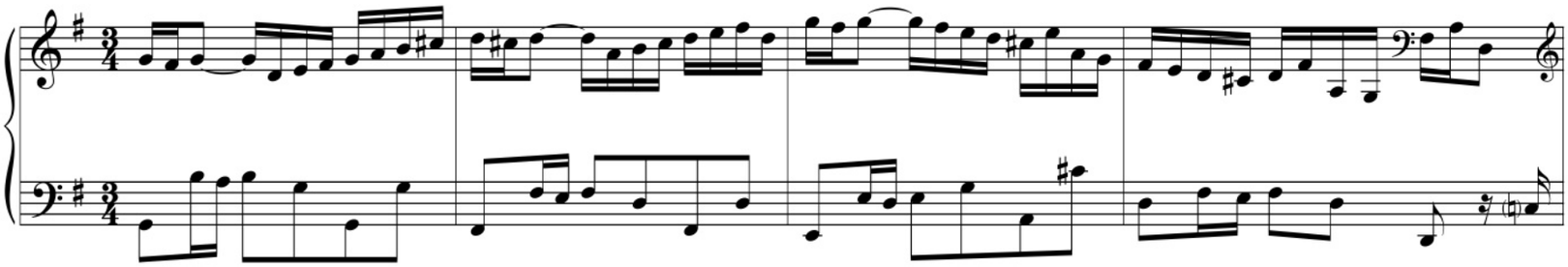

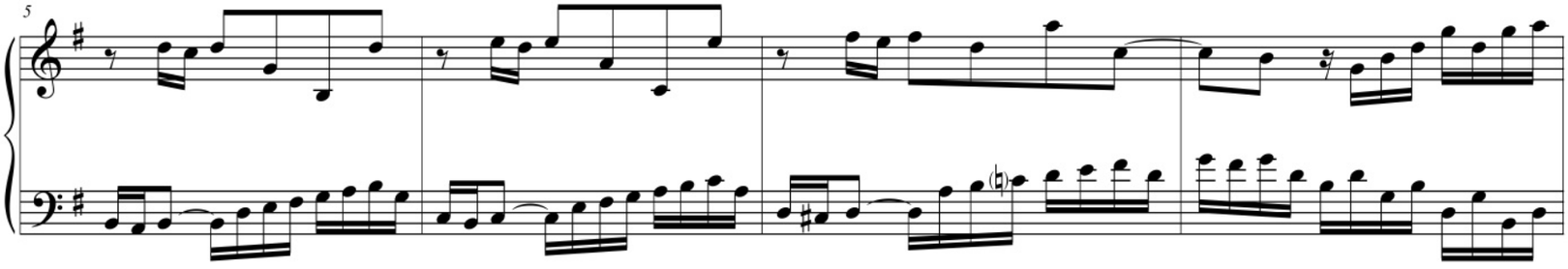

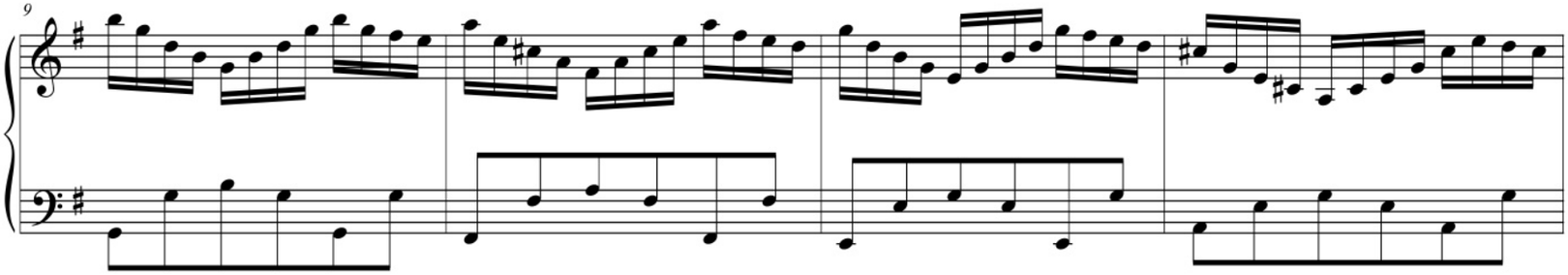

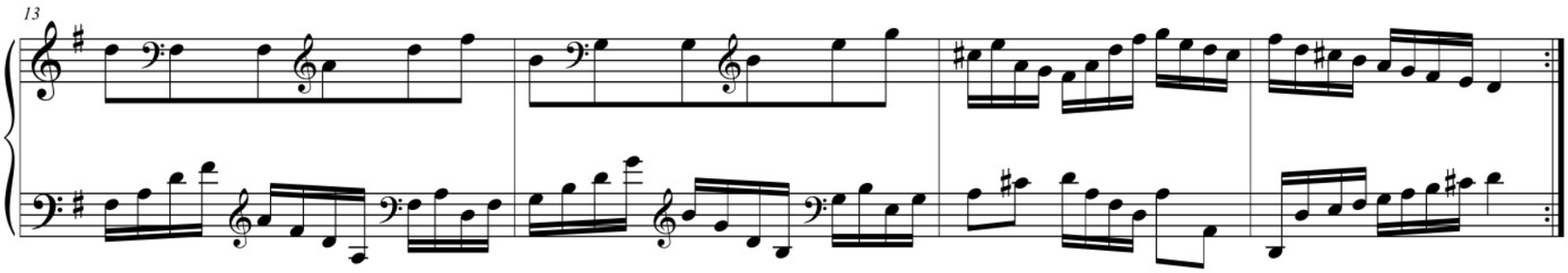

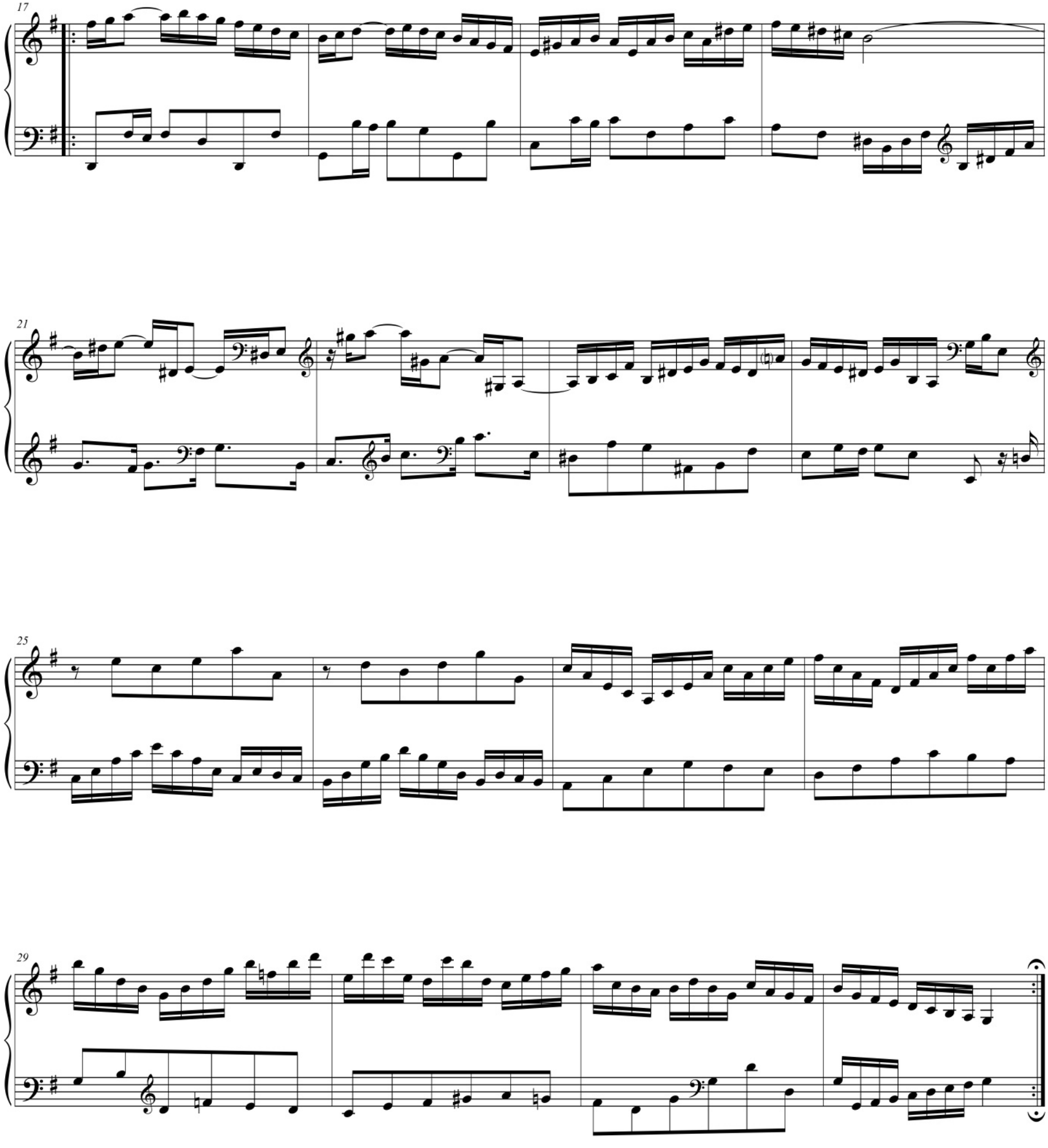
17
21
25
29

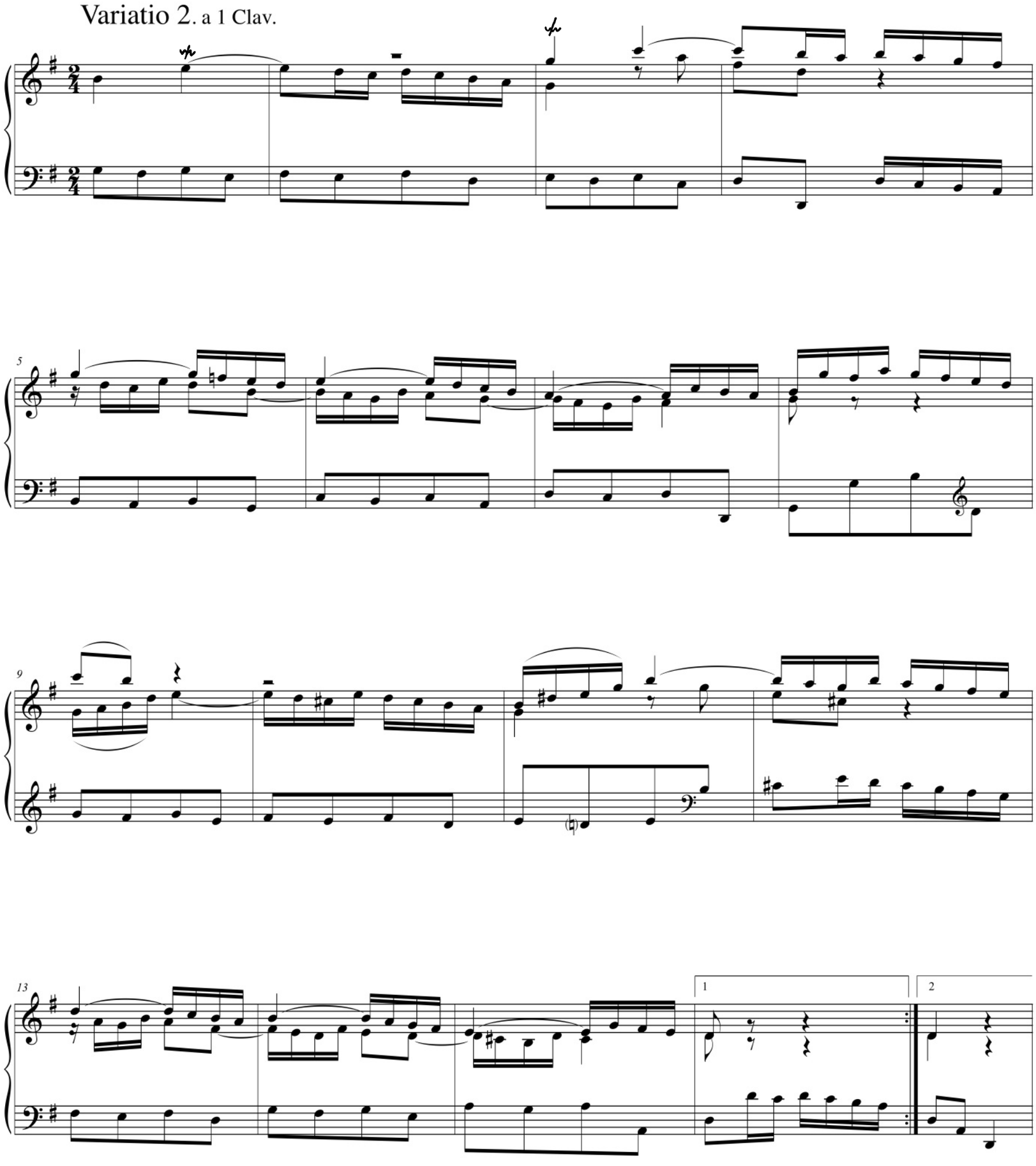
Variatio 2. a 1 Clav.
5
9
13
1
2

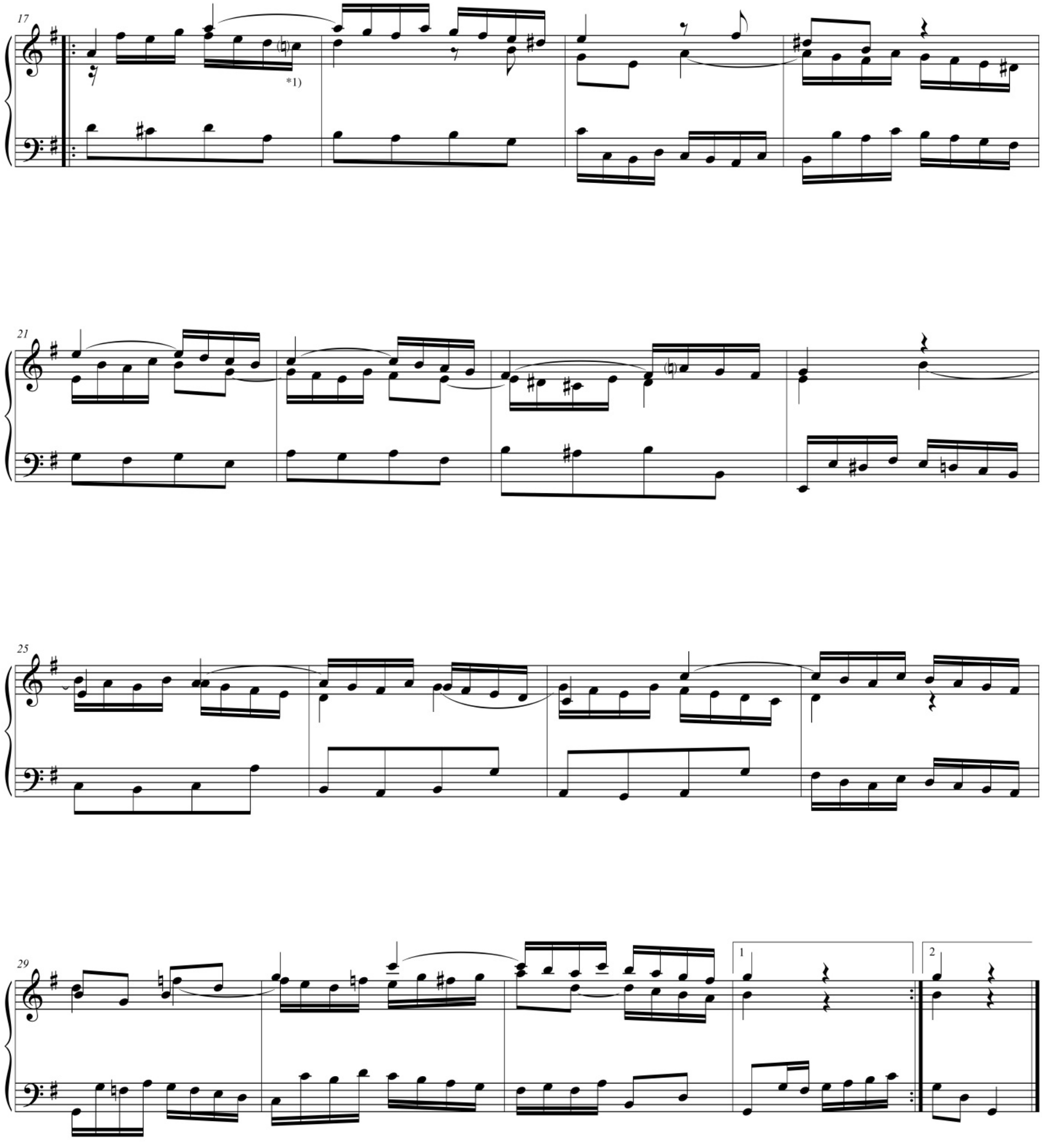

*1) See page 15.

Variatio 3. Canone all Unisuono. à 1 Clav.

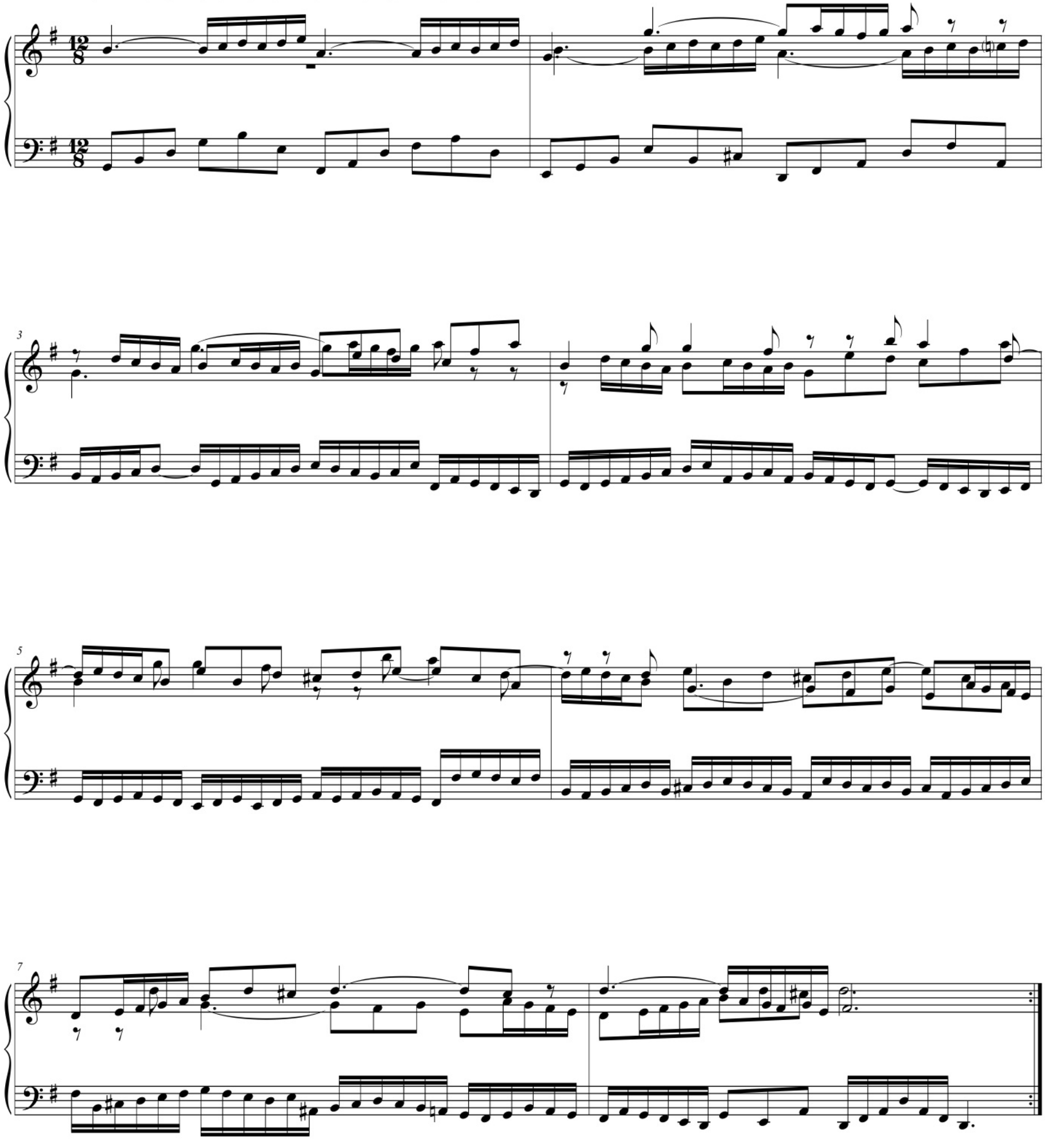

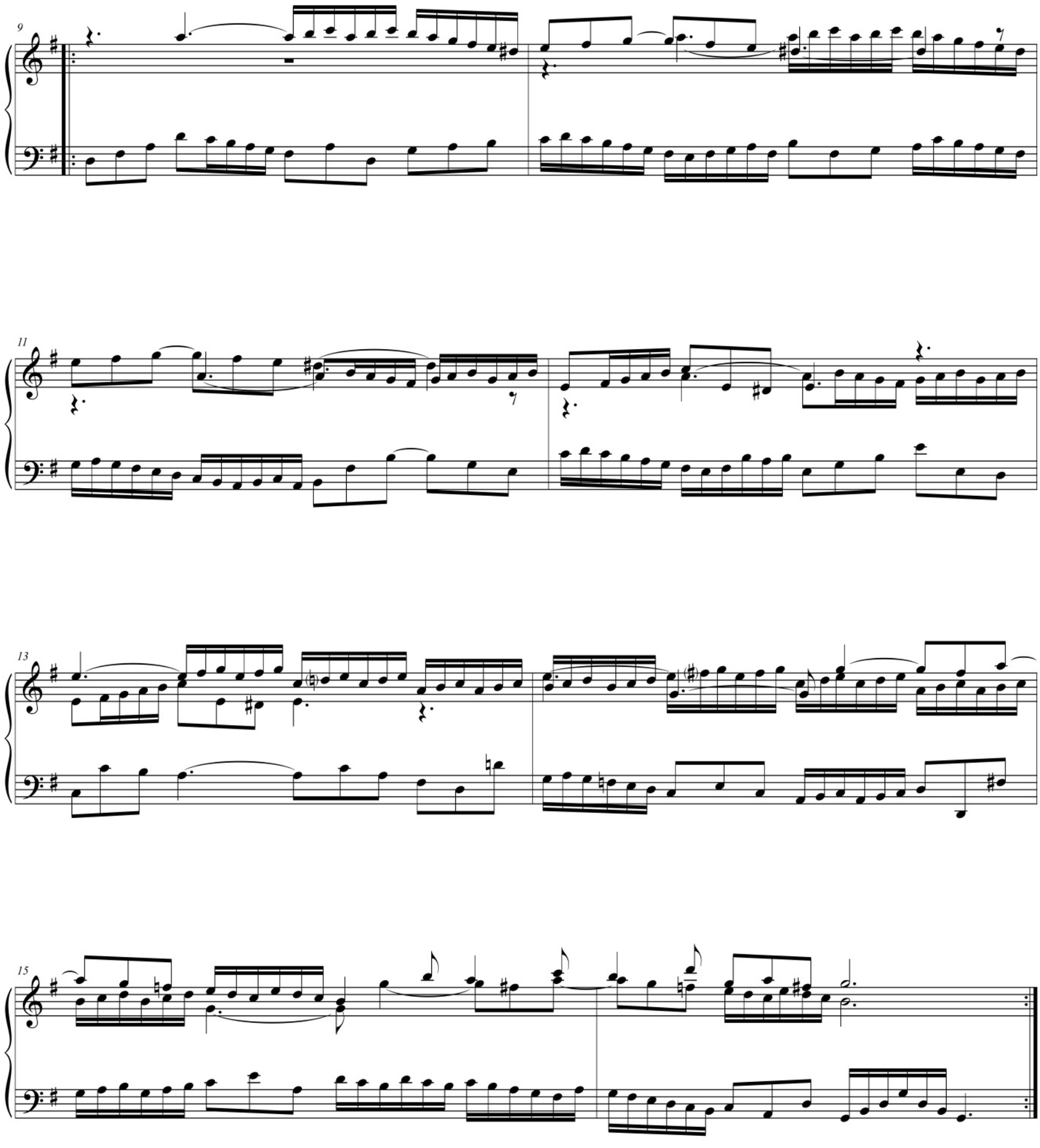
9
11
13
15

Variatio 4. à 1 Clav.

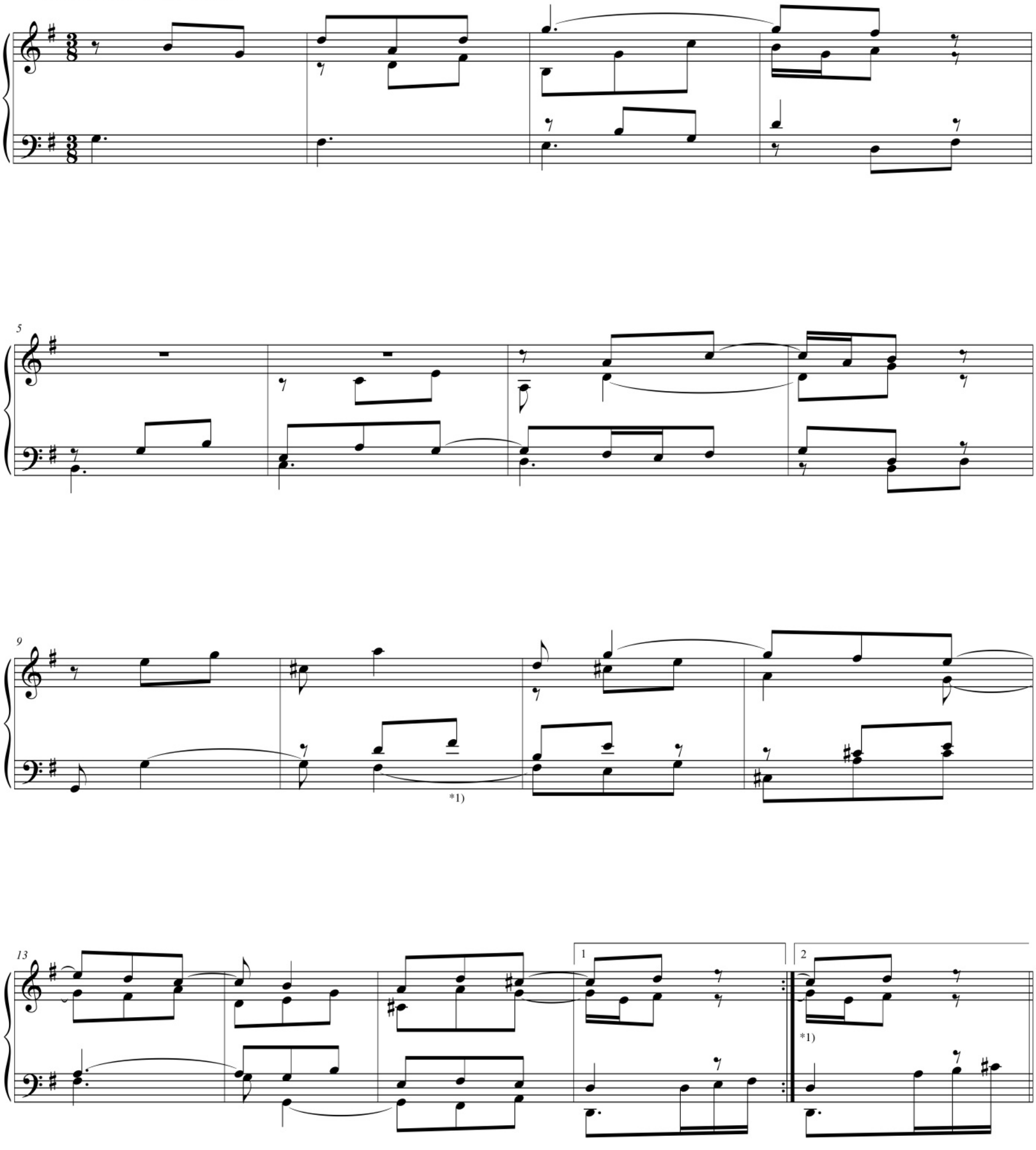

*1) Ties were added manually by Bach.

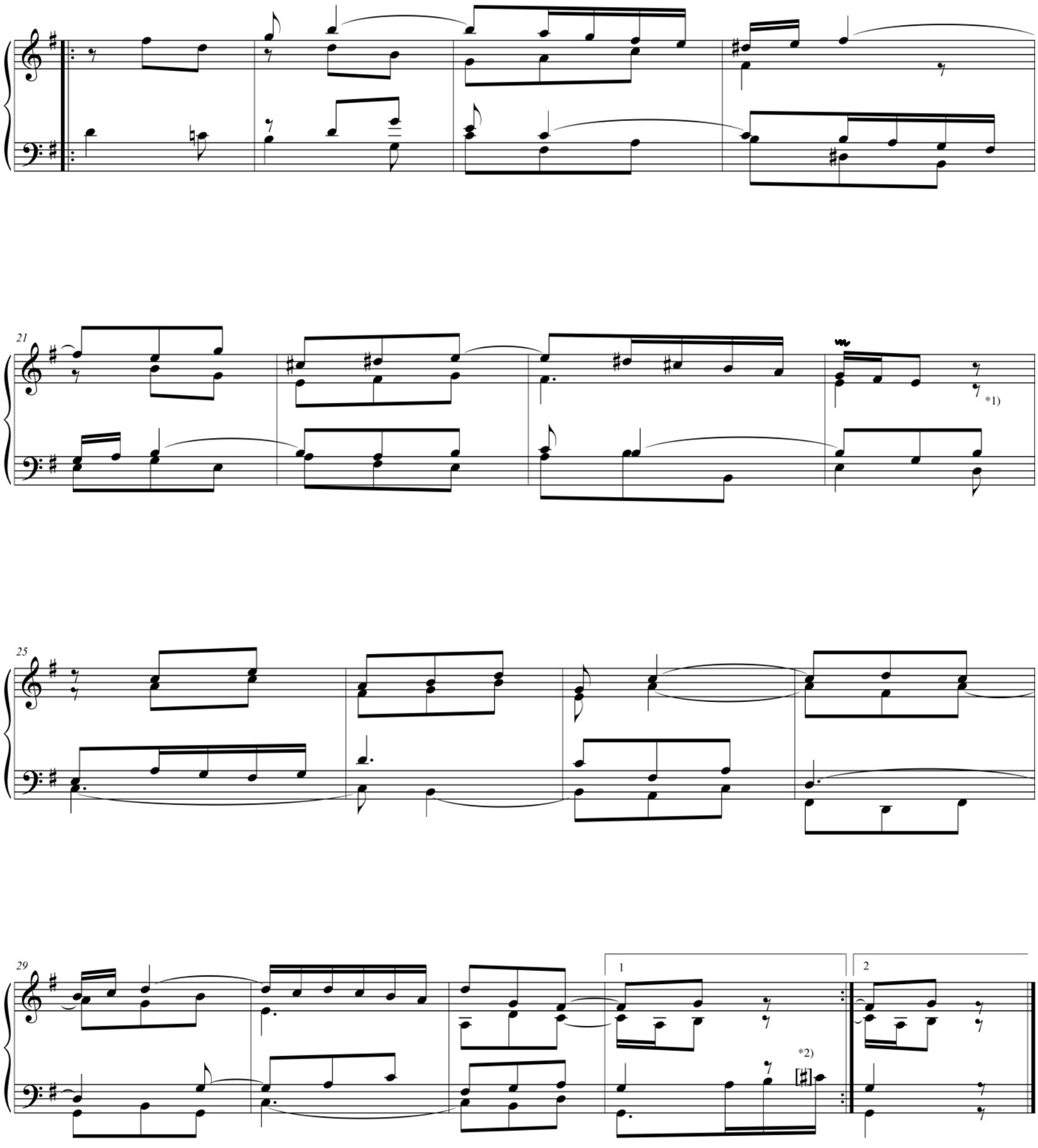

*1) Rest was added by Bach manually.

*2) See page 15.

Variatio 5. à 1 ôvero 2 Clav.

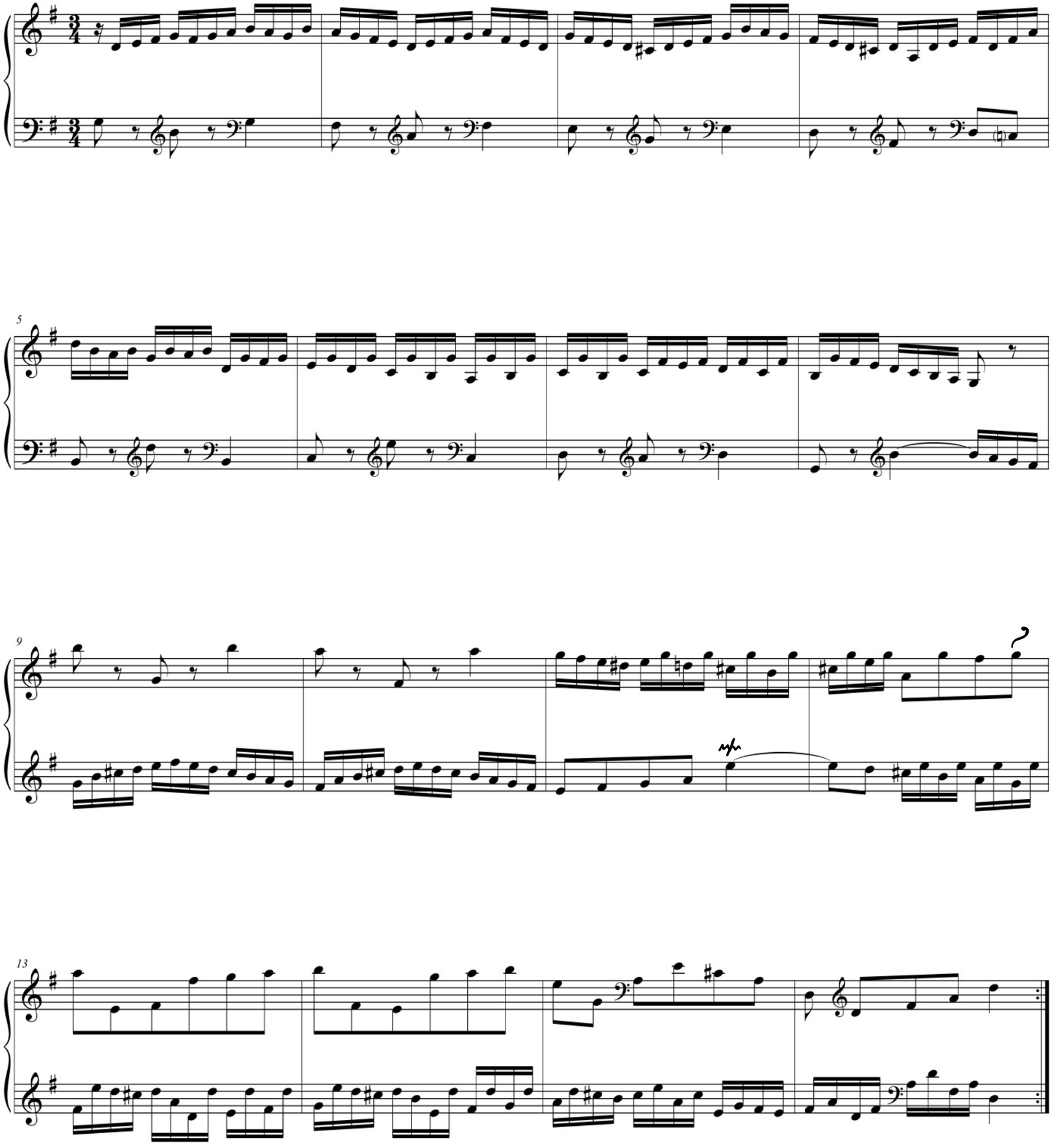

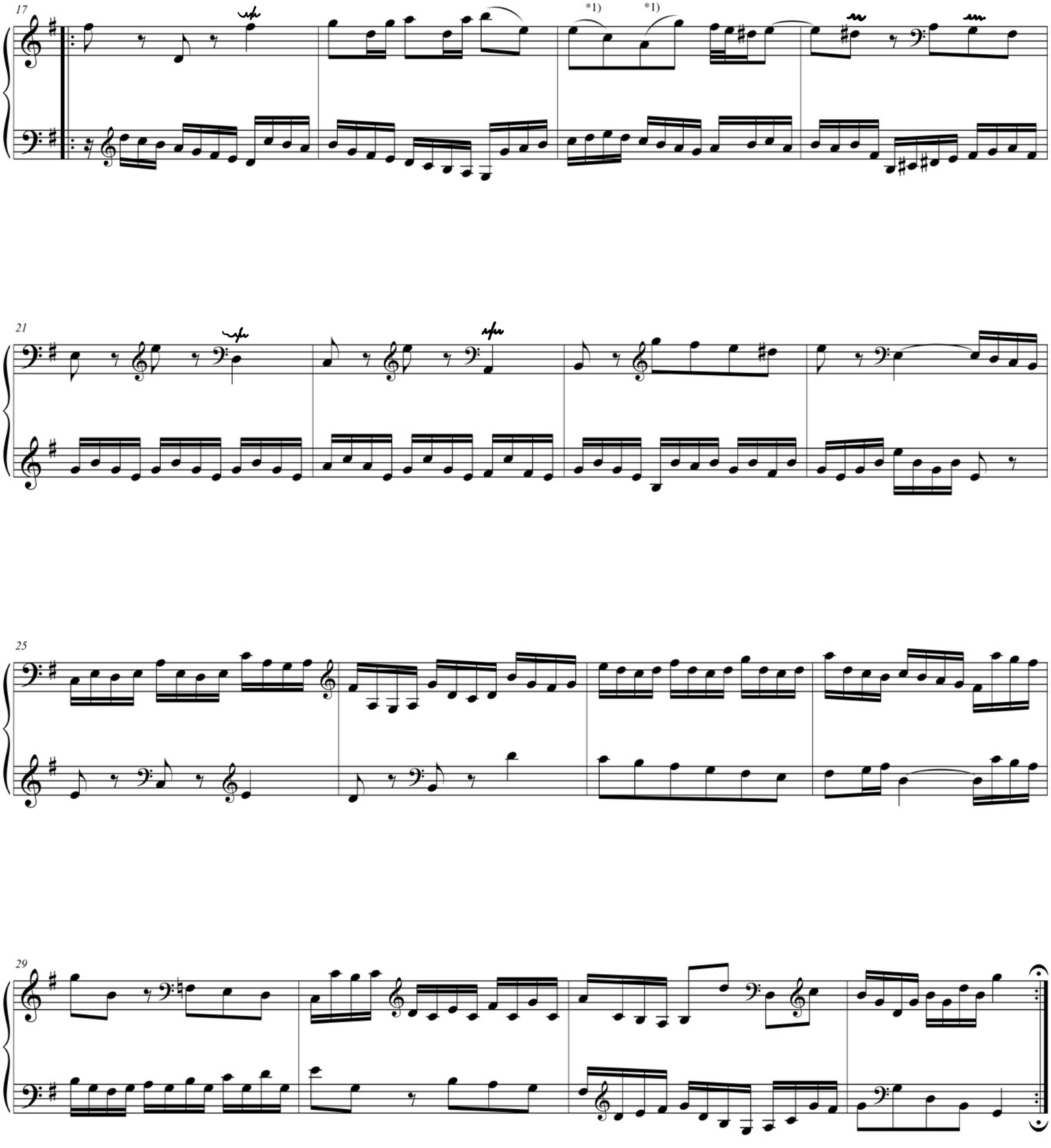

*1) Slurs were added by Bach manually.

Variatio 6. Canone alla Seconda a 1 Clav.

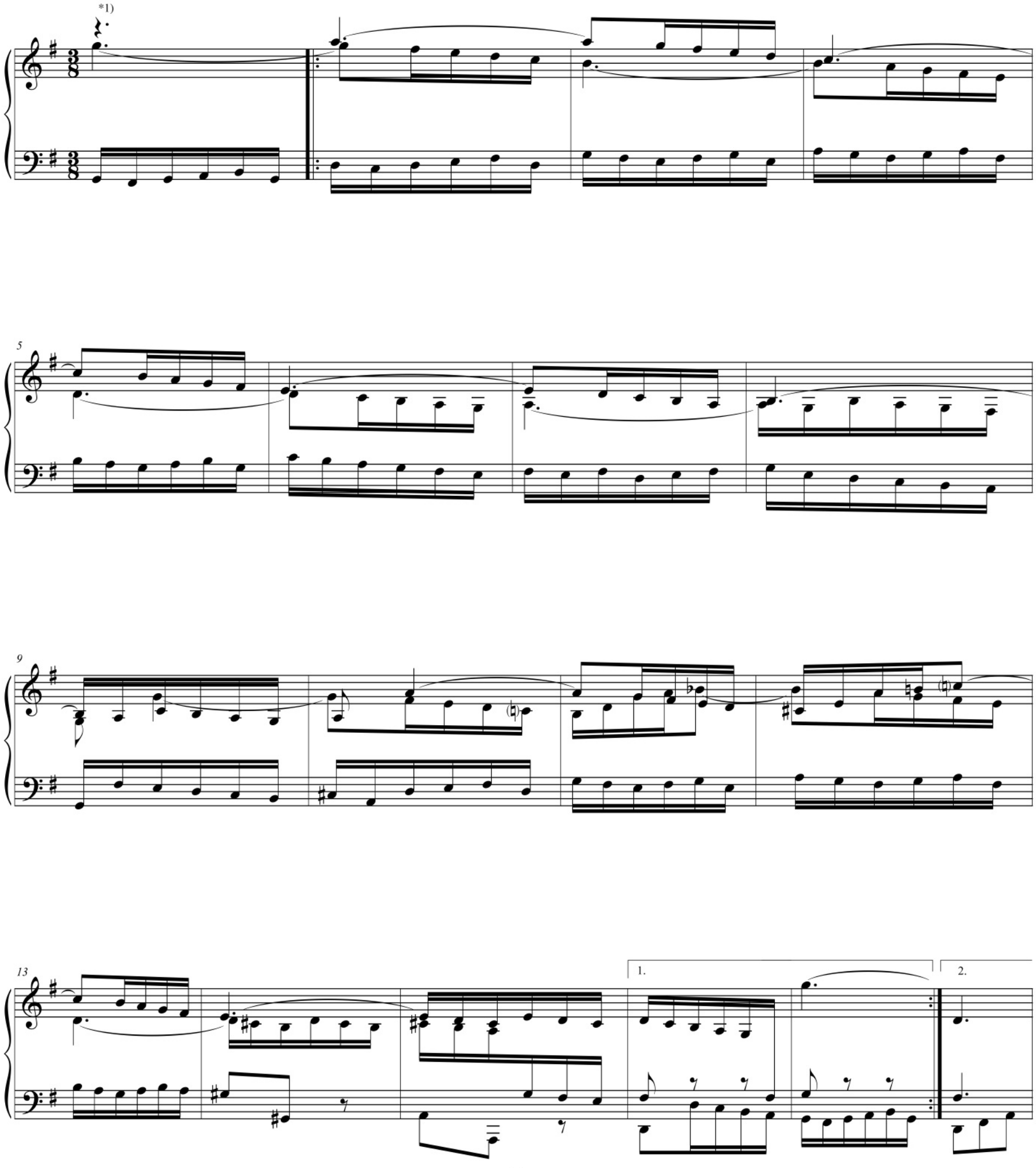

*1) Rest was added by Bach manually.

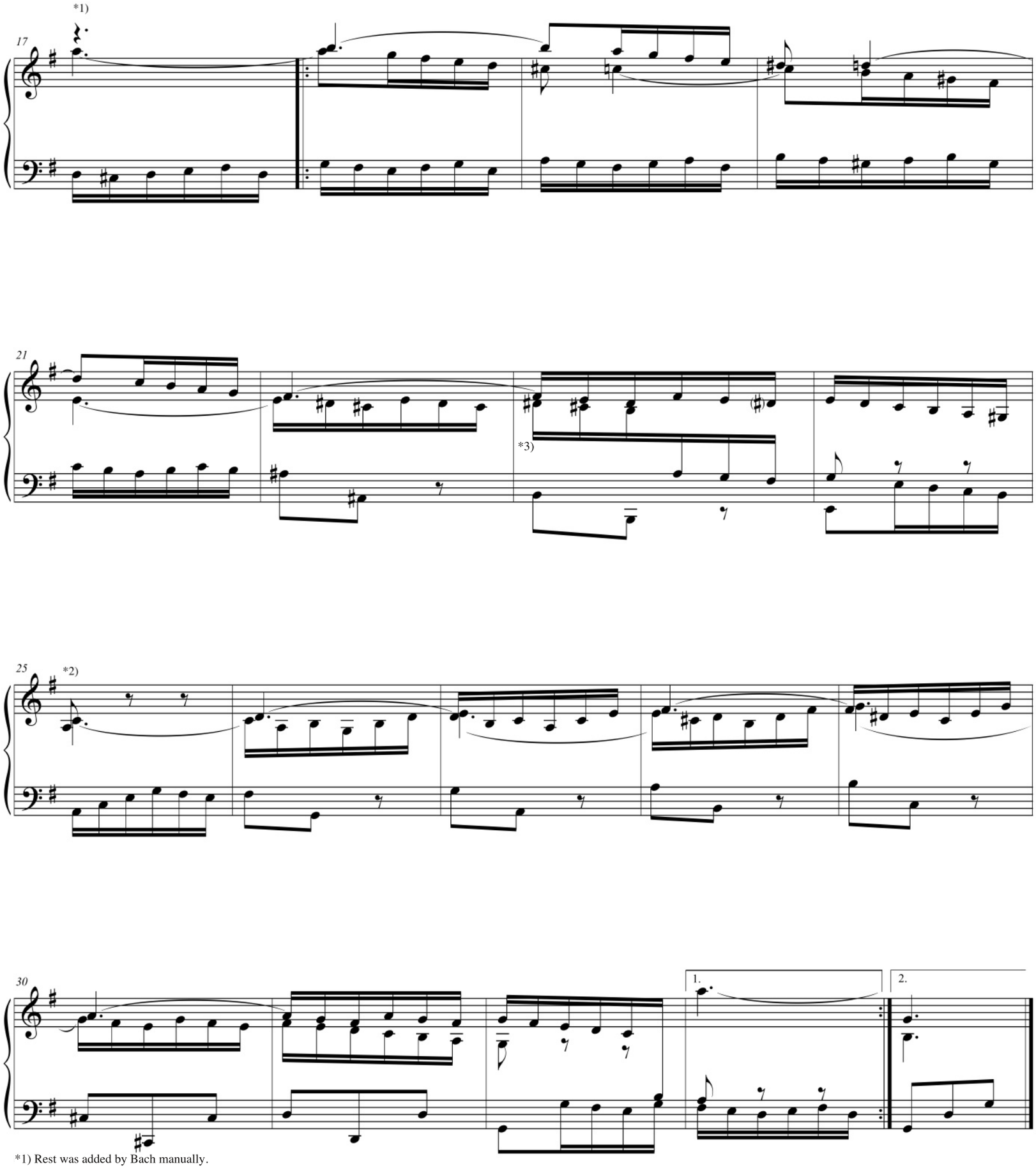

*1) Rest was added by Bach manually.

*2) See page 15.

*3) Sharp was added by Bach manually.

Variatio 7. à 1 ôvero 2 Clav.

al tempo di Giga *1)

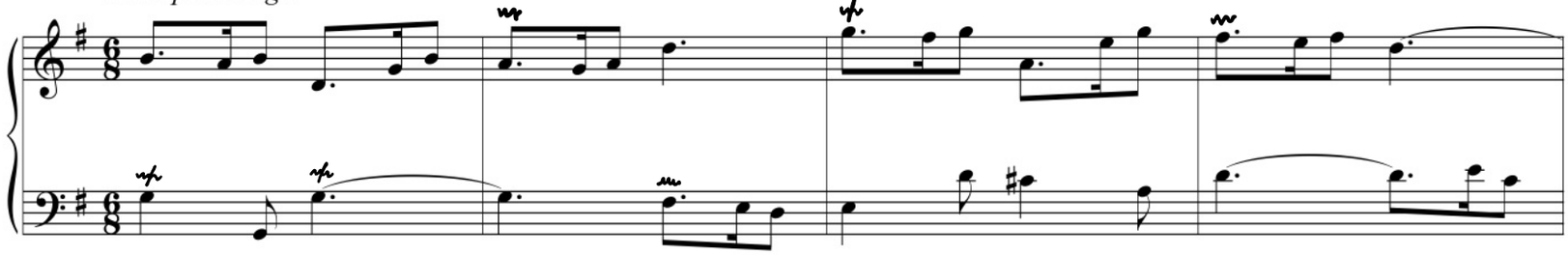

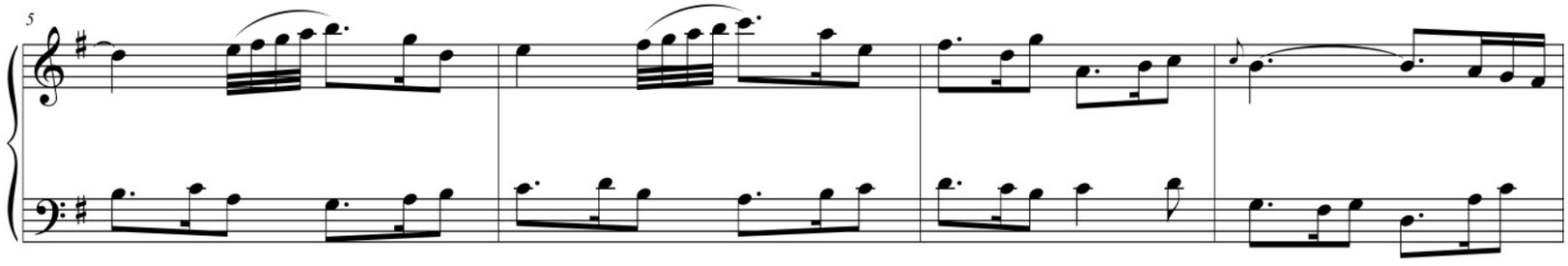

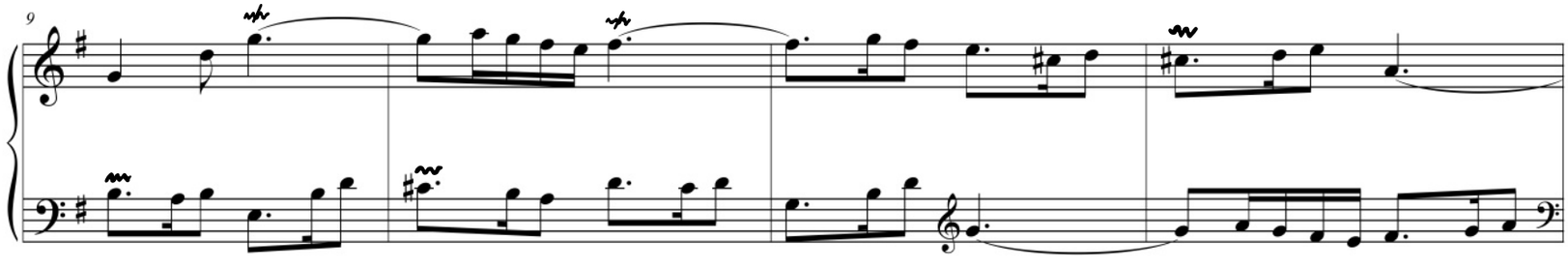

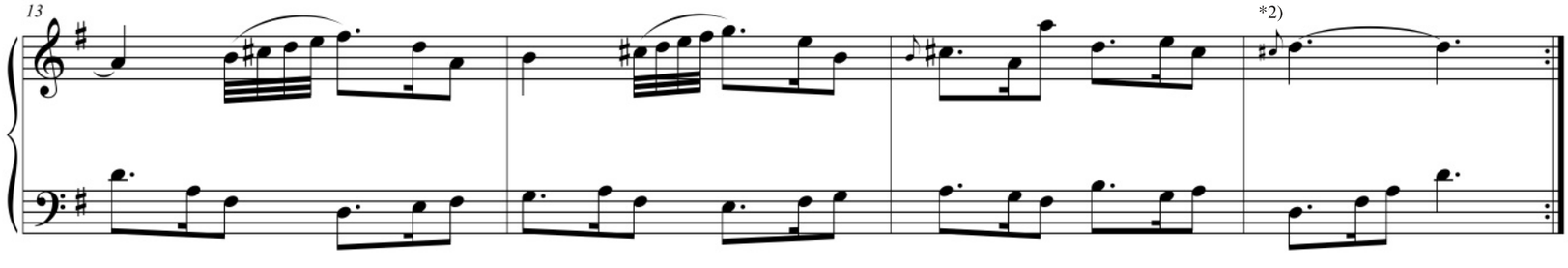

*1) Added by Bach manually.

*2) See page 13.

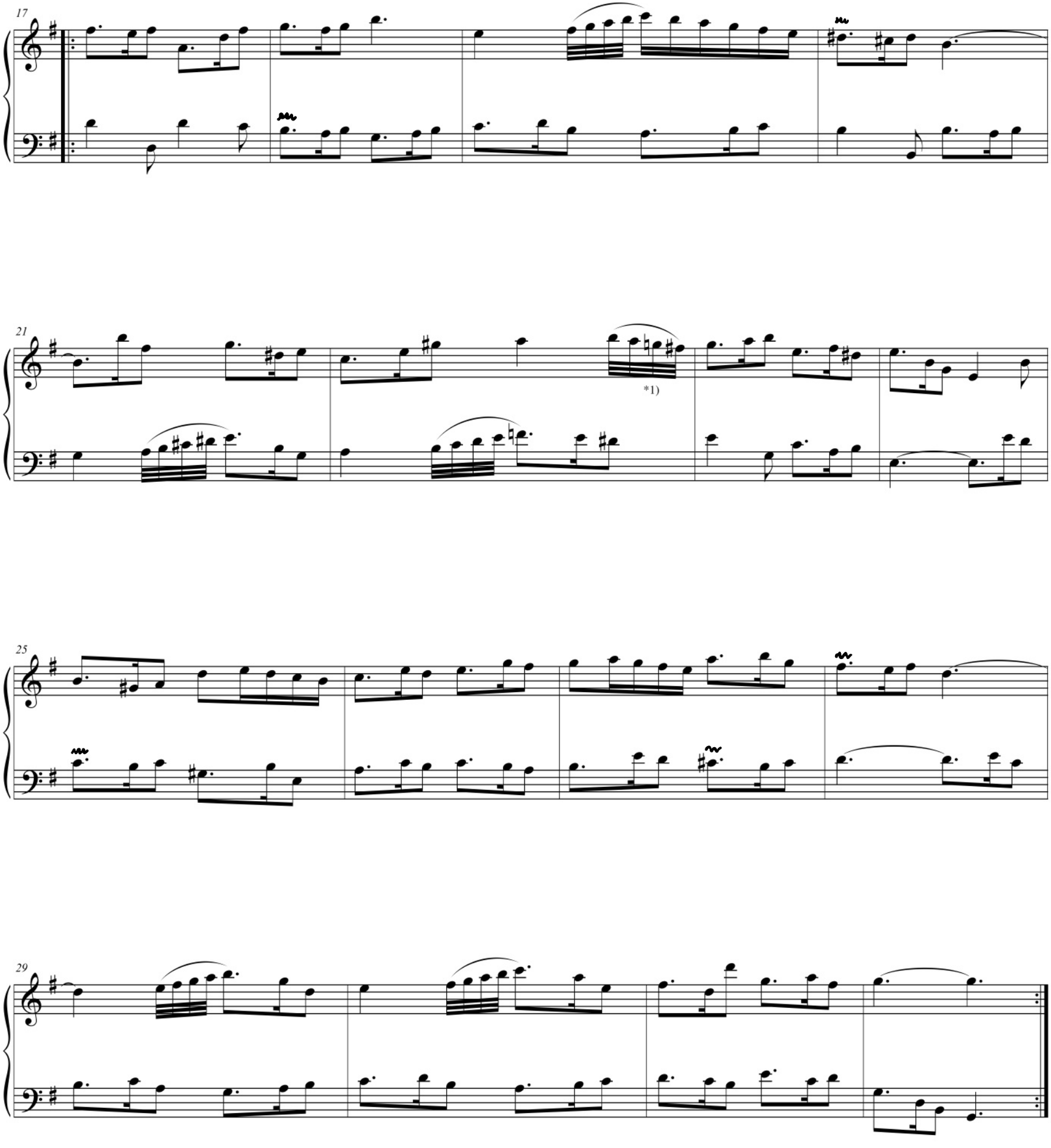

*1) Natural was added by Bach manually with pencil.

Variatio 8. a 2 Clav.

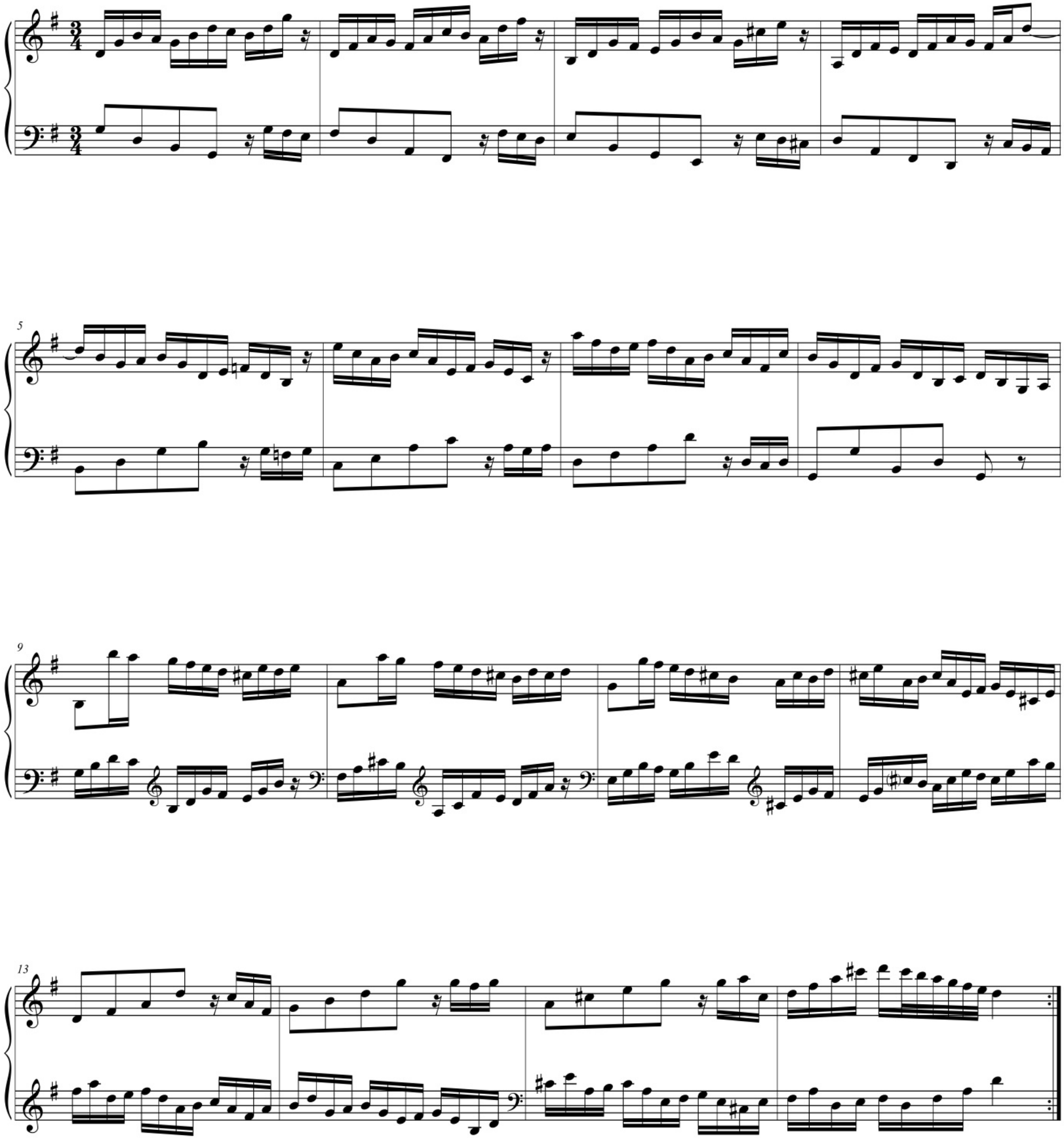

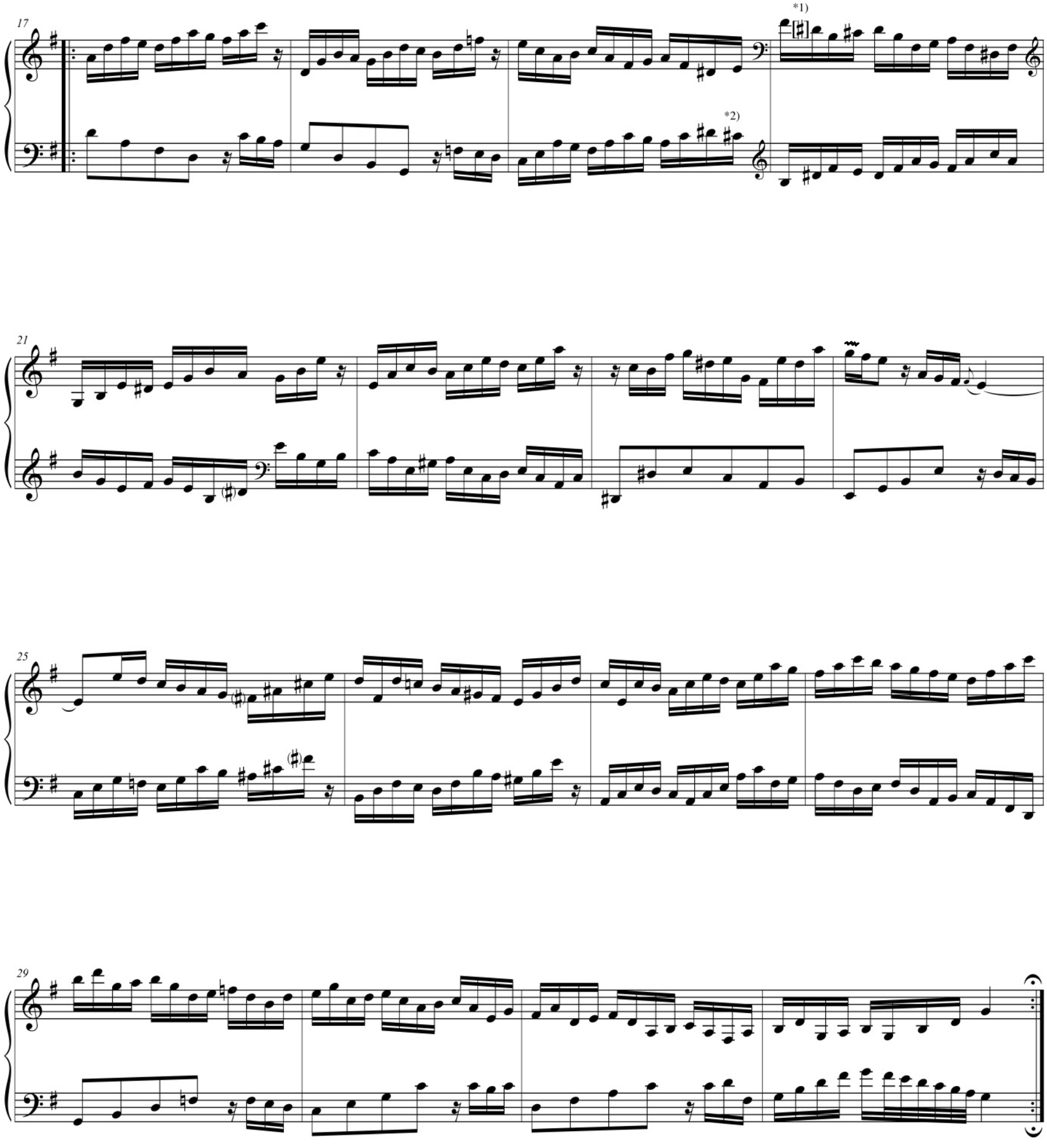

*1) See page 13.
*2) Sharp was added by Bach manually.

Variatio 9. Canone alla terza. a 1 Clav.

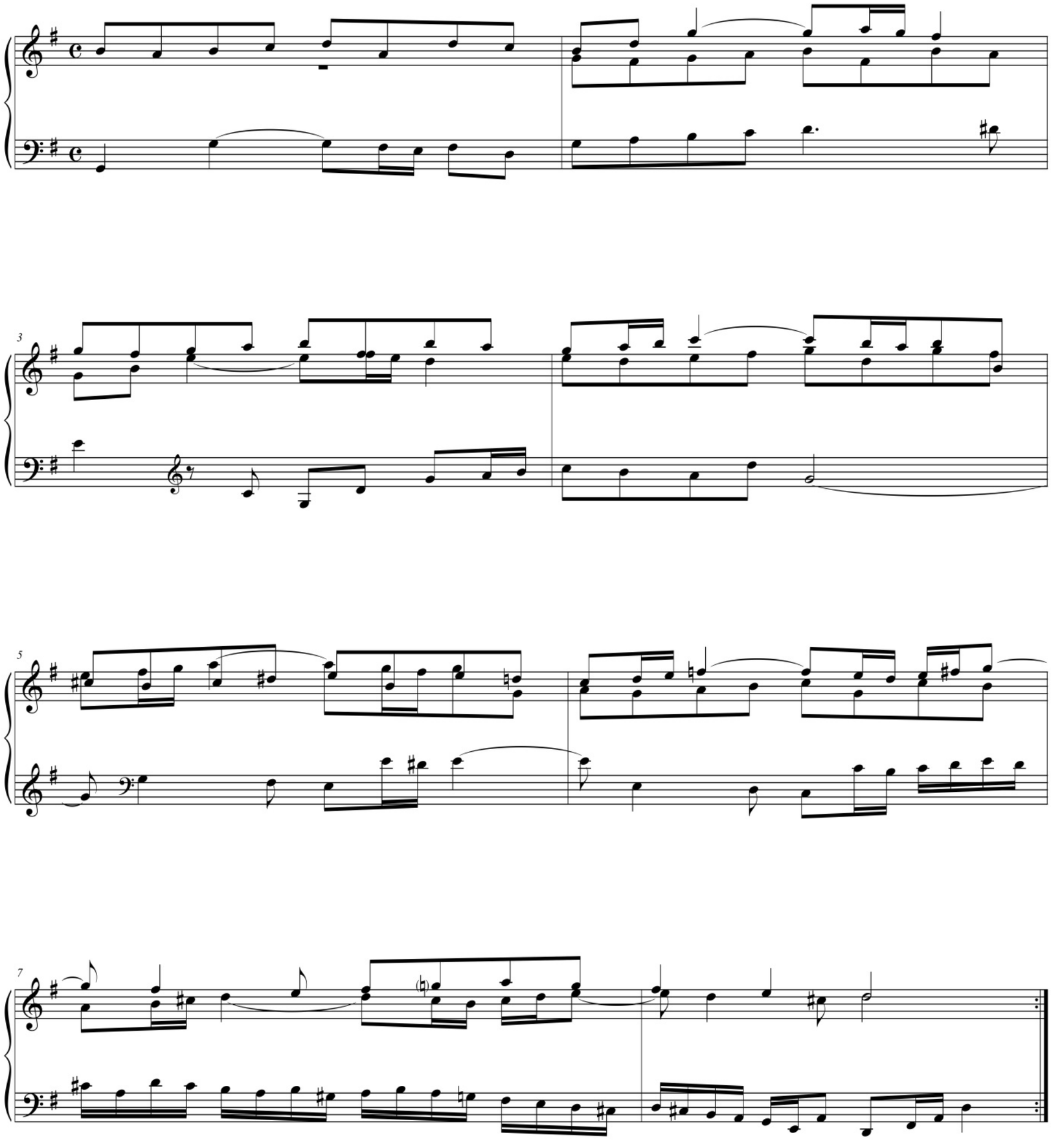

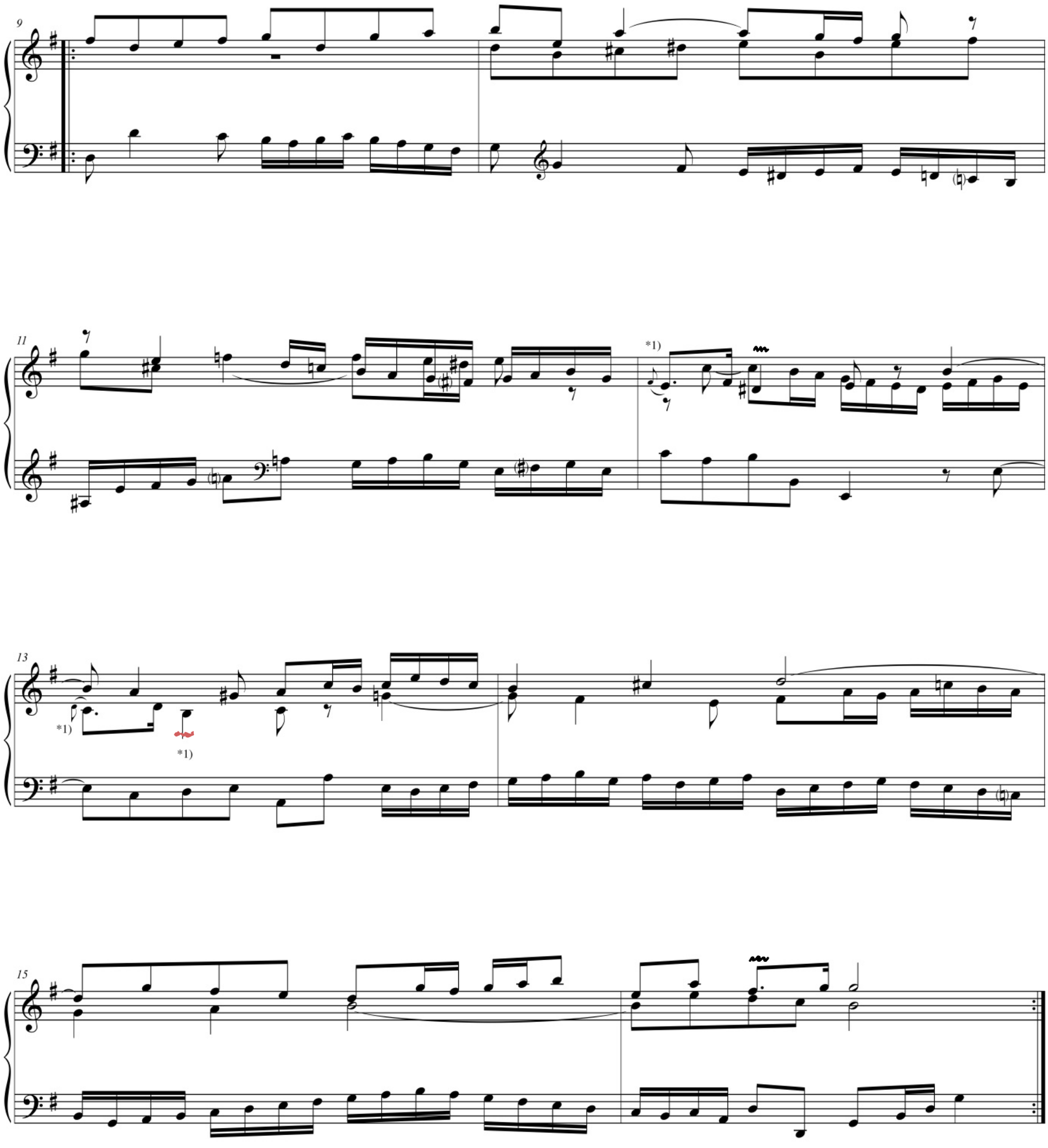

*1) Ornaments were added by Bach manually.

Variatio 10. Fugetta. a 1 Clav.

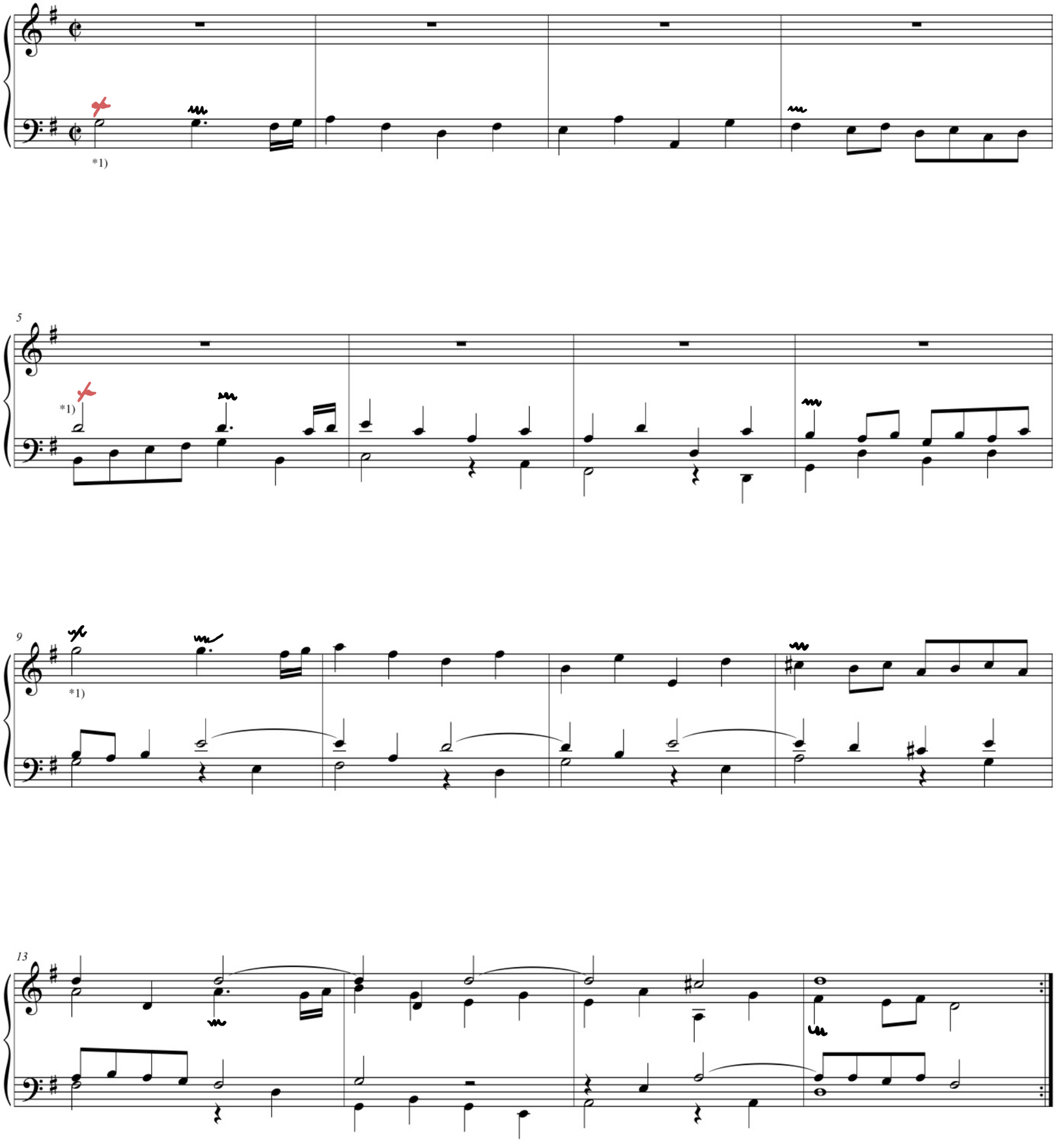

*1) Rest was added by Bach manually. Also see page 15 about these ornaments.

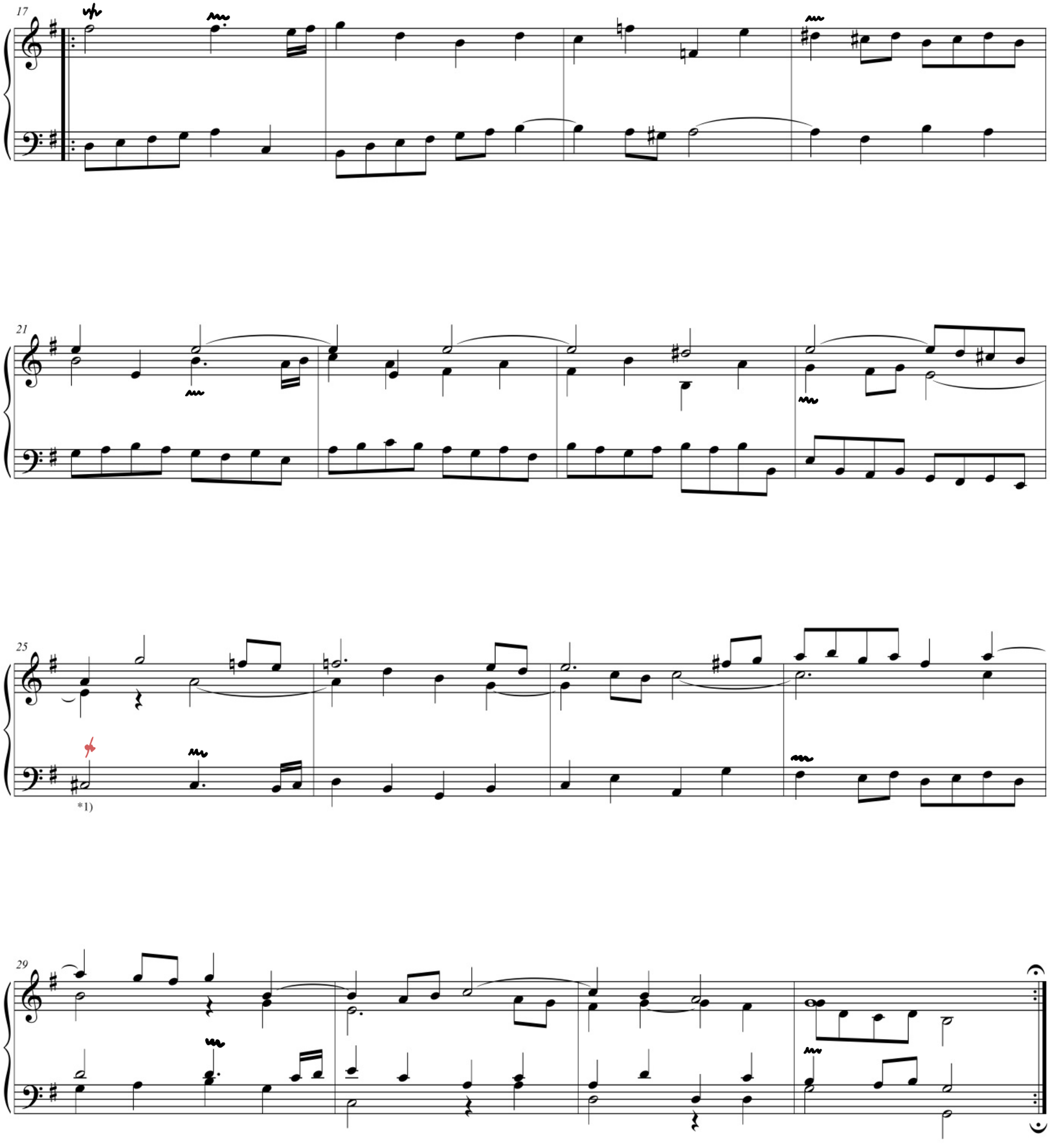

*1) Added by Bach manually.

Variatio 11. a 2 Clav.

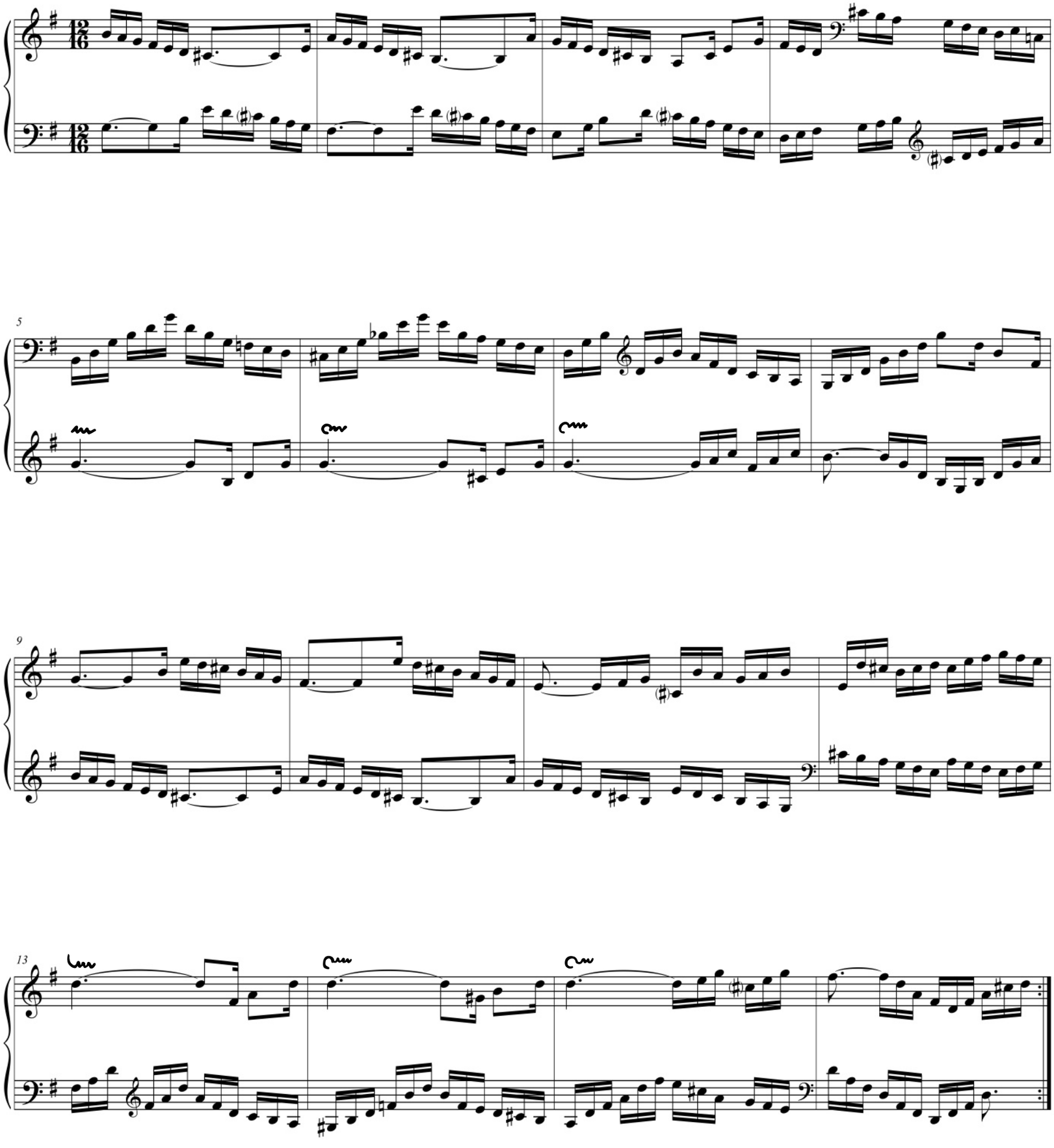

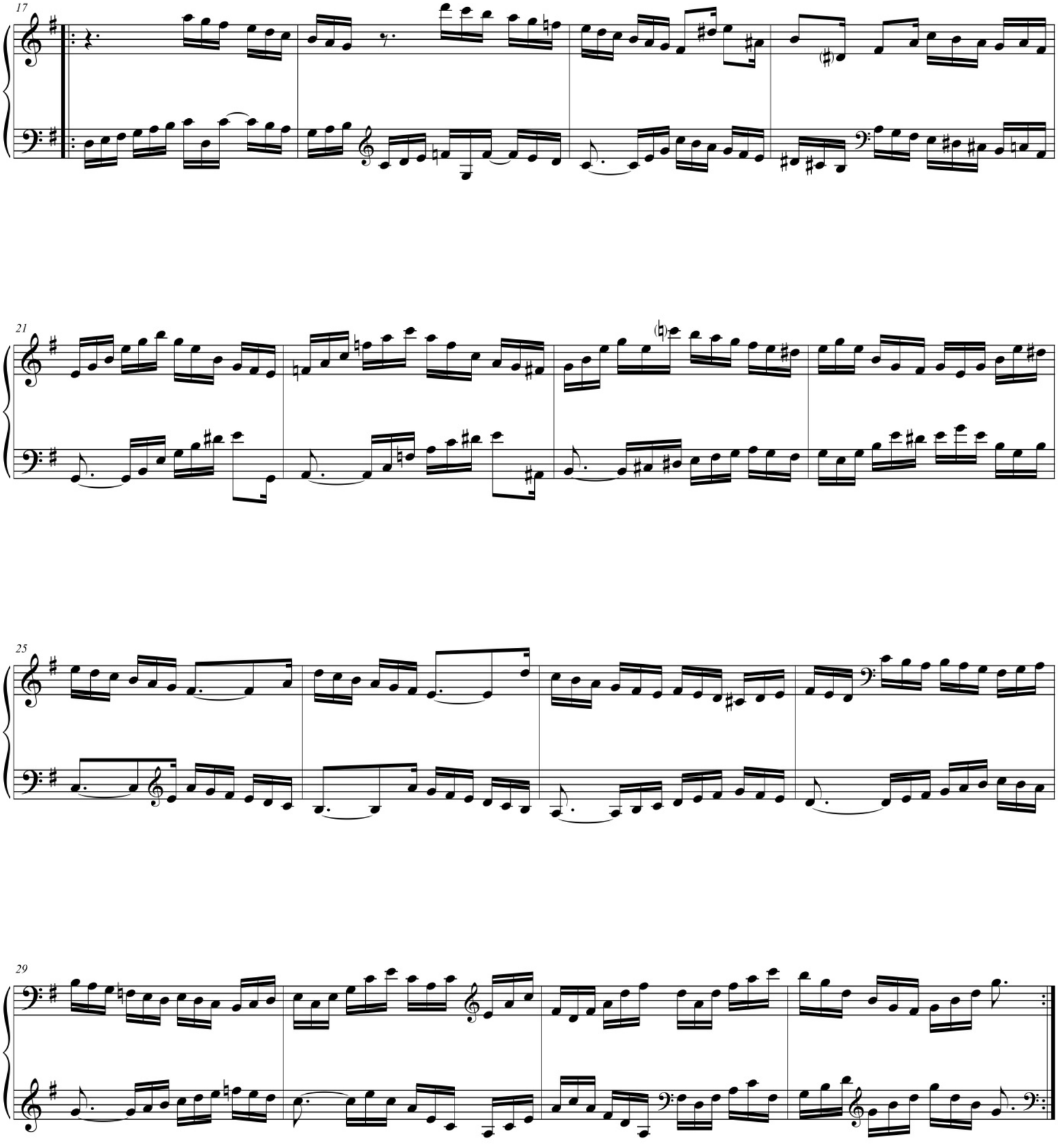
17
21
25
29

Variatio 12. Canone alla Quarta.

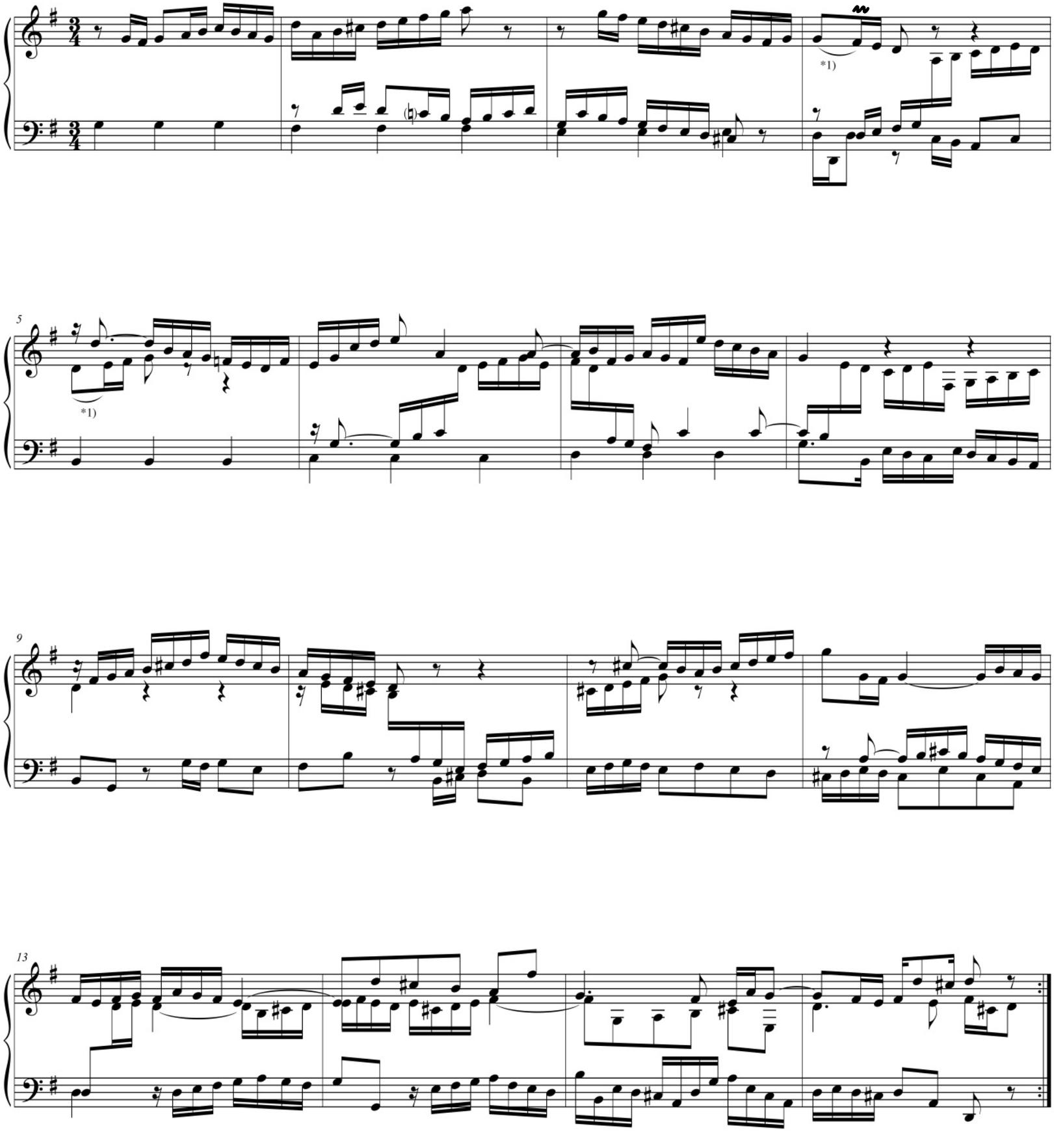

*1) Slurs were added by Bach manually.

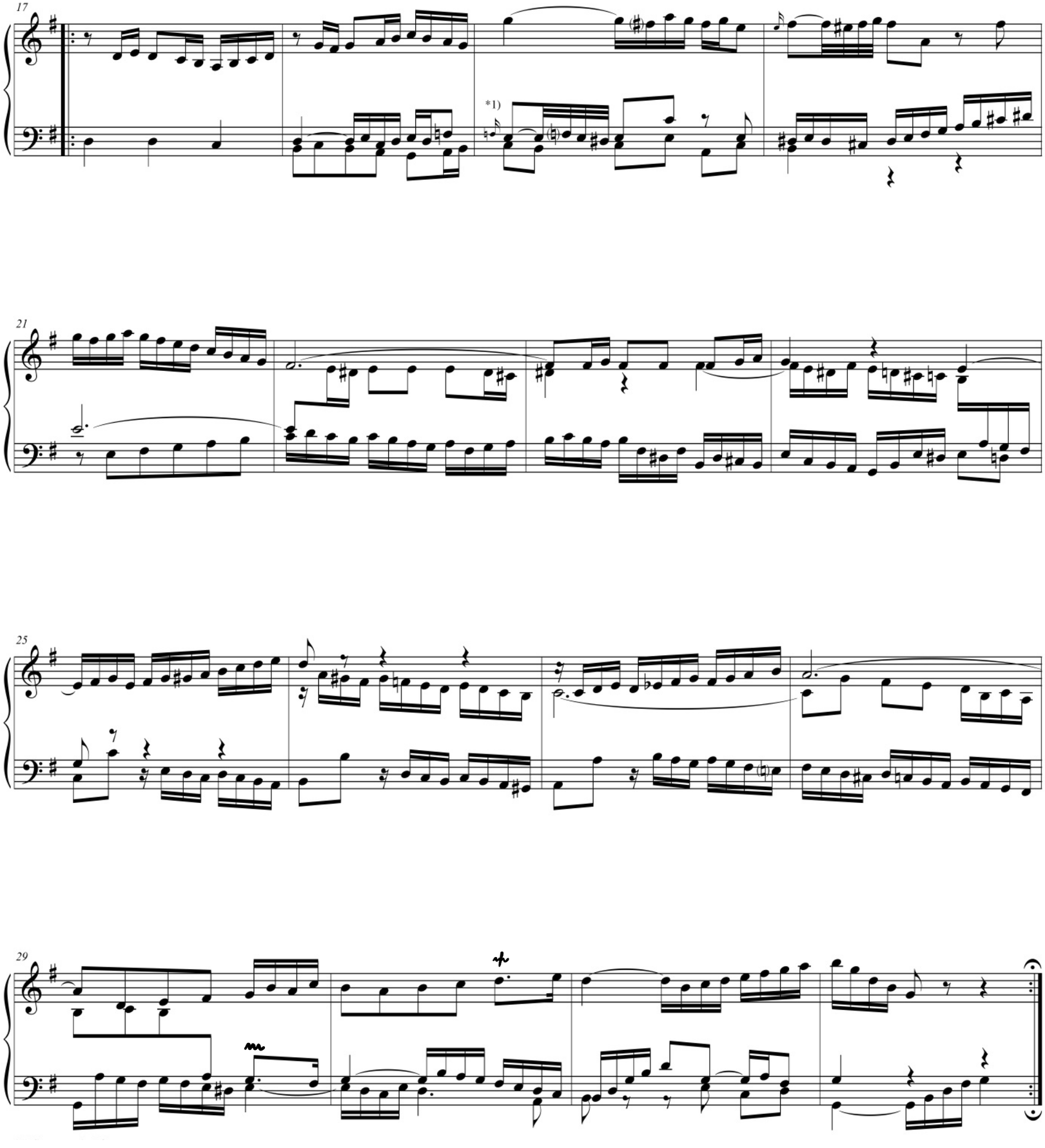

*1) See page 13.

Variatio 13. a 2 Clav.

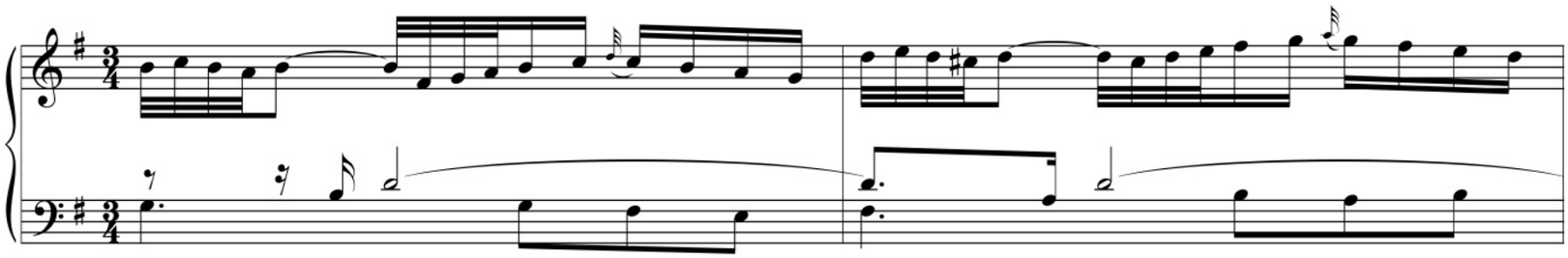

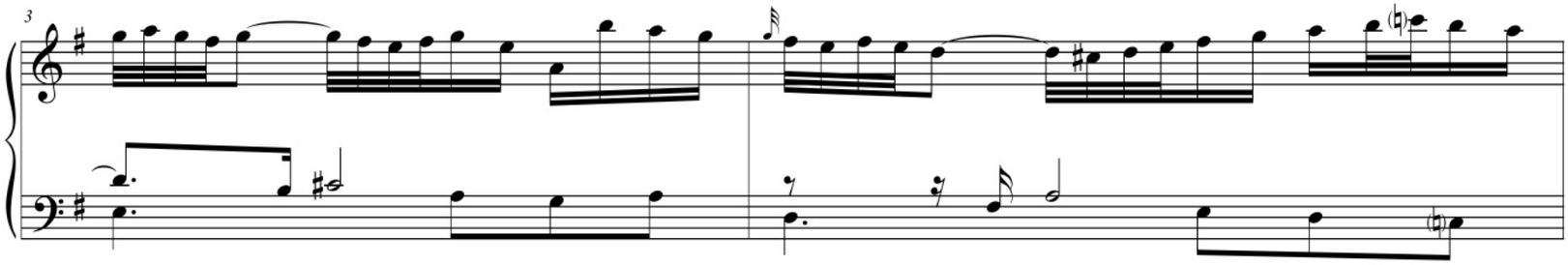

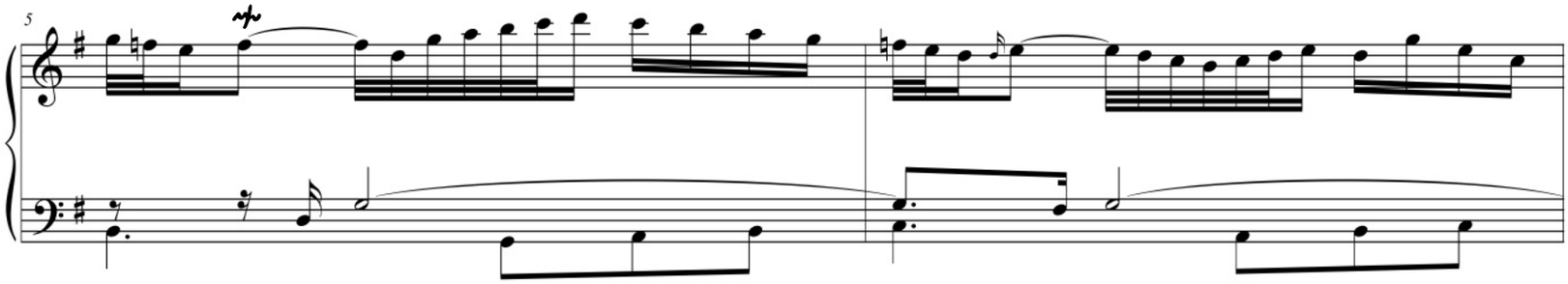

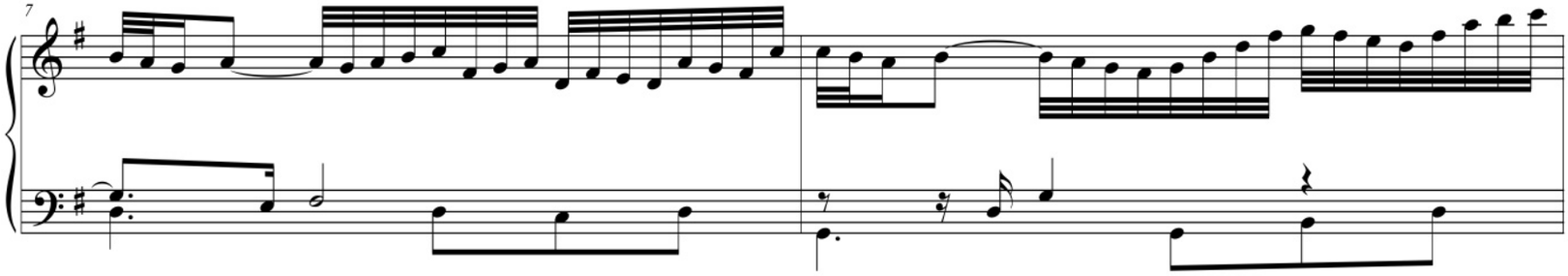

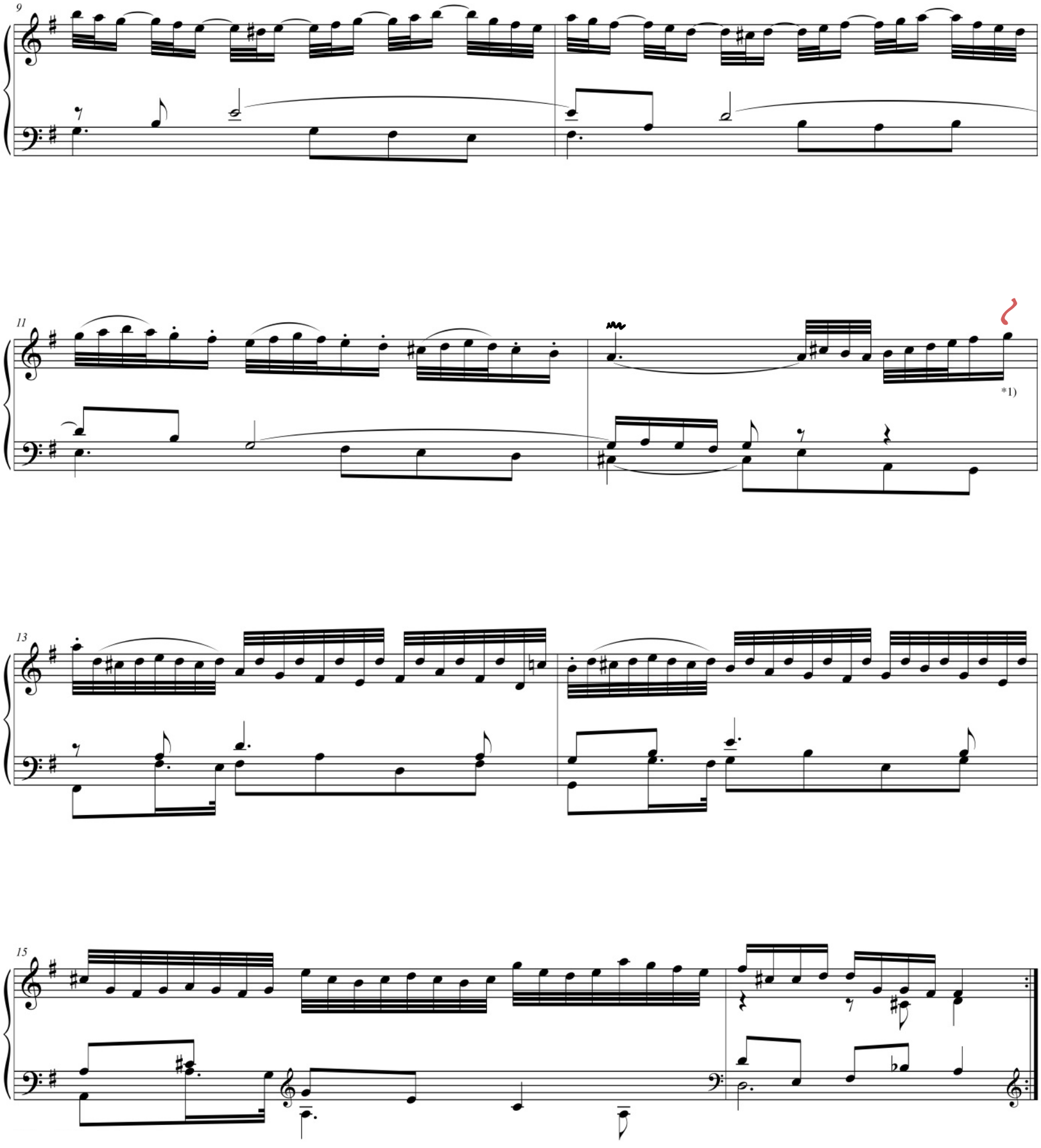

*1) Turn was added by Bach manually.

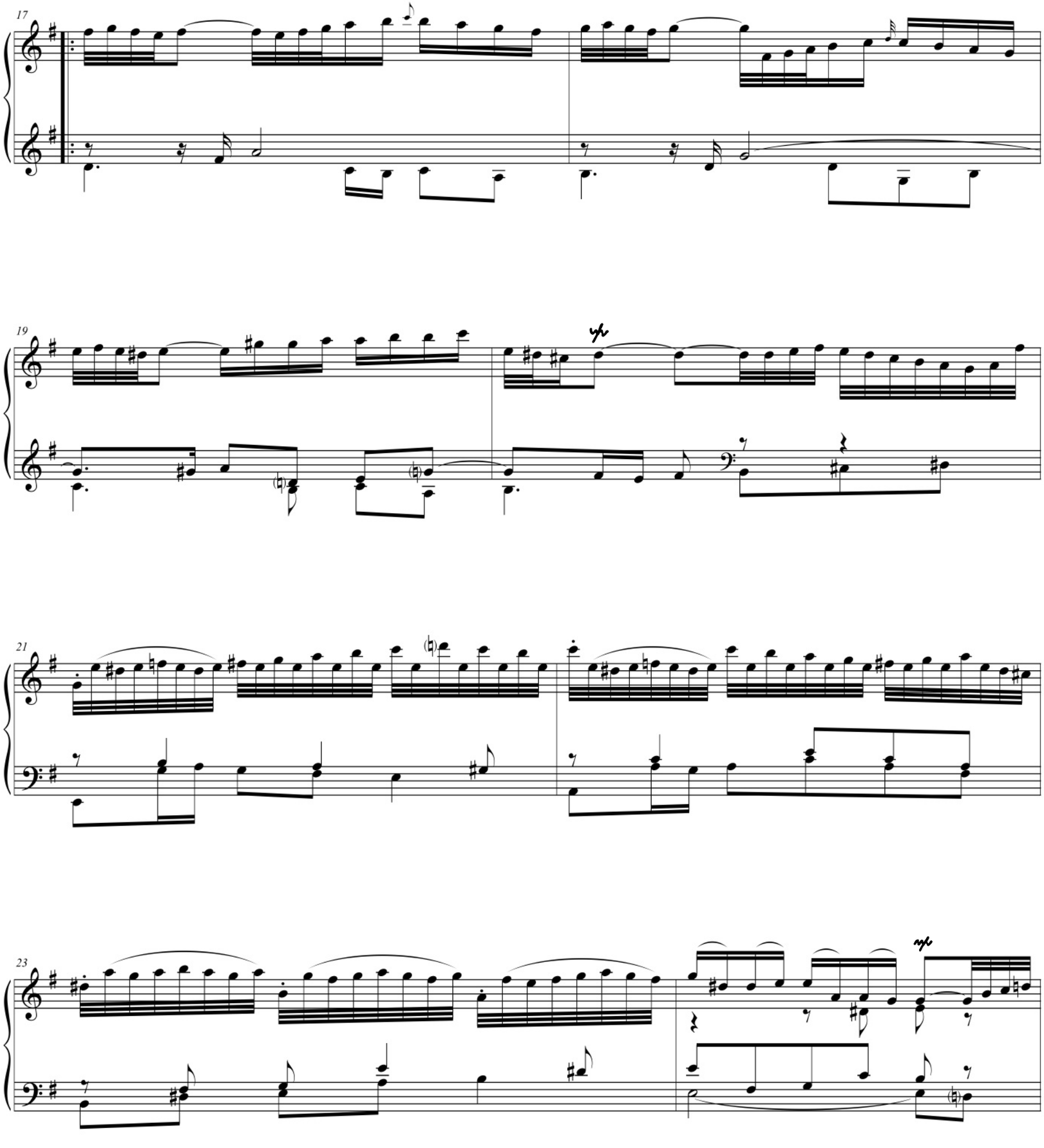
17
19
21
23

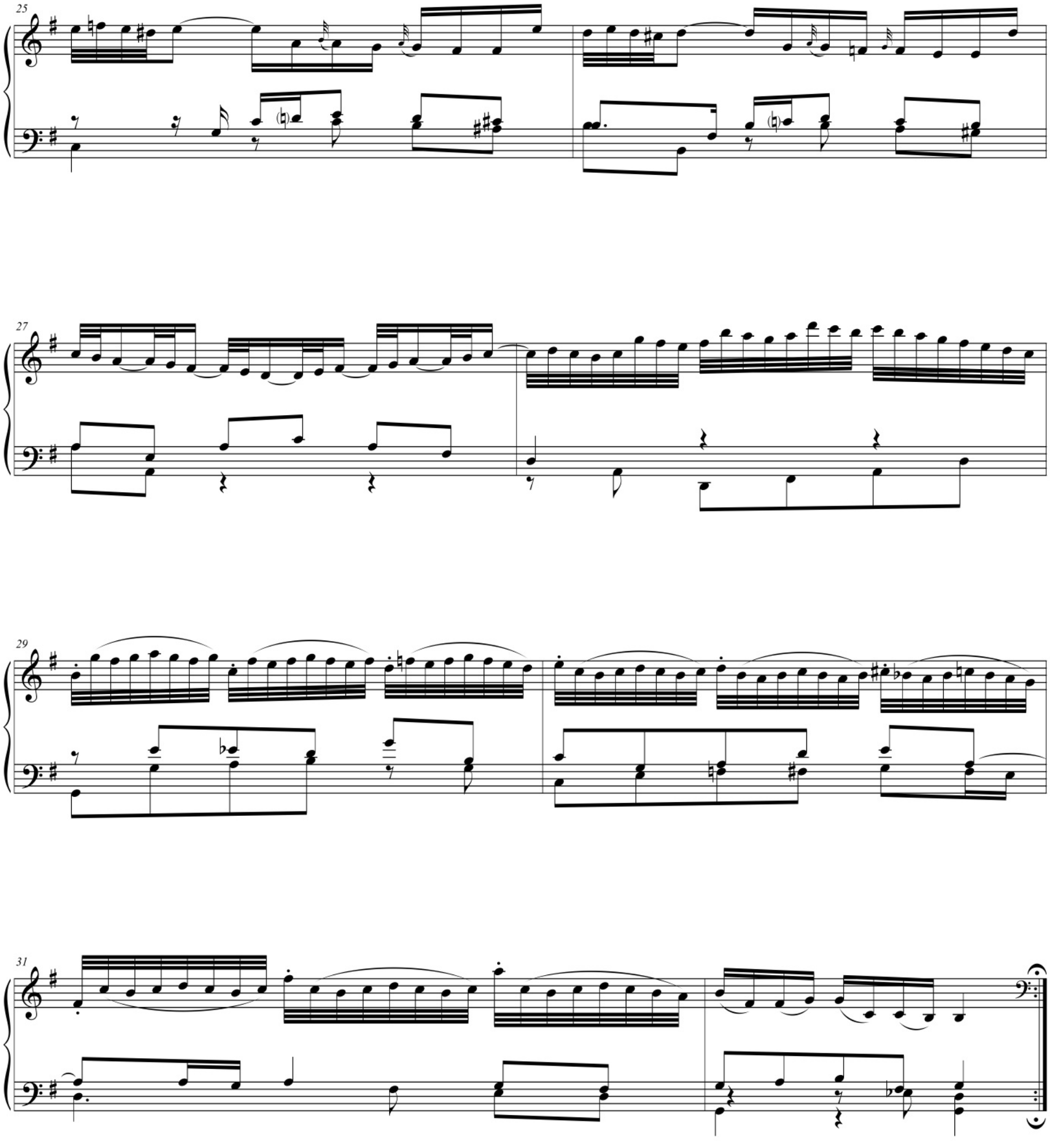
25
27
29
31

Variatio 14. a 2 Clav.

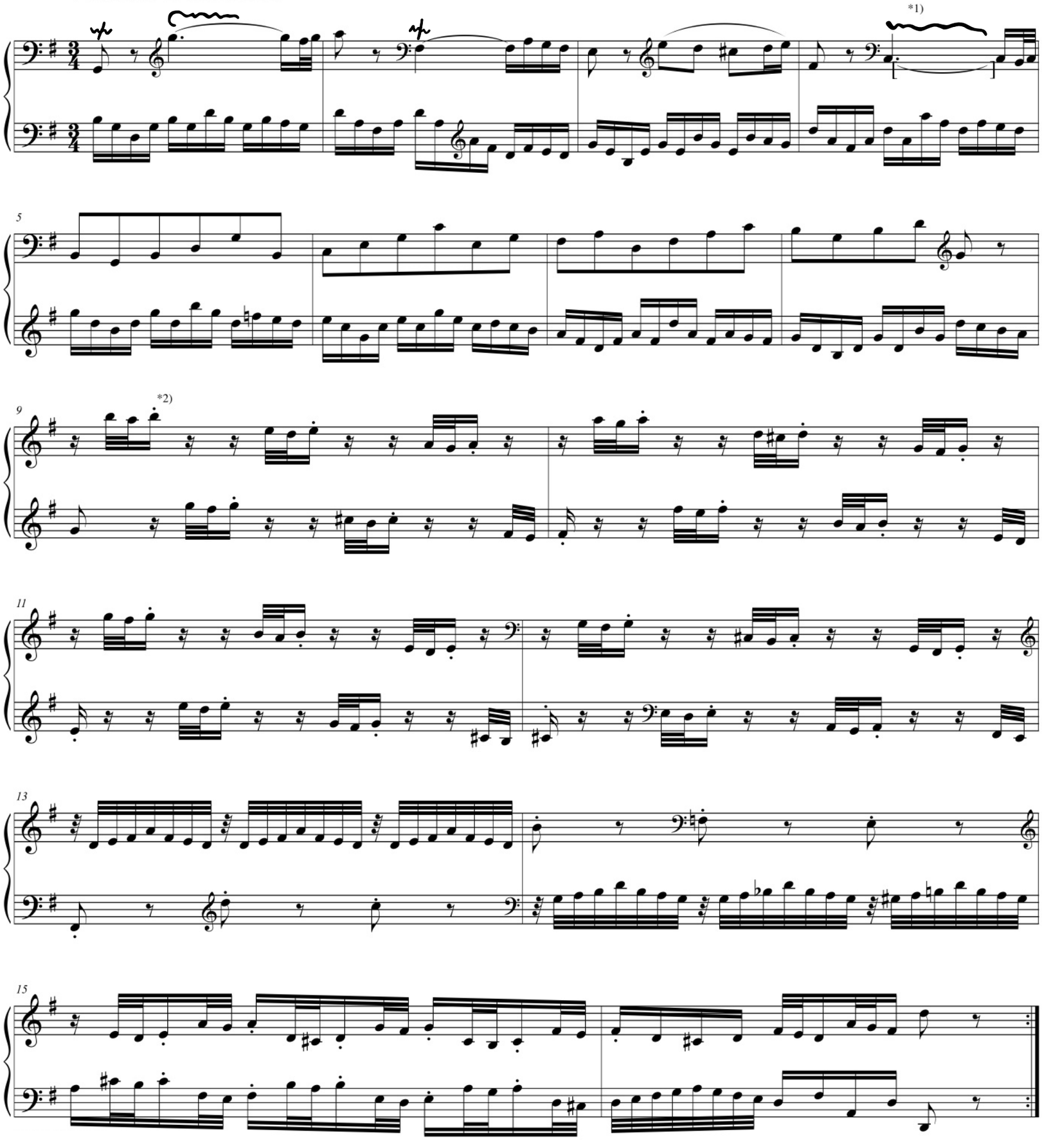

*1) See page 13.

*2) See for page 7 or 10 for more information about the staccato notes Bach added manually.

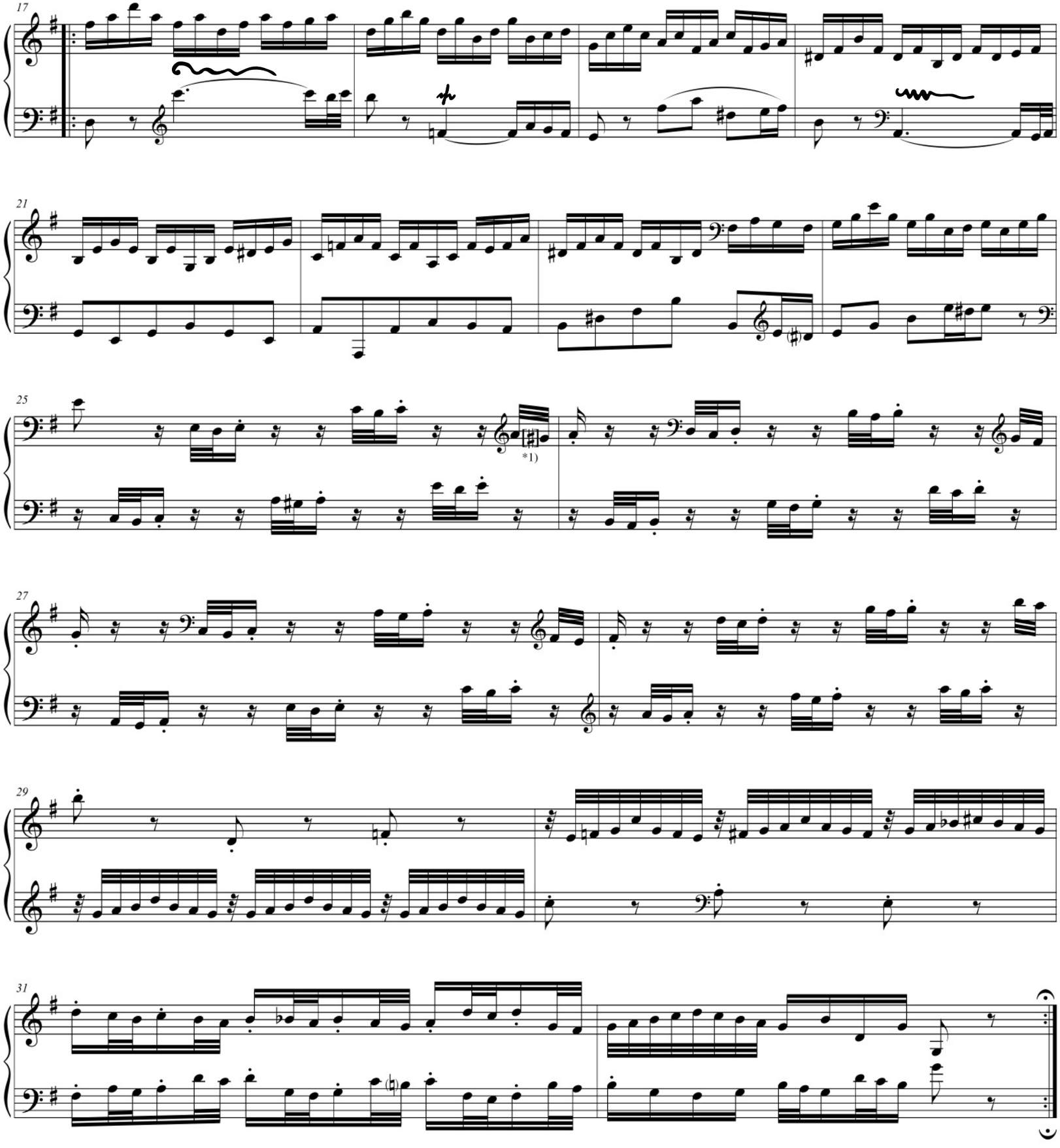
17
21
25
*1)
27
29
31

Variatio 15. Canone alla Quinta. a 1 Clav.

andante

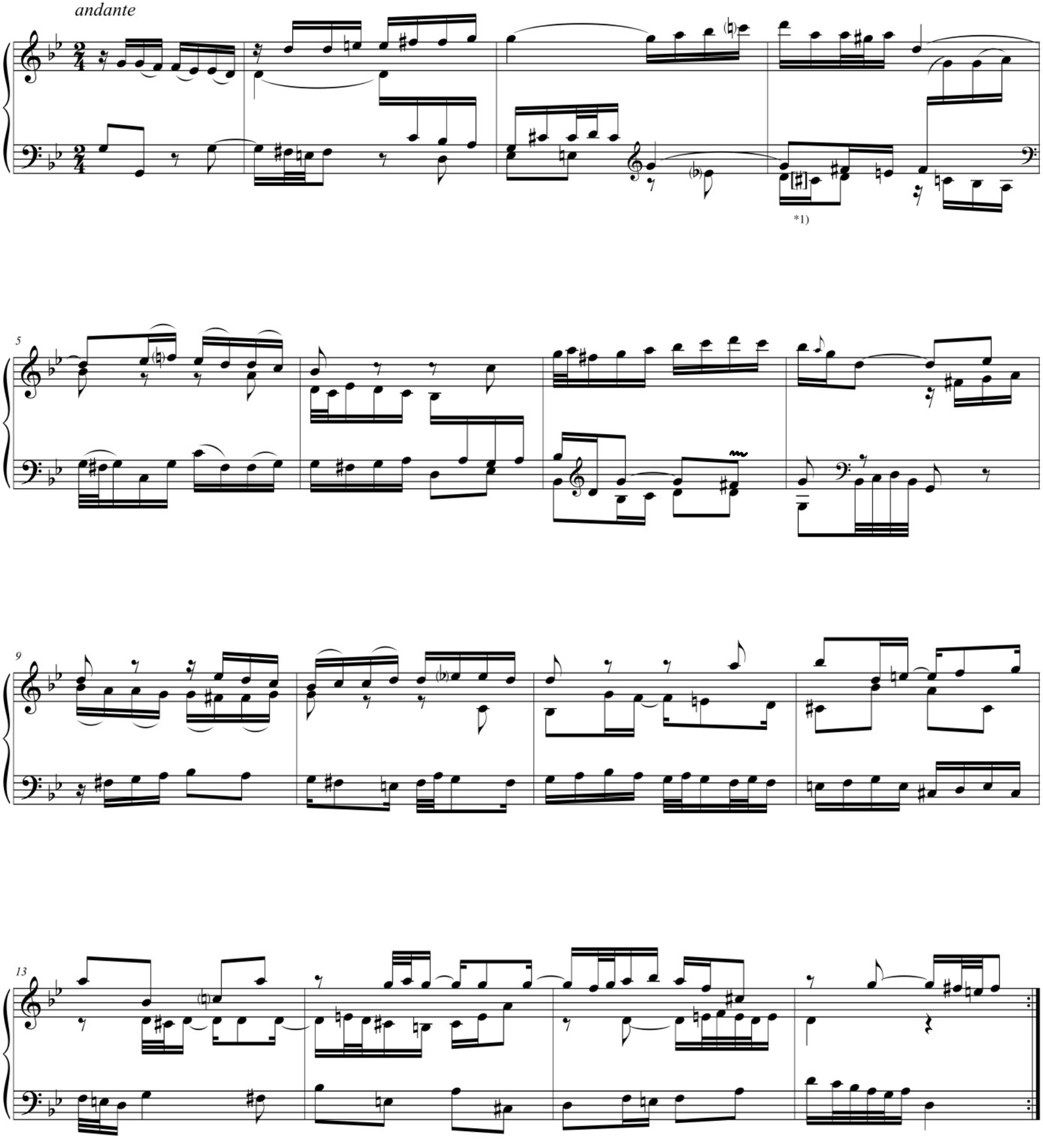

*1) See page 16.

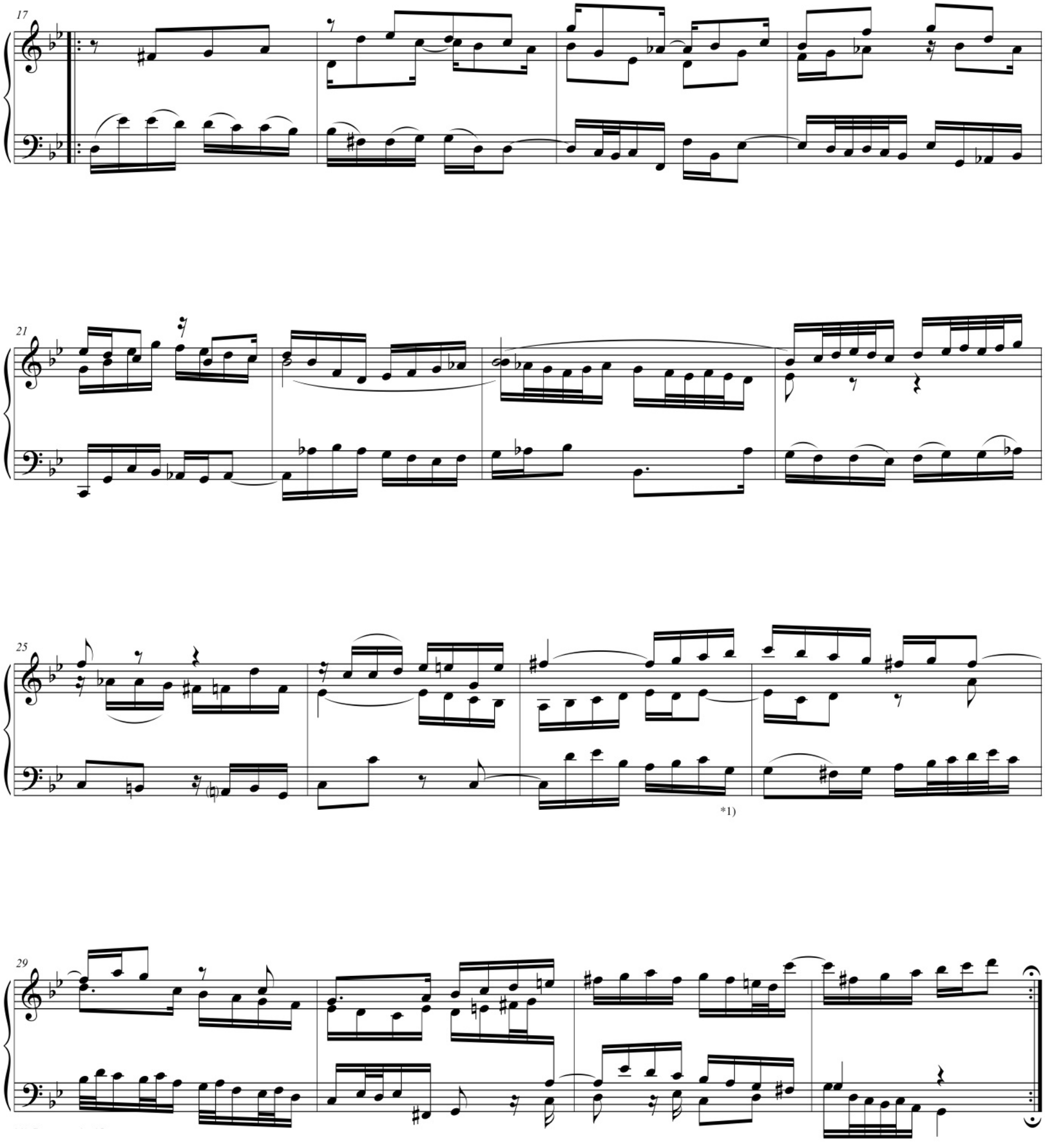

*1) See page 16.

Variatio 16. a 1 Clav.
Ouverture

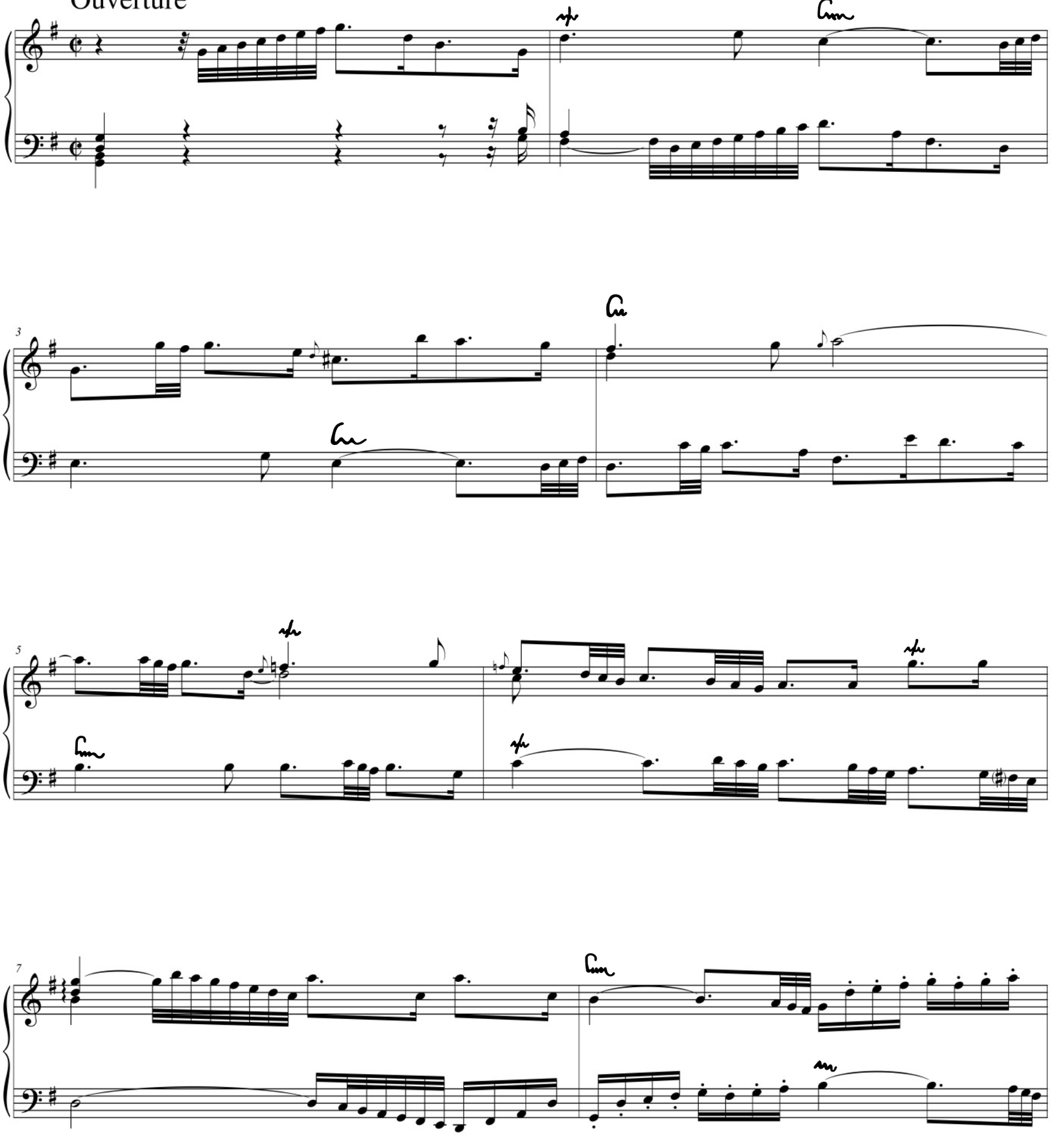

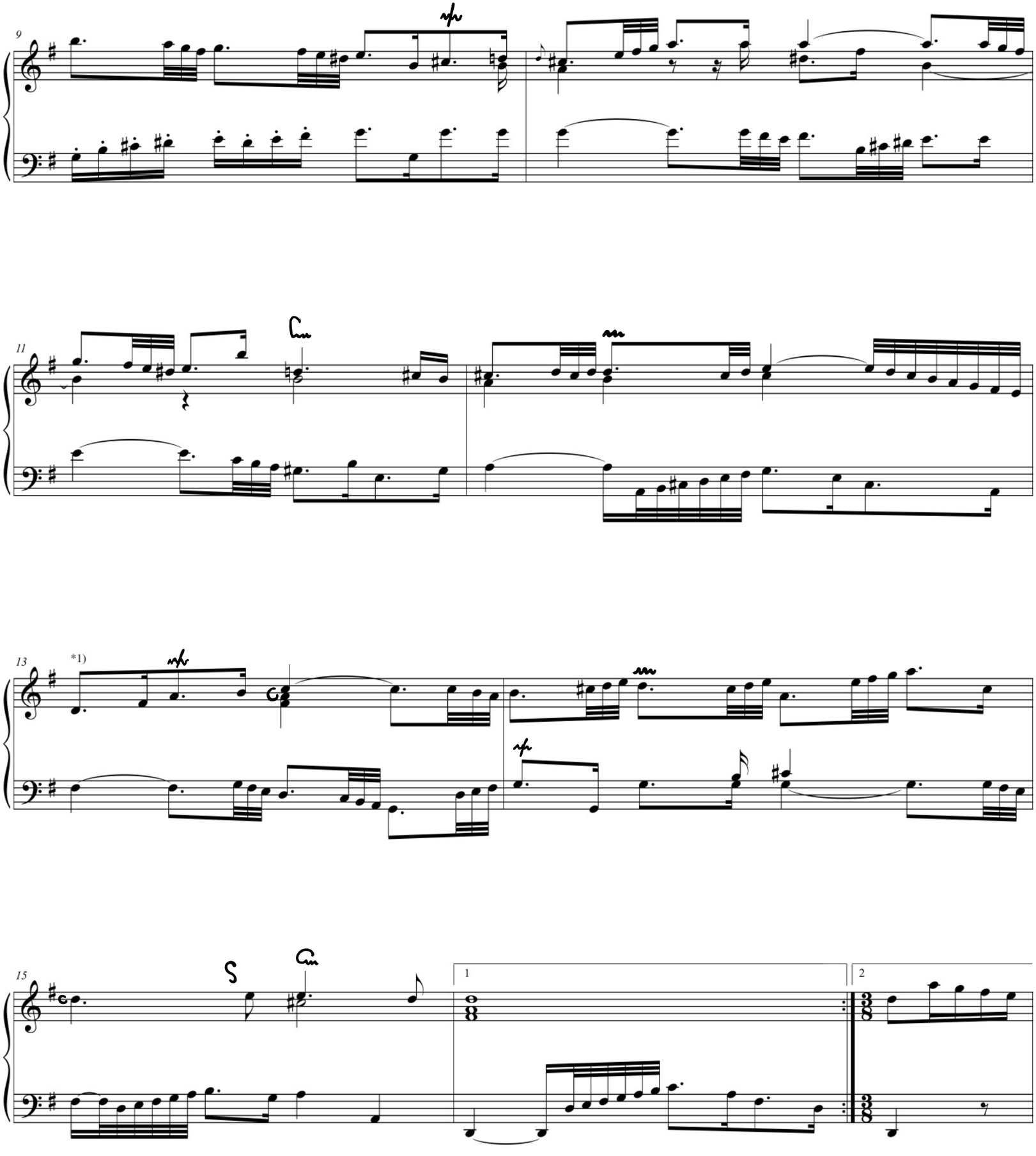

*1) Dot was added by Bach manually.

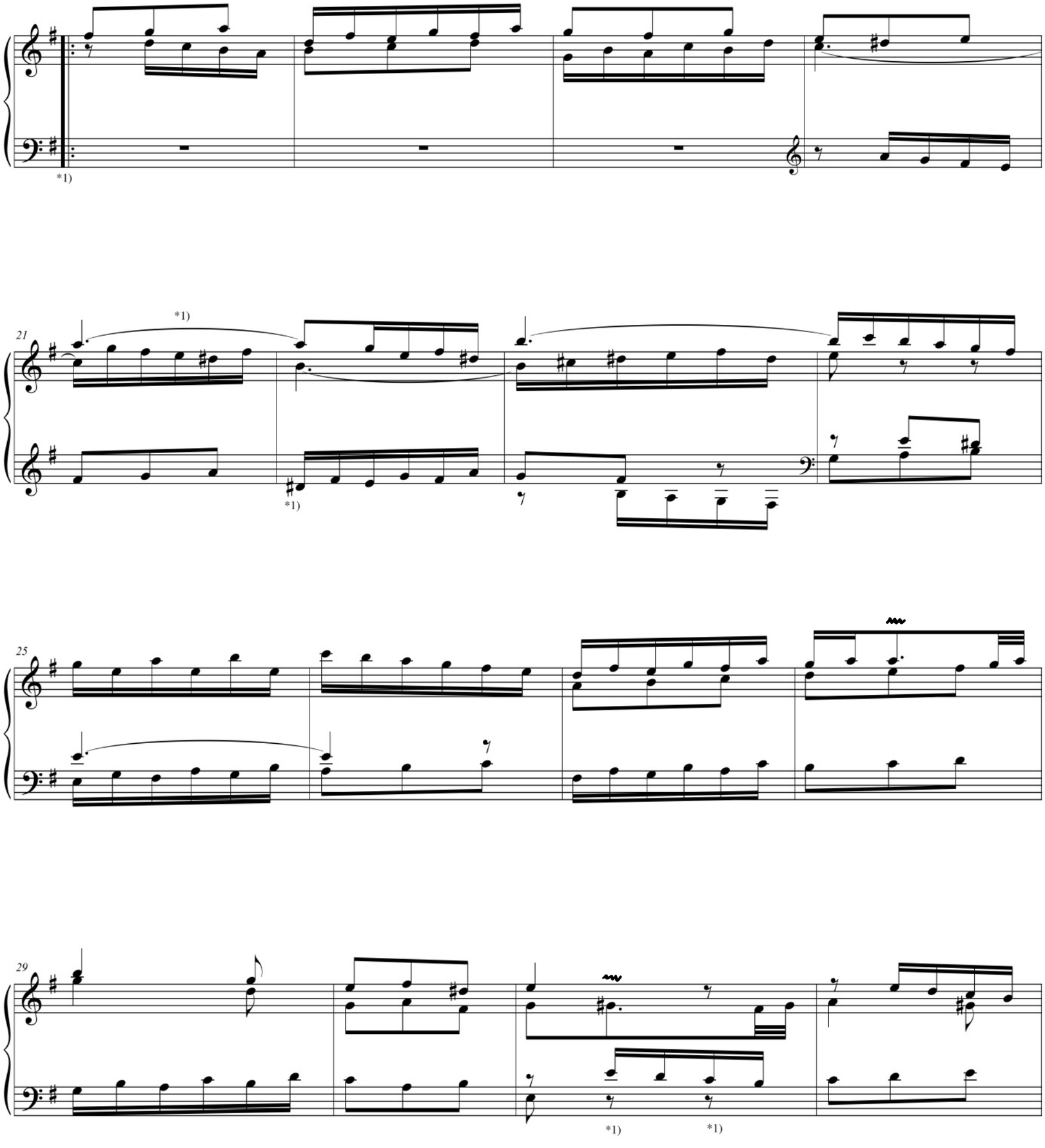

*1) The repeat symbol, the tie, the sharp and rests marked with a *1) were all added by Bach manually.

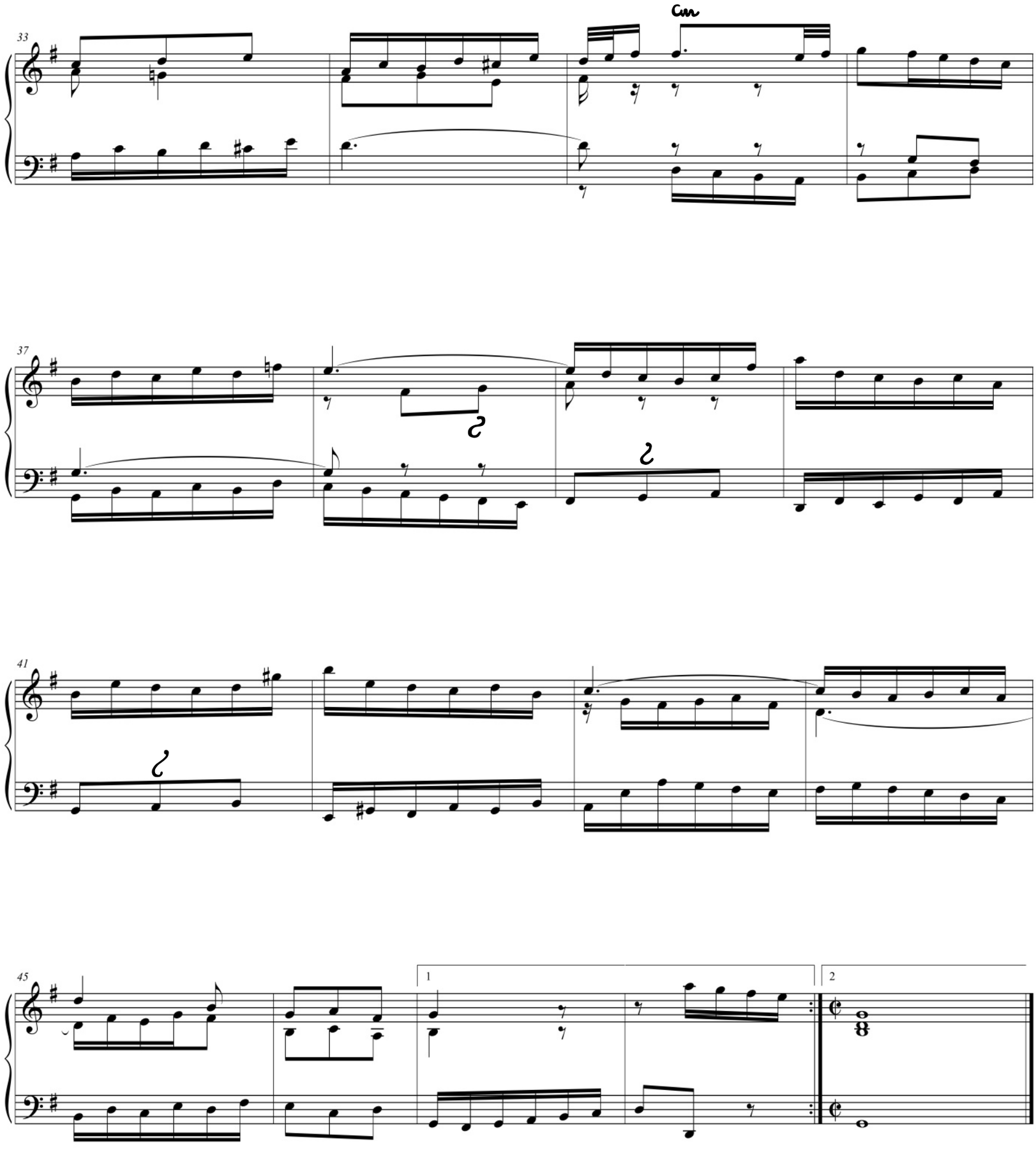
33
Cm
37
41
45
1
2

Variatio 17. a 2 Clav.

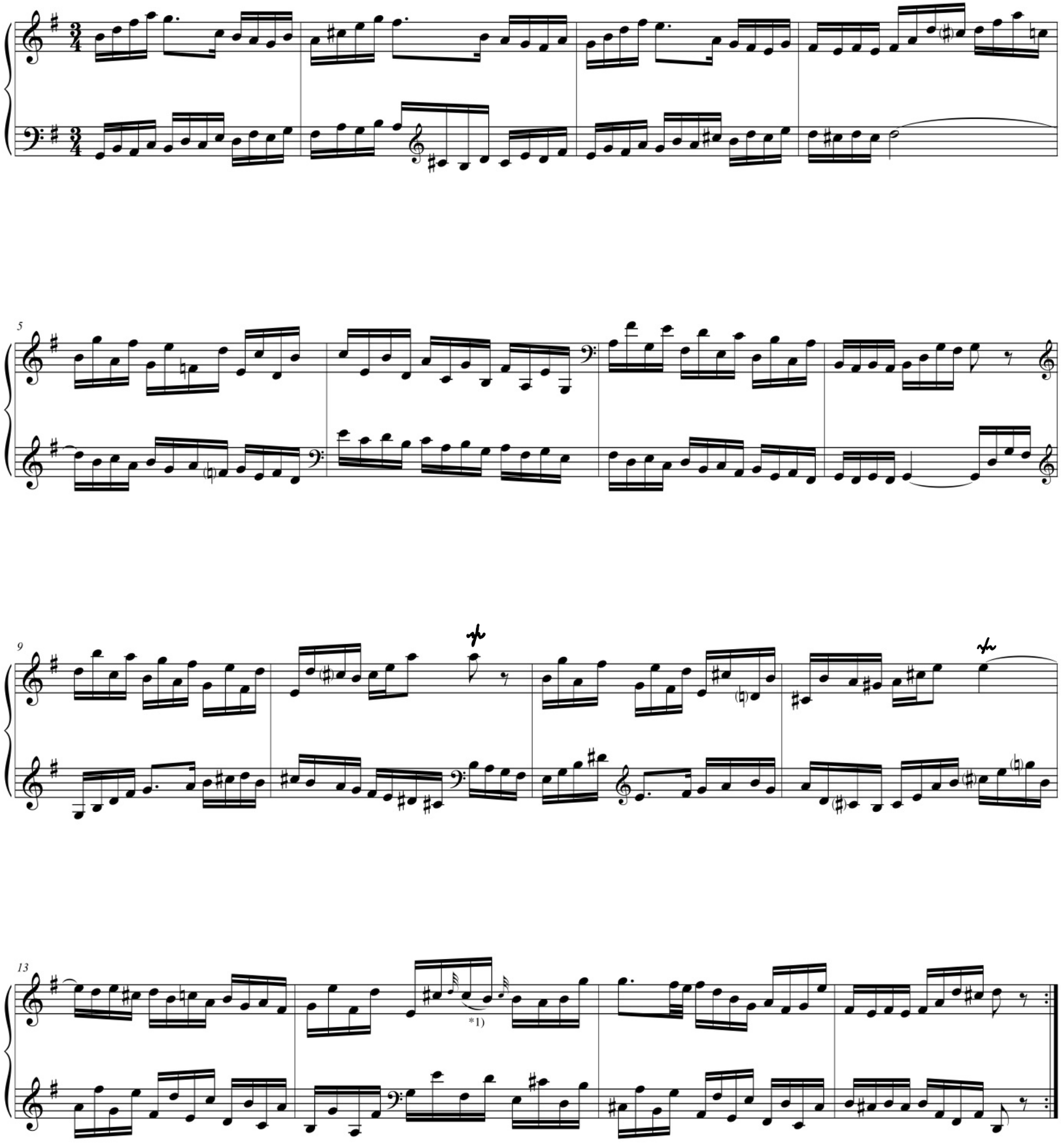

*1) See page 16.

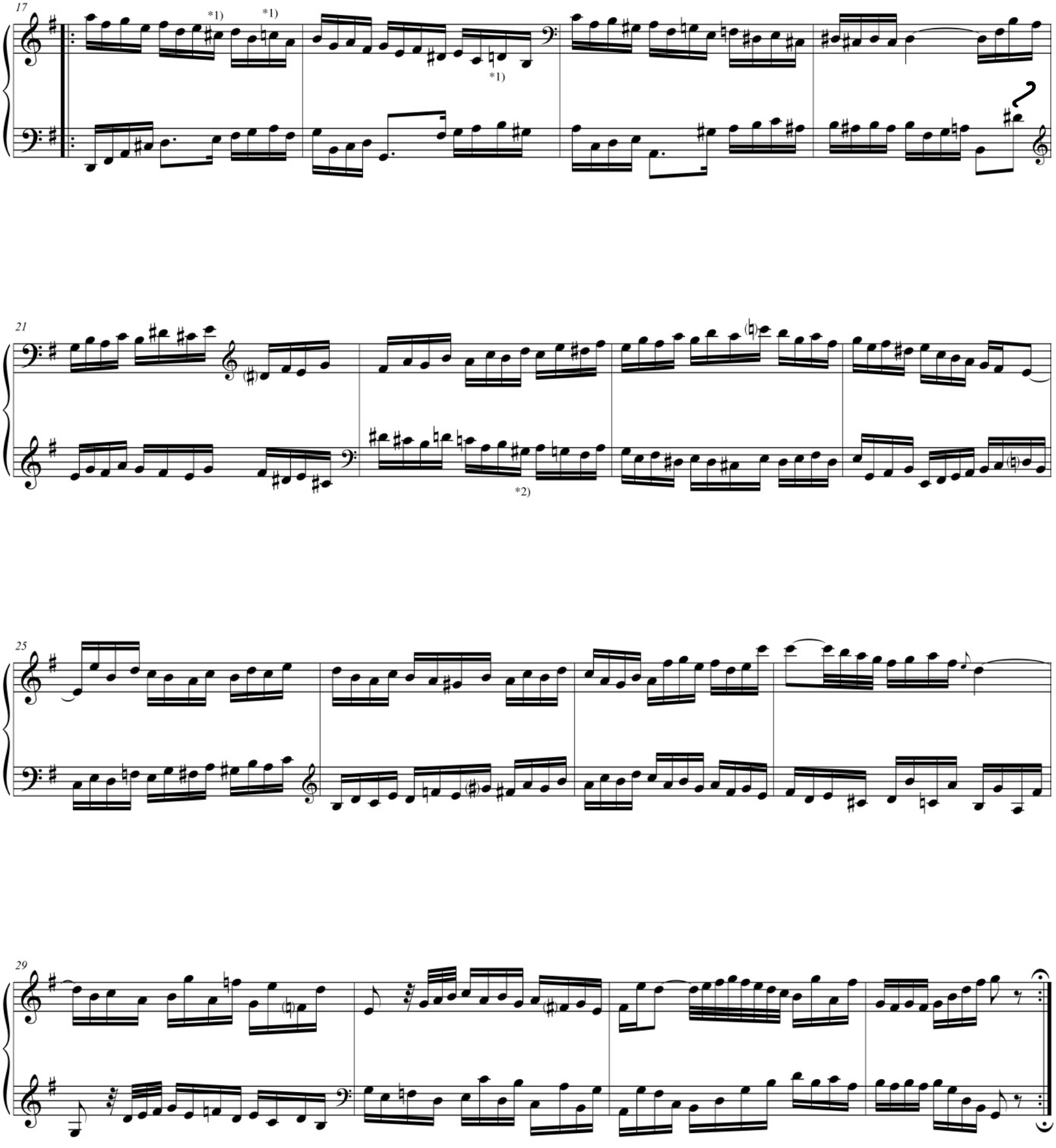

*1) Accidentals were added by Bach manually.

*2) See page 14.

Variatio 18. Canone alla Sexta a 1 Clav.

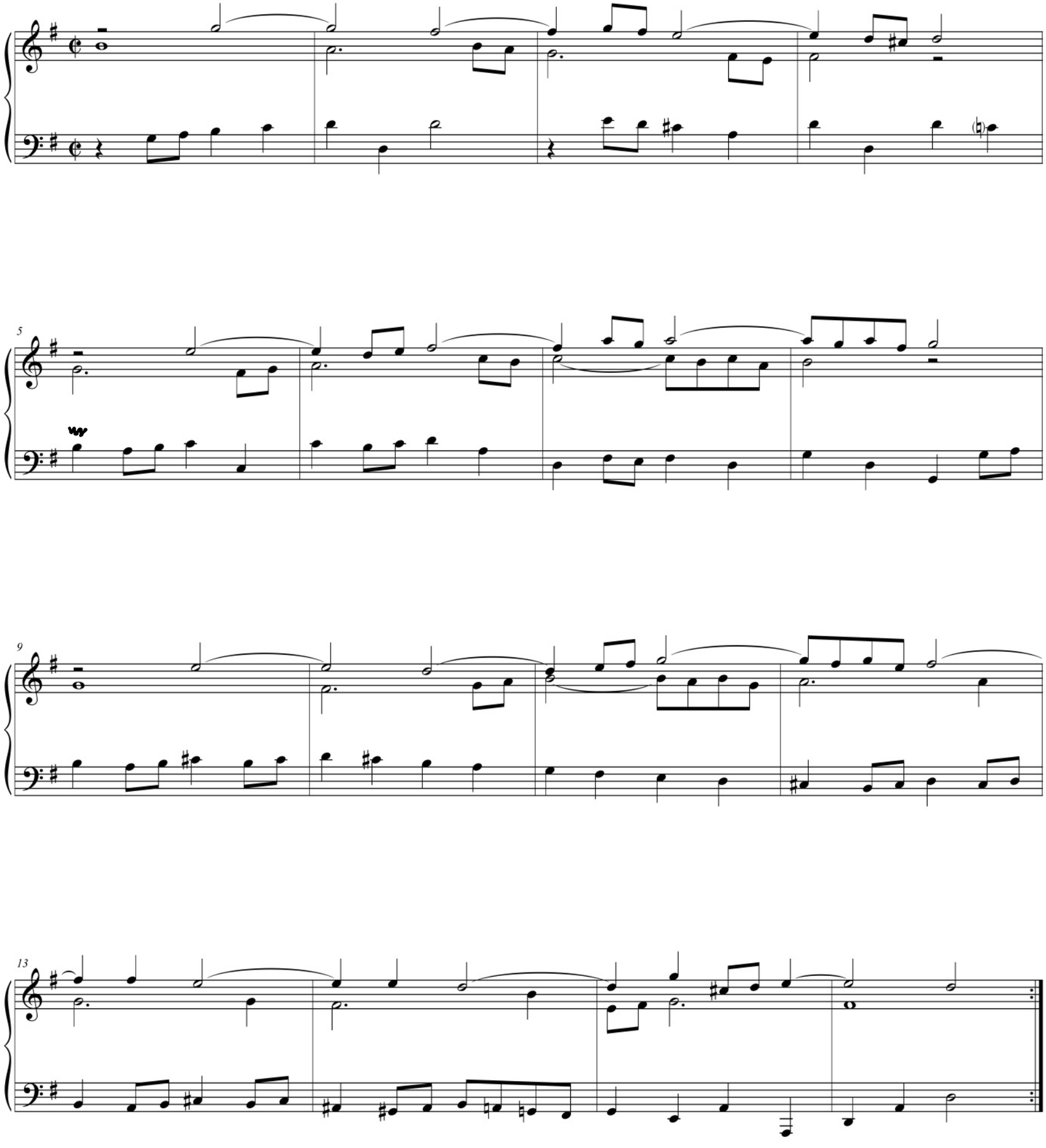

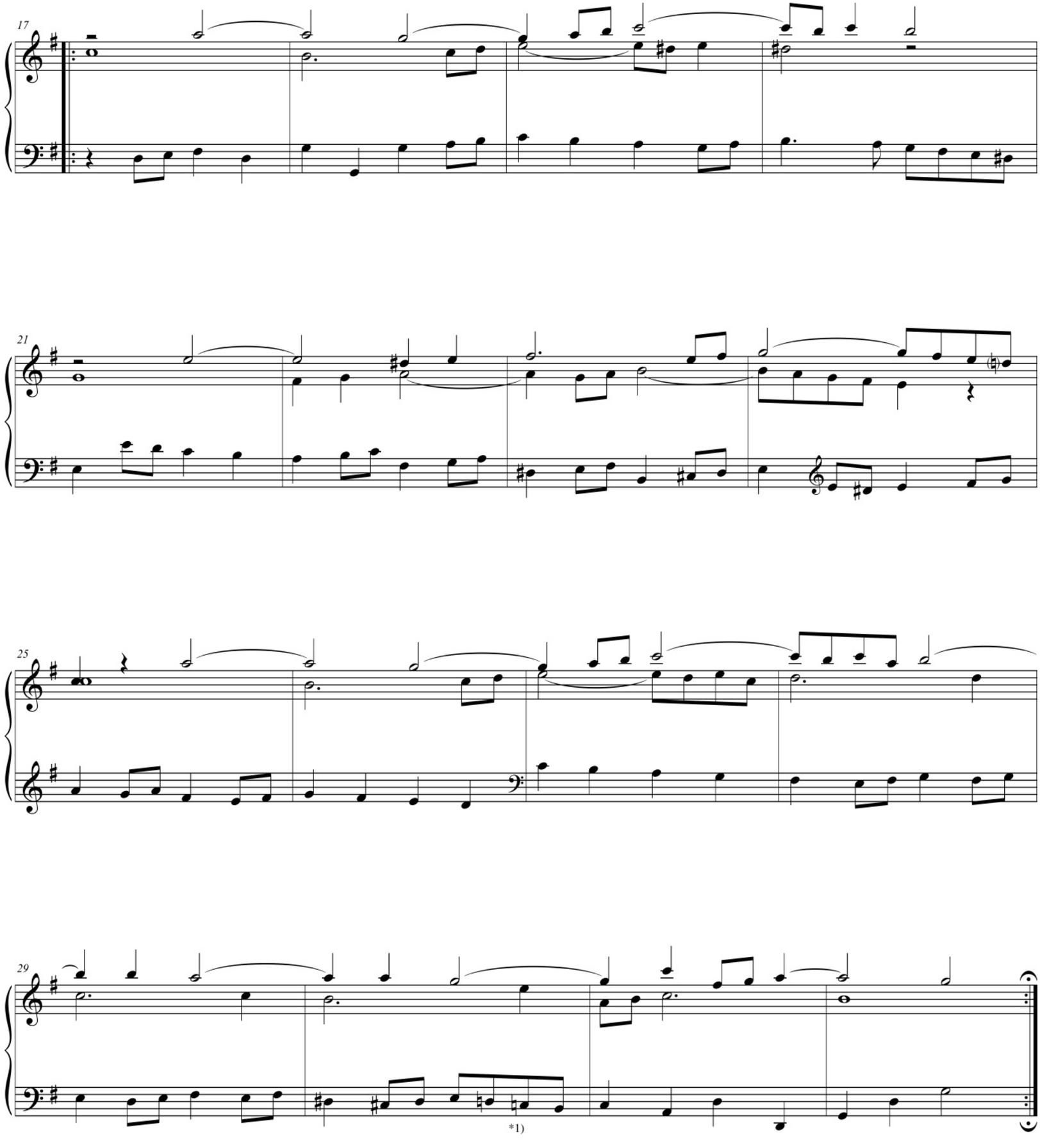

*1) Natural was added by Bach manually.

Variatio 19. à 1 Clav.

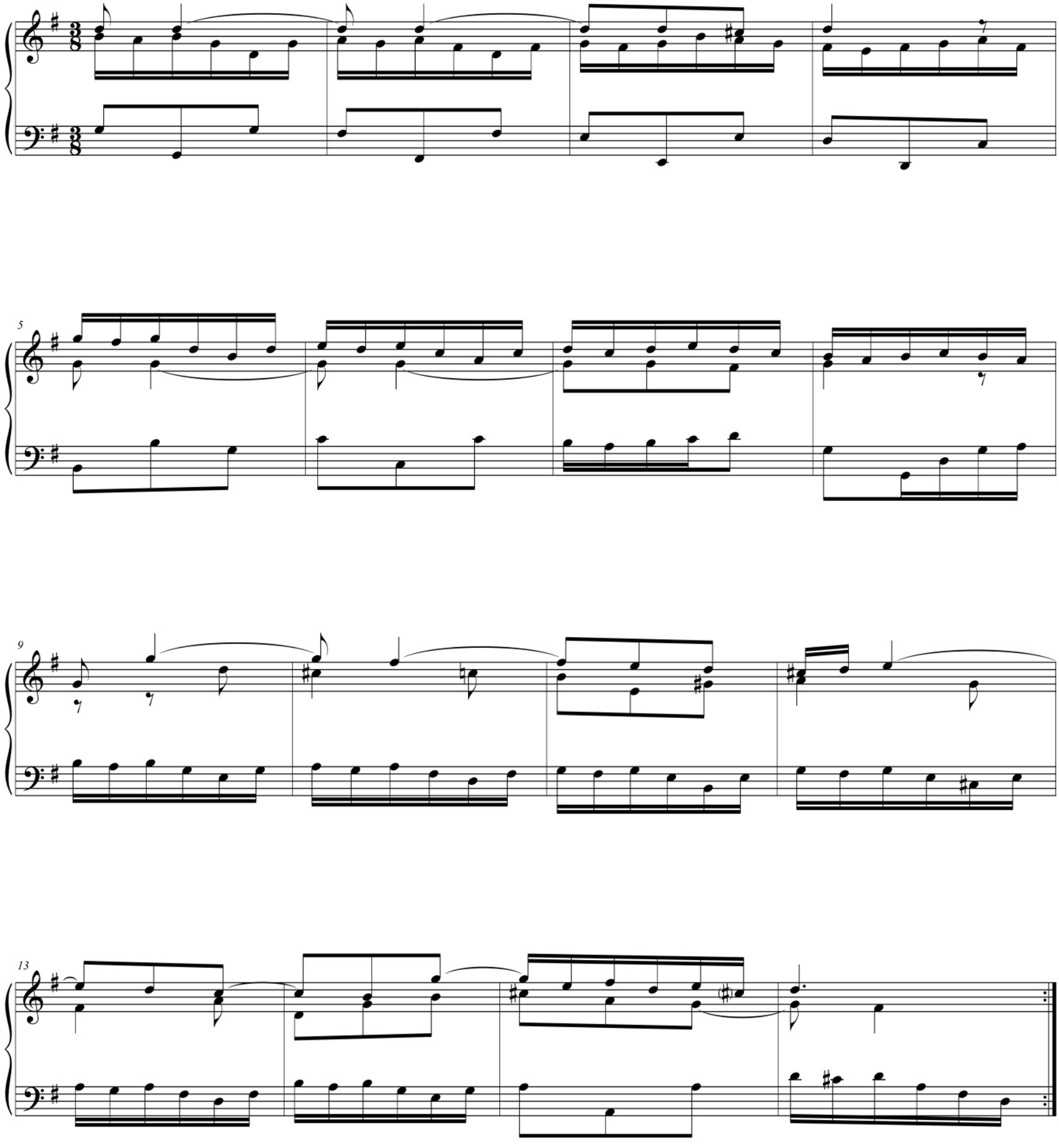

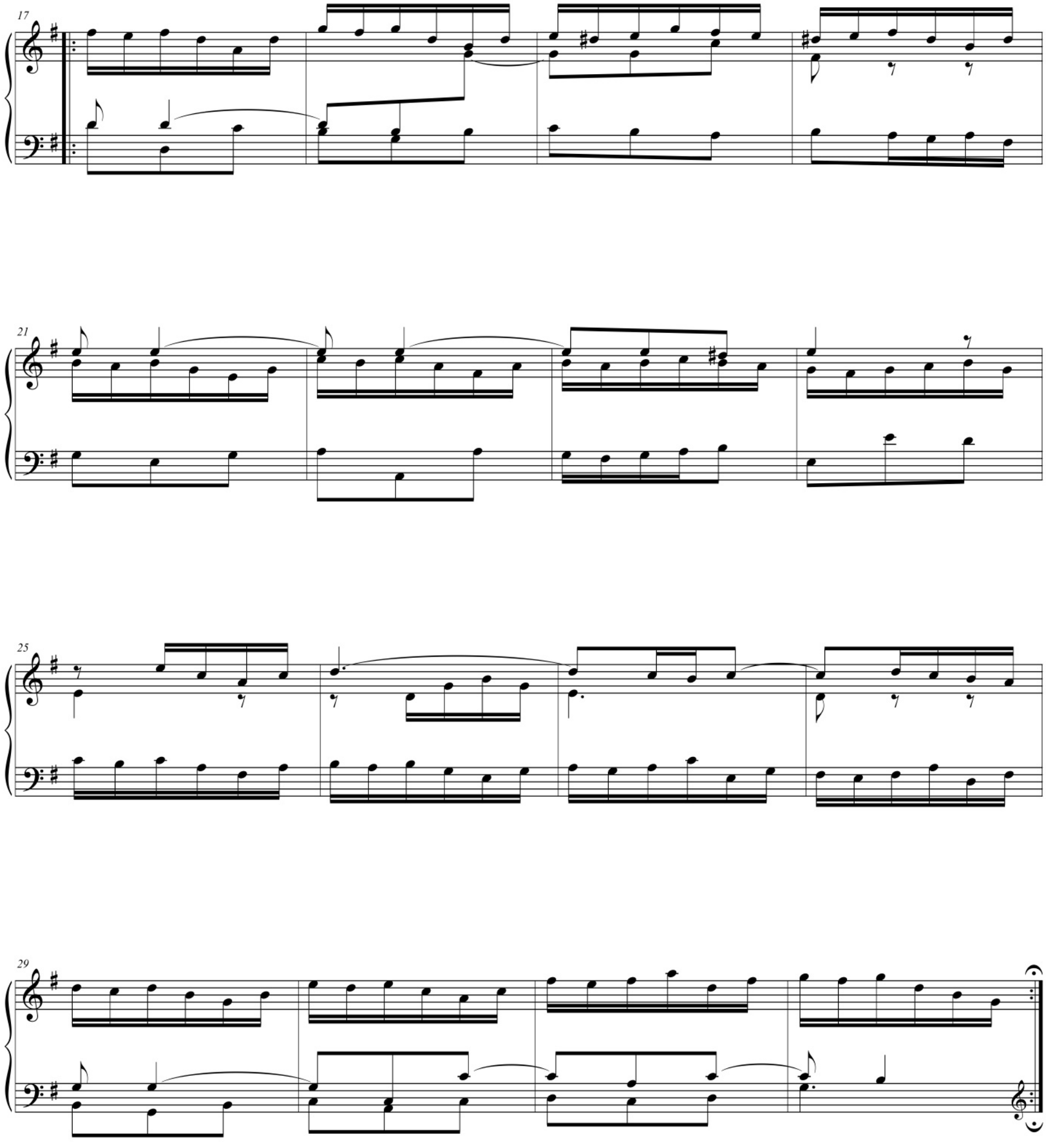
17
21
25
29

Variatio 20. a 2 Clav.

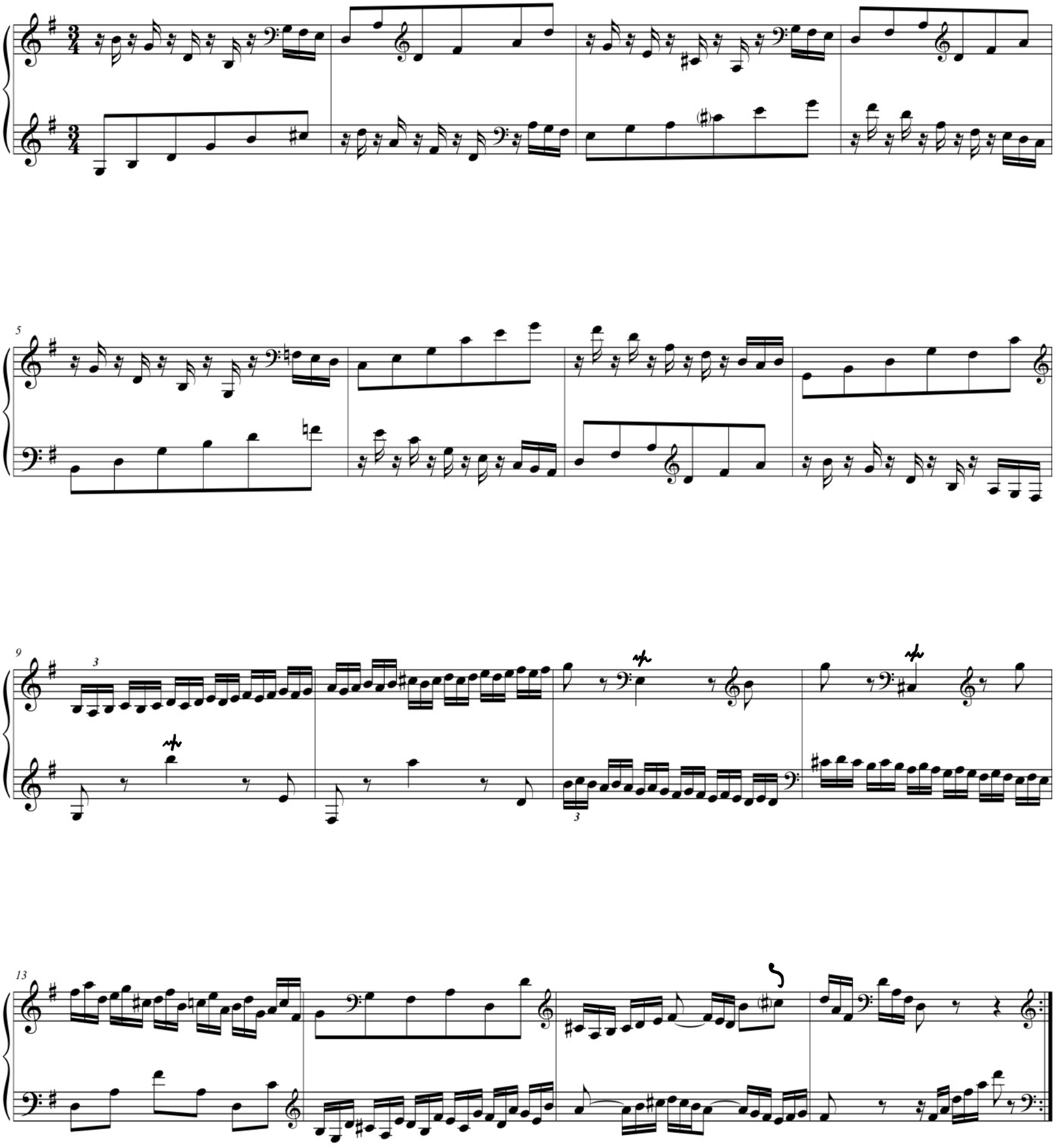

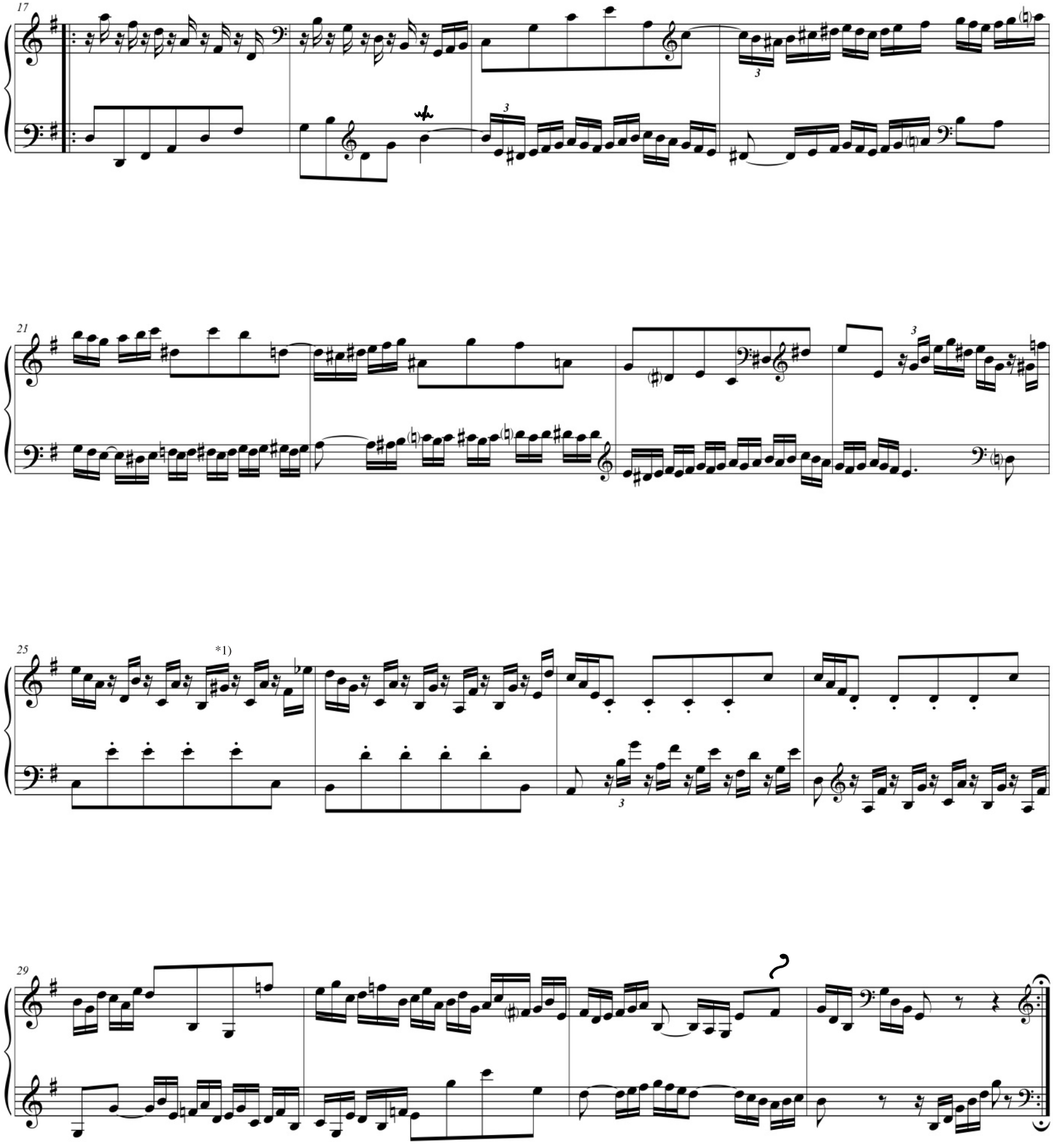

*1) A sign was added with pencil, which probably means a sharp.

Variatio 21. Canone alla Settima.

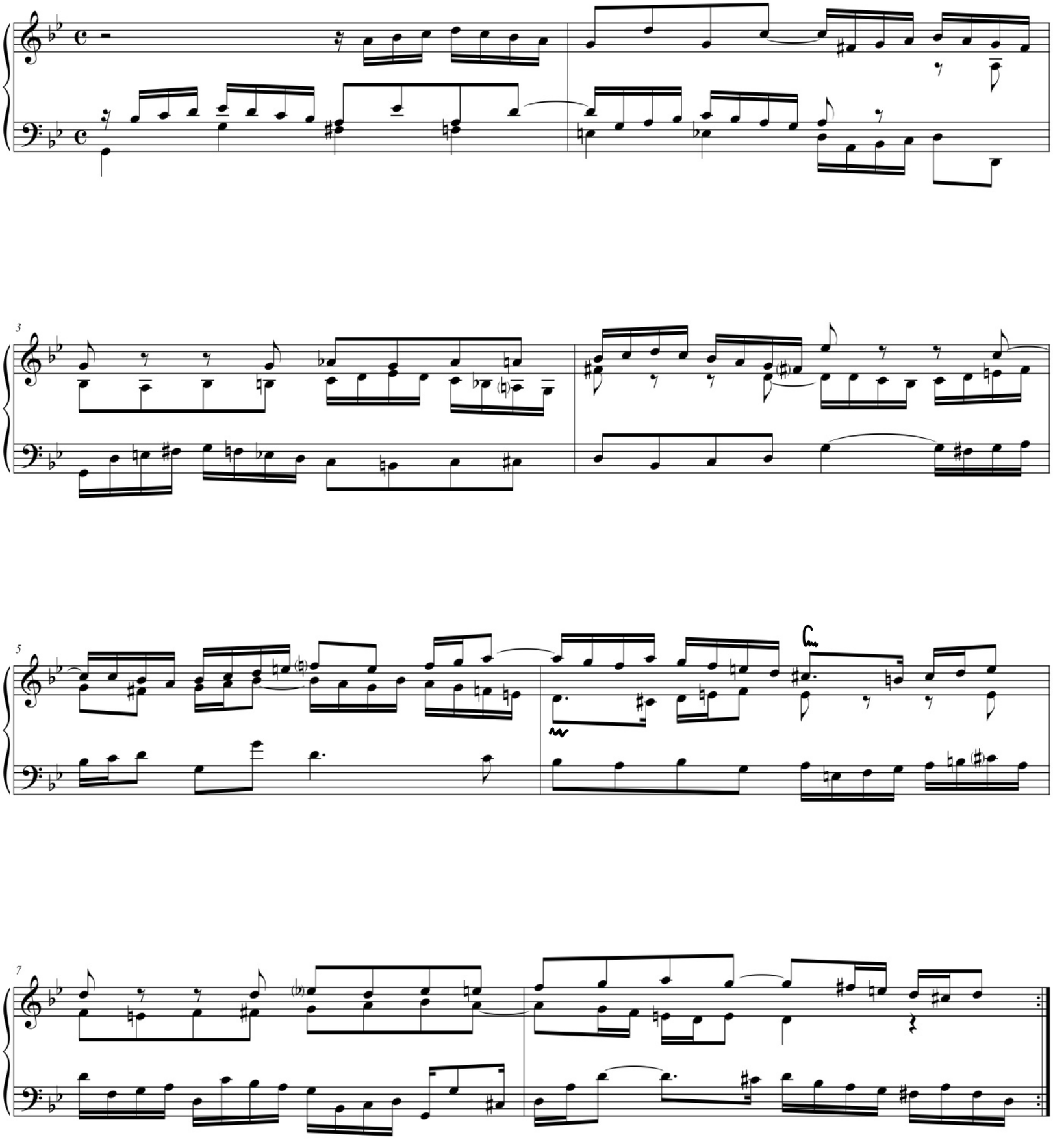

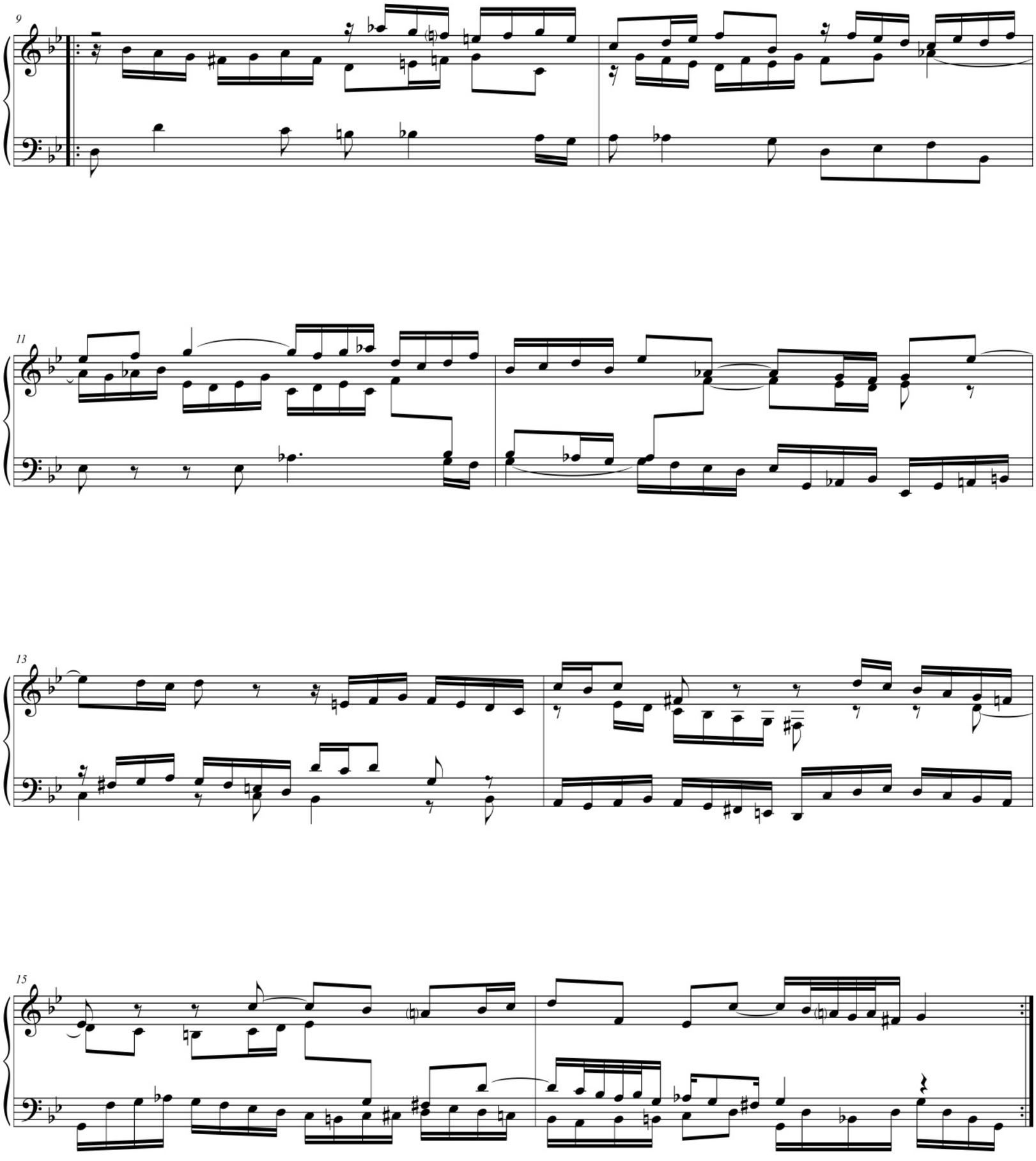
9
11
13
15

Variatio 22. a 1 Clav.

allabreve.

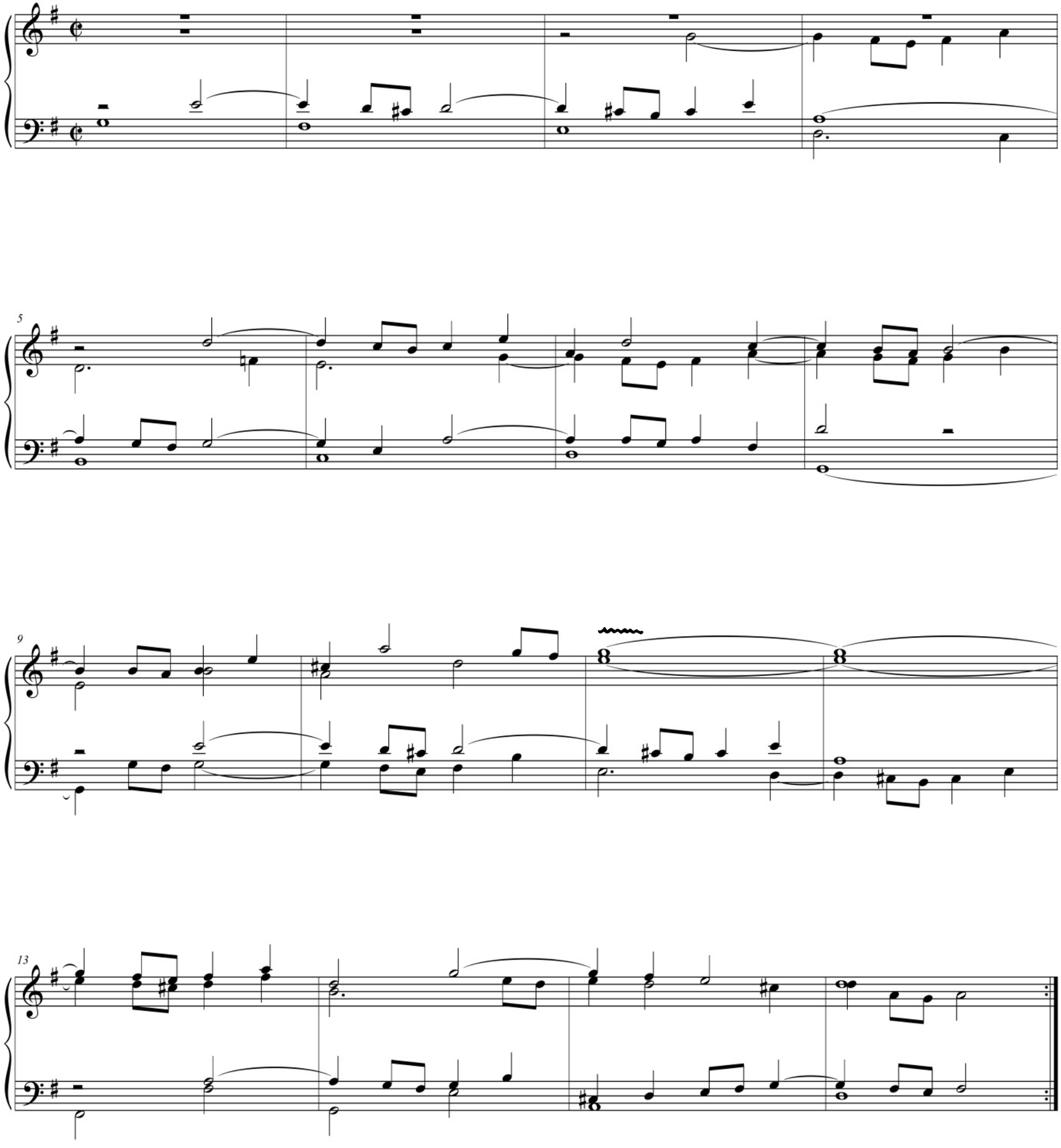

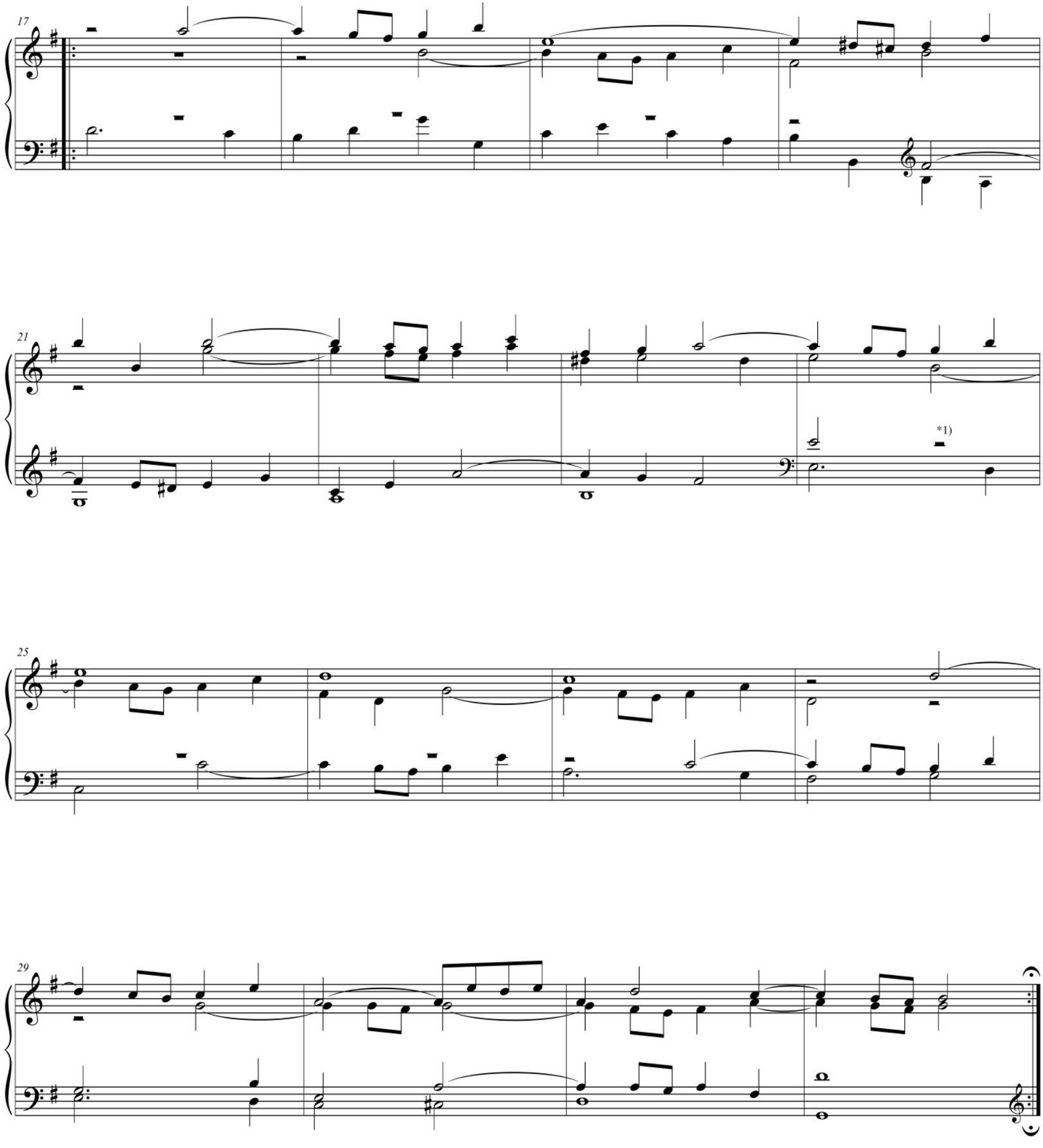

*1) Rest was added by Bach manually.

Variatio 23. a 2 Clav.

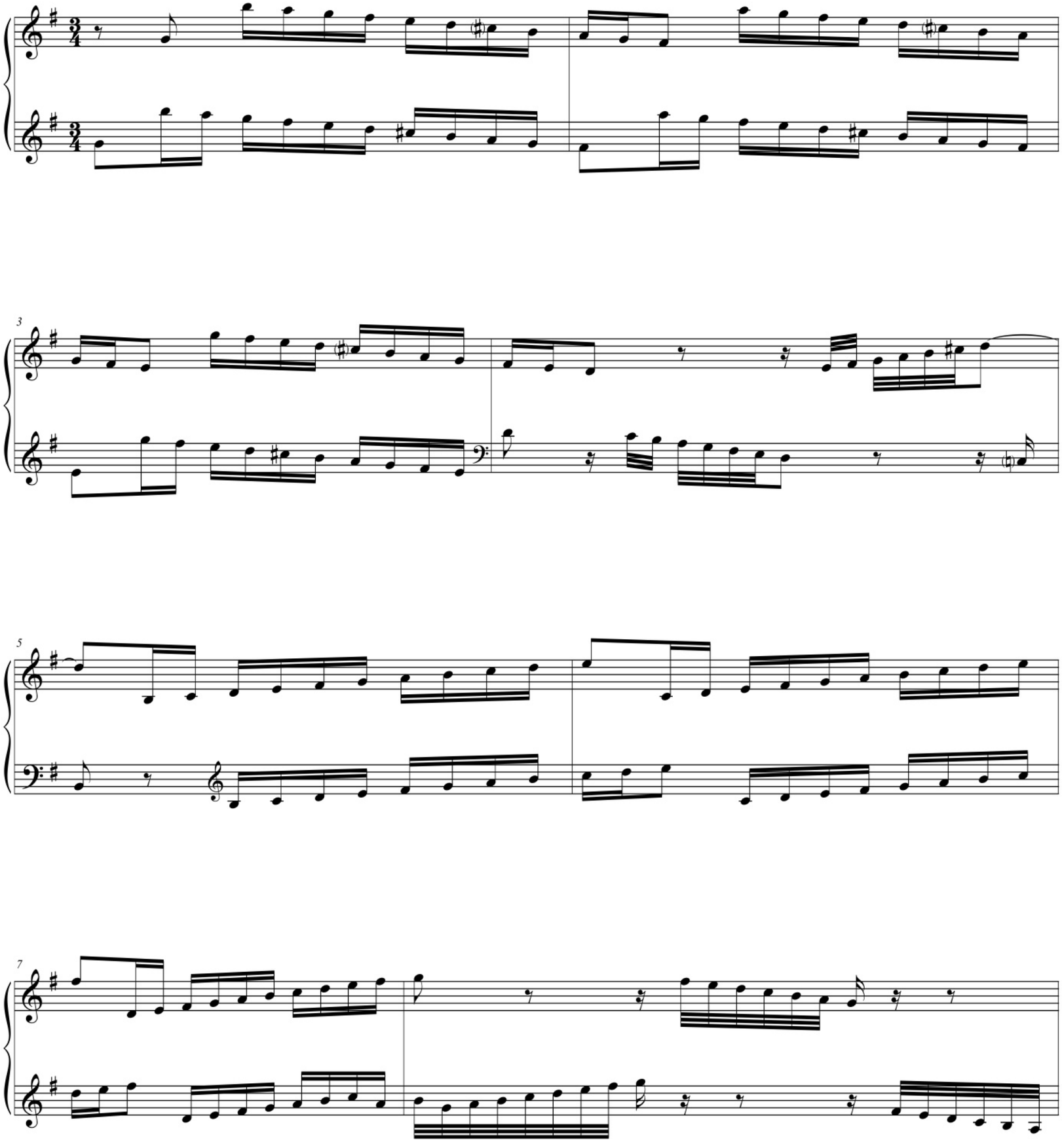

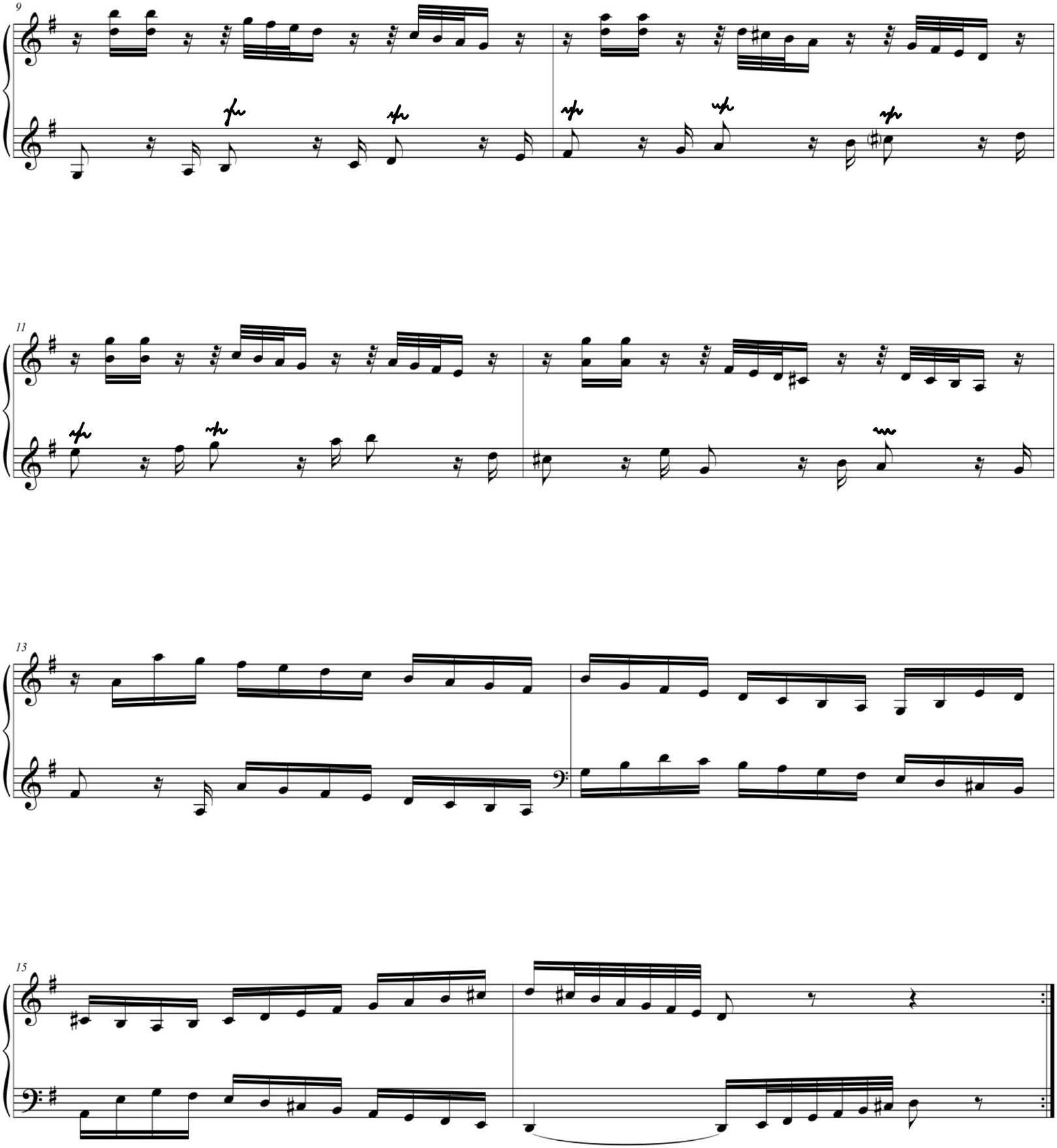
9
11
13
15

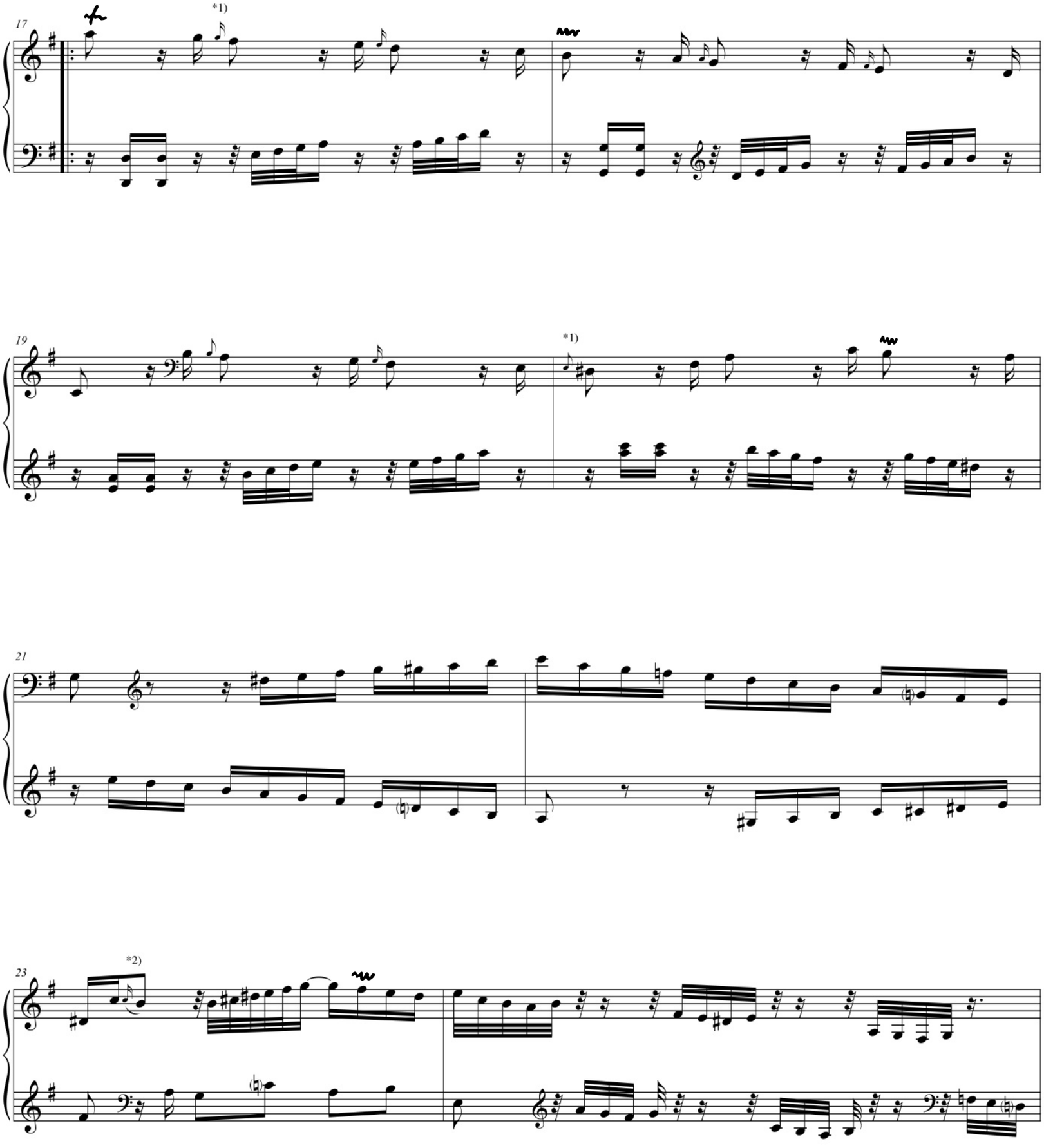

*1) See page 16.

*2) Grace note was moved to the right by Bach manually.

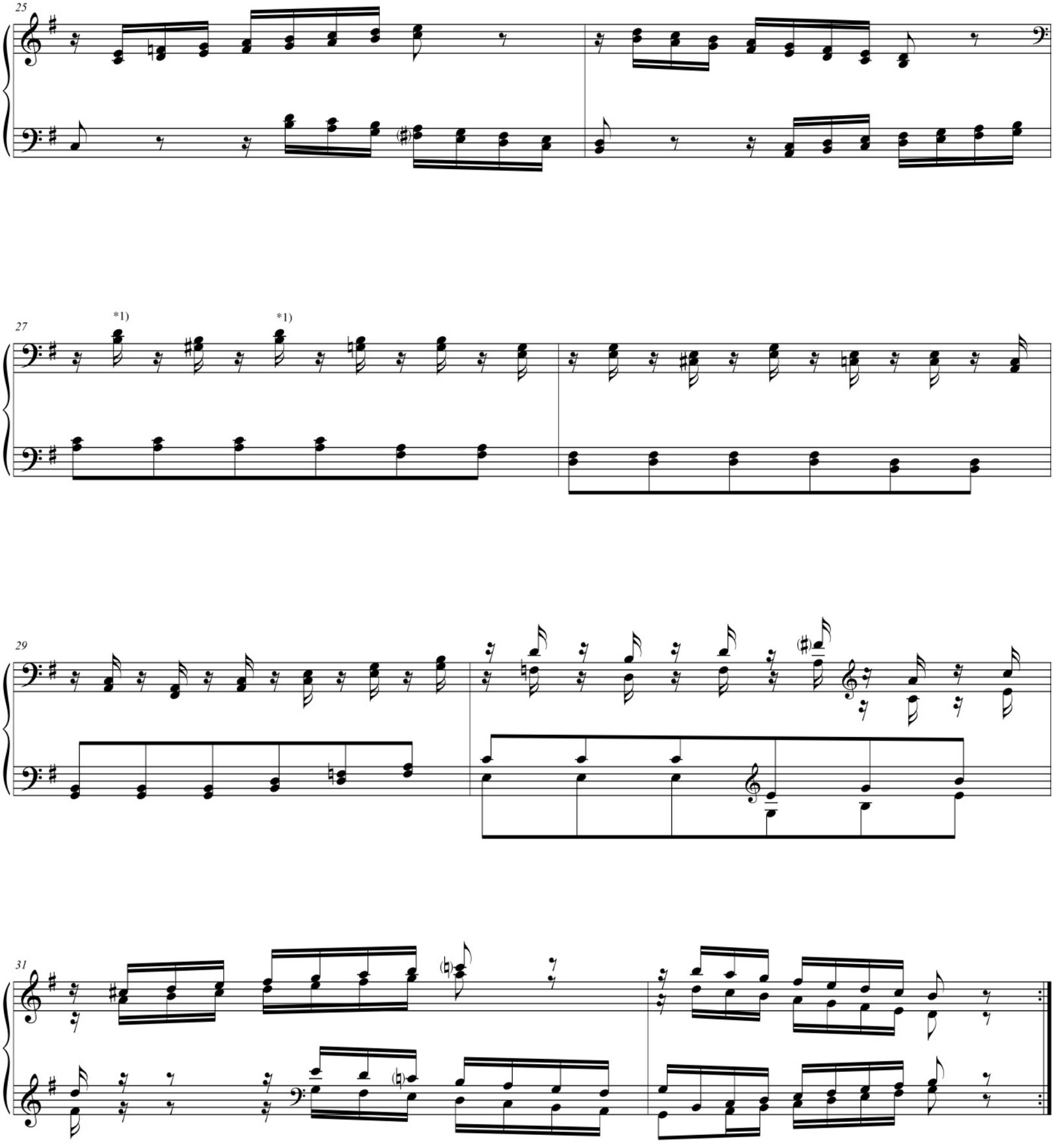

*1) Bach replaced the a" with the b" manually.

Variatio 24. Canone all Ottava. a 1 Clav.

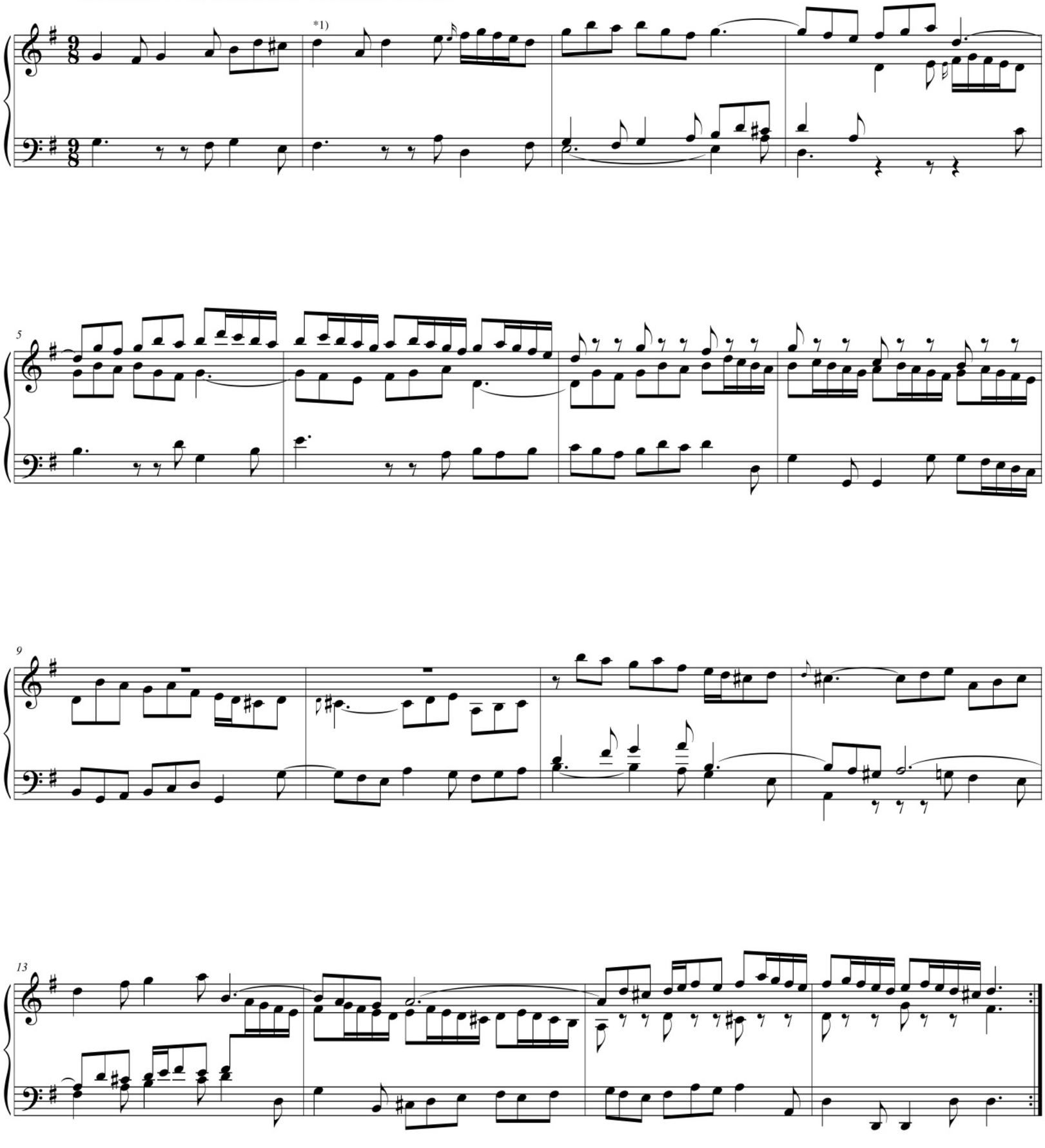

*1) Stem direction of the first and third note of the upper staff were reversed by Bach manually.

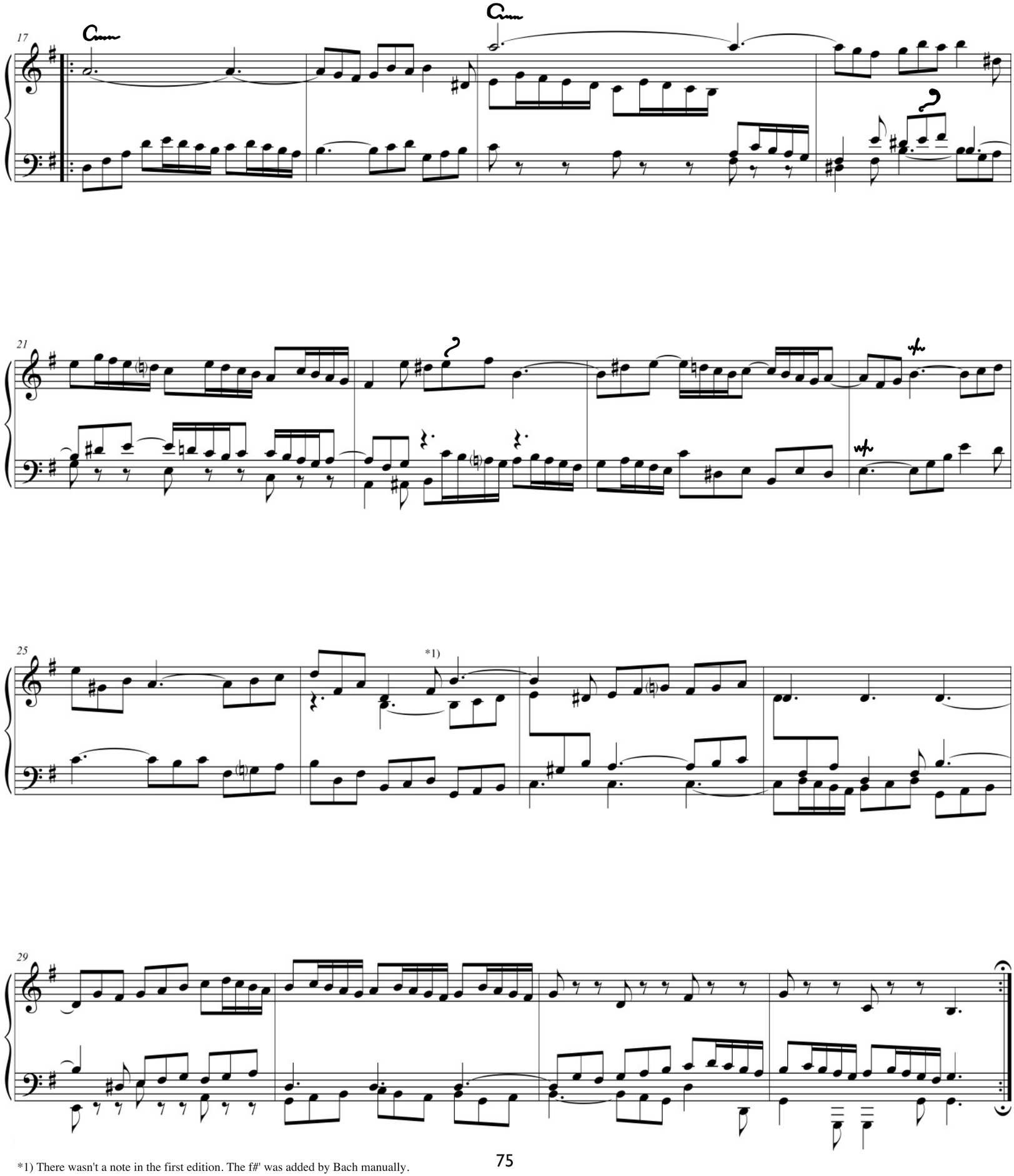

*1) There wasn't a note in the first edition. The f#' was added by Bach manually.

Variatio 25. a 2 Clav.

adagio *1)

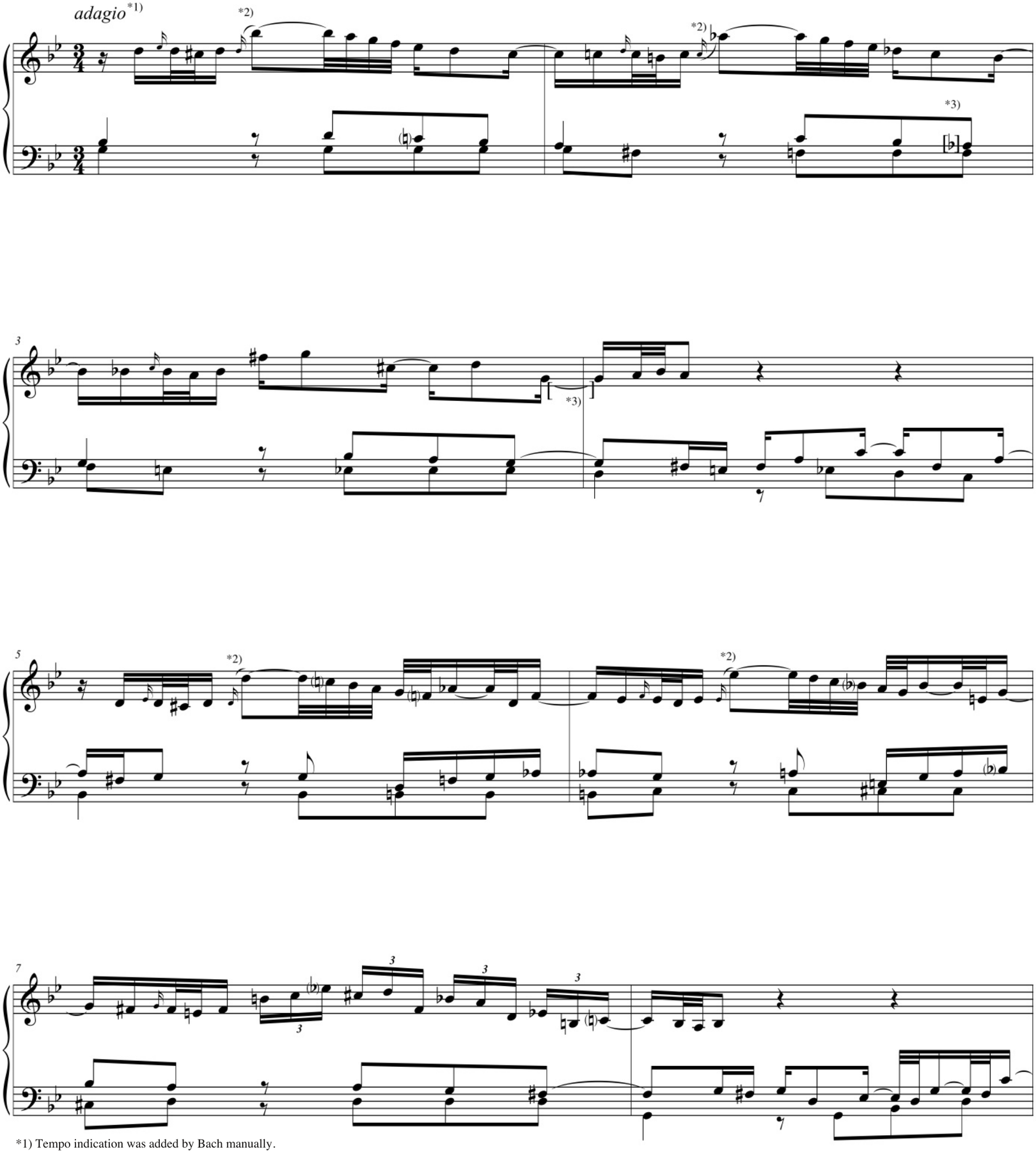

*1) Tempo indication was added by Bach manually.
*2) Grace note and slur were added by Bach manually.
*3) See page 14.

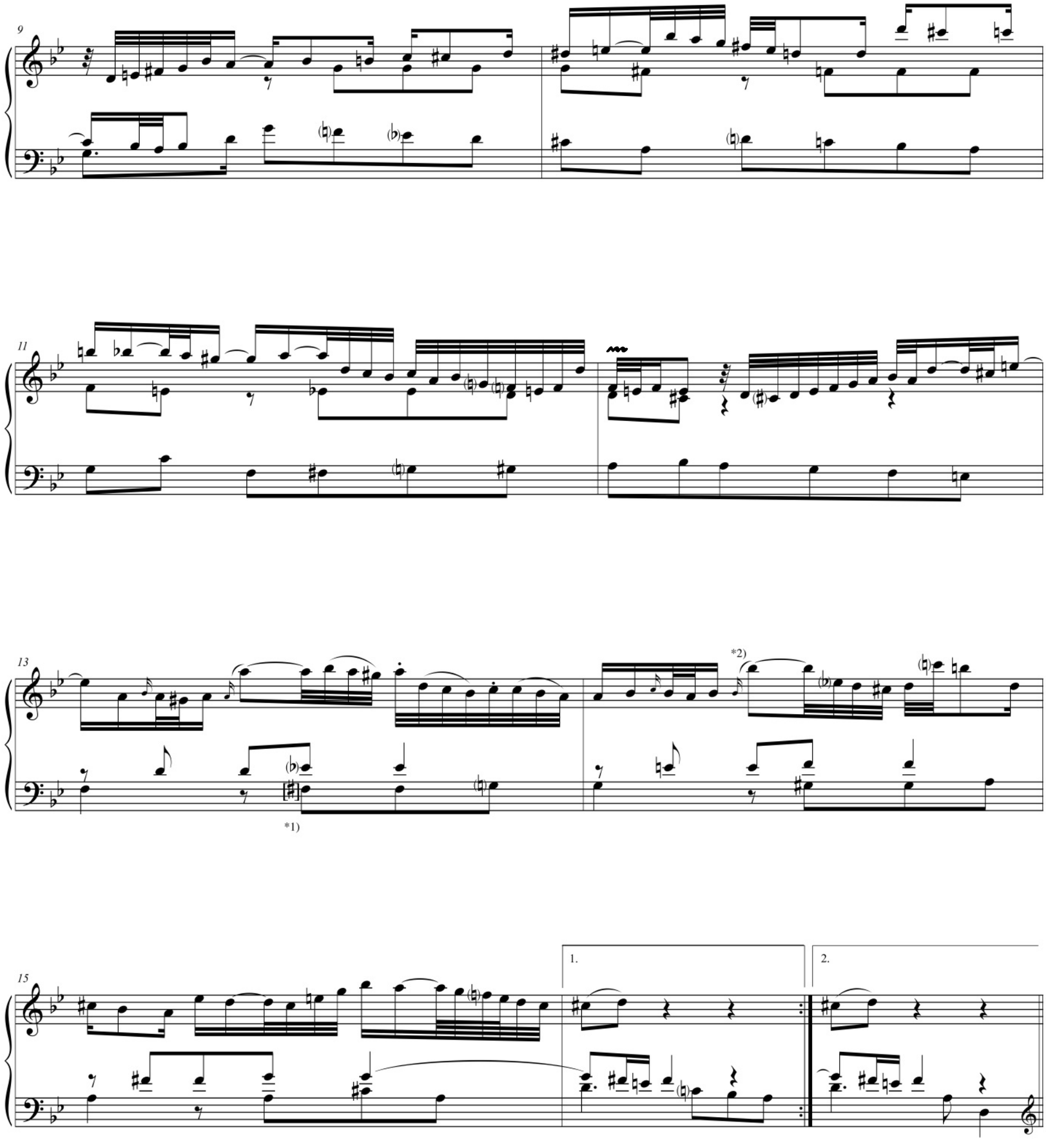

*1) See page 14.

*2) Grace note was added by Bach manually.

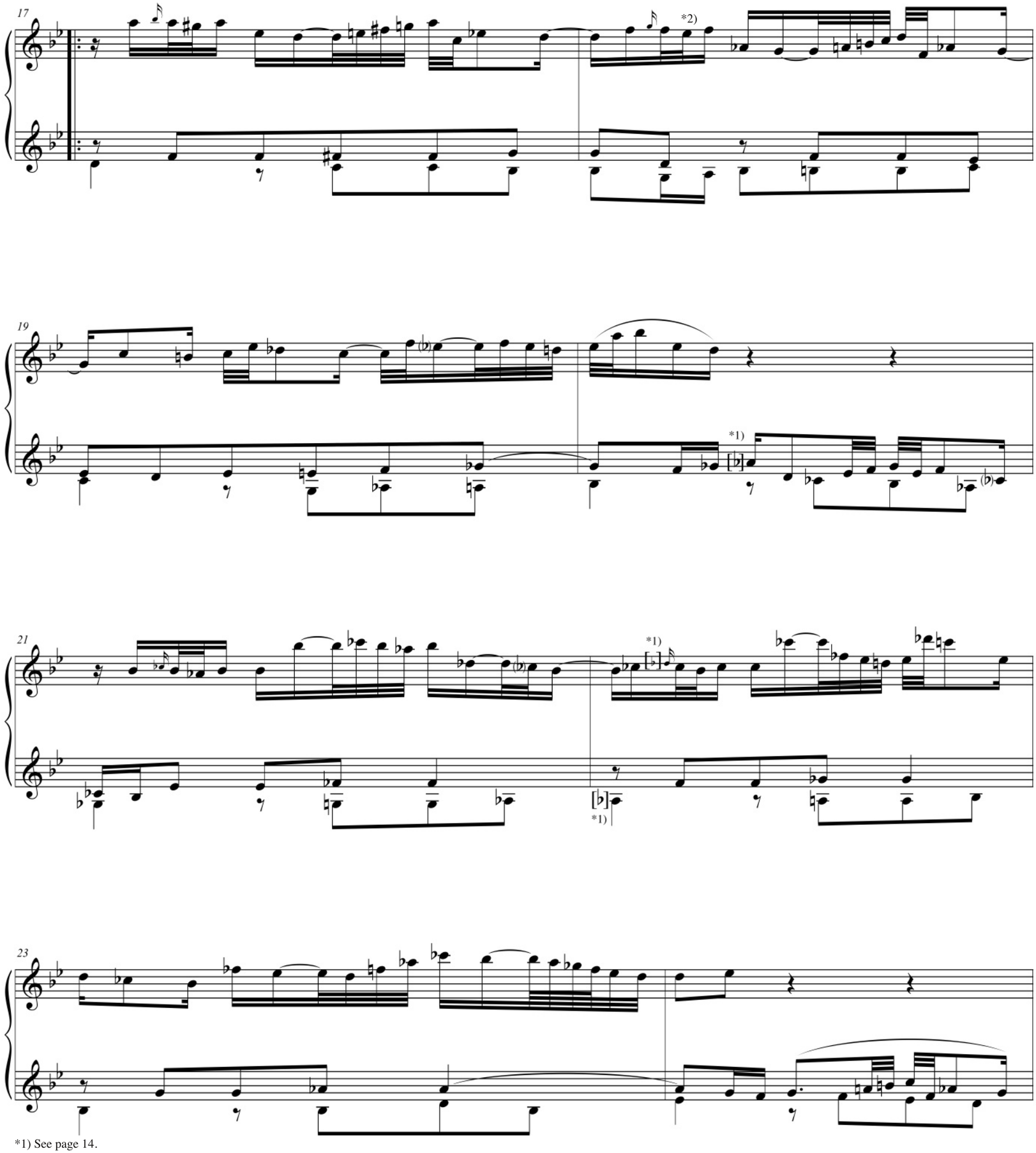

*1) See page 14.

*2) See page 17.

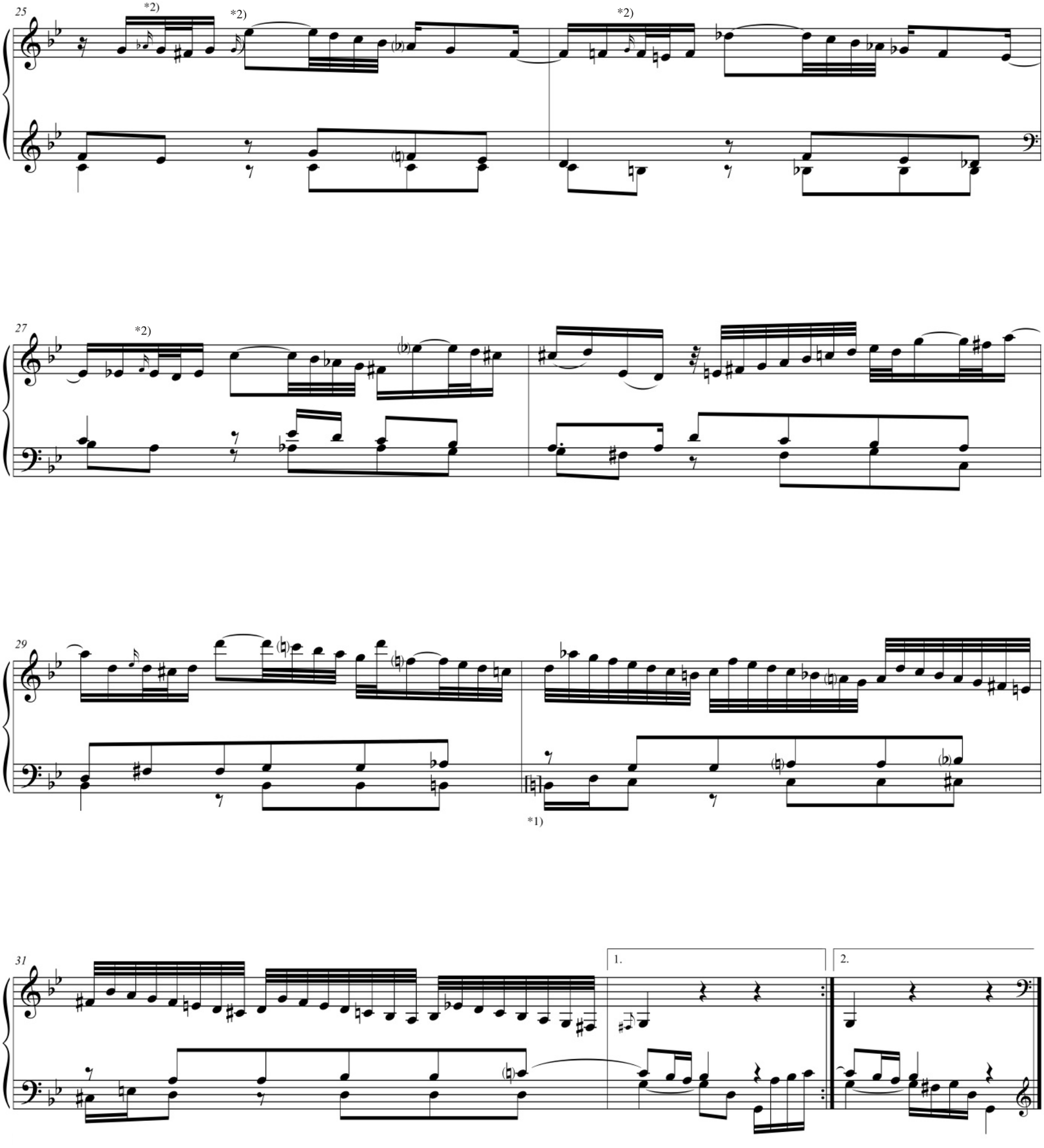

*1) See page 14.
*2) See page 17.

Variatio 26. a 2 Clav.

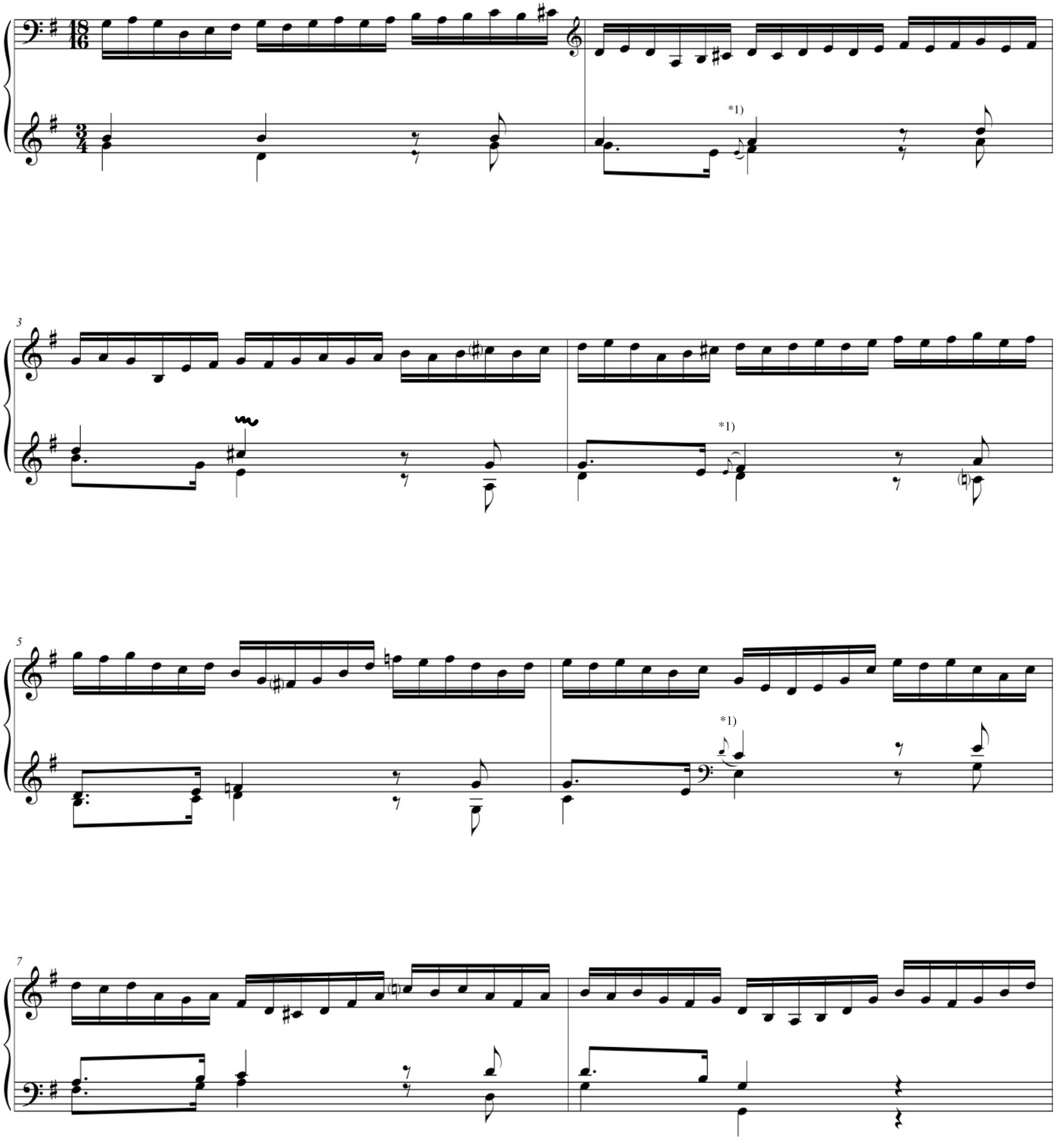

*1) All the appoggiatura's and mordents, with the exception of measures 2 and 16, were added by Bach manually.

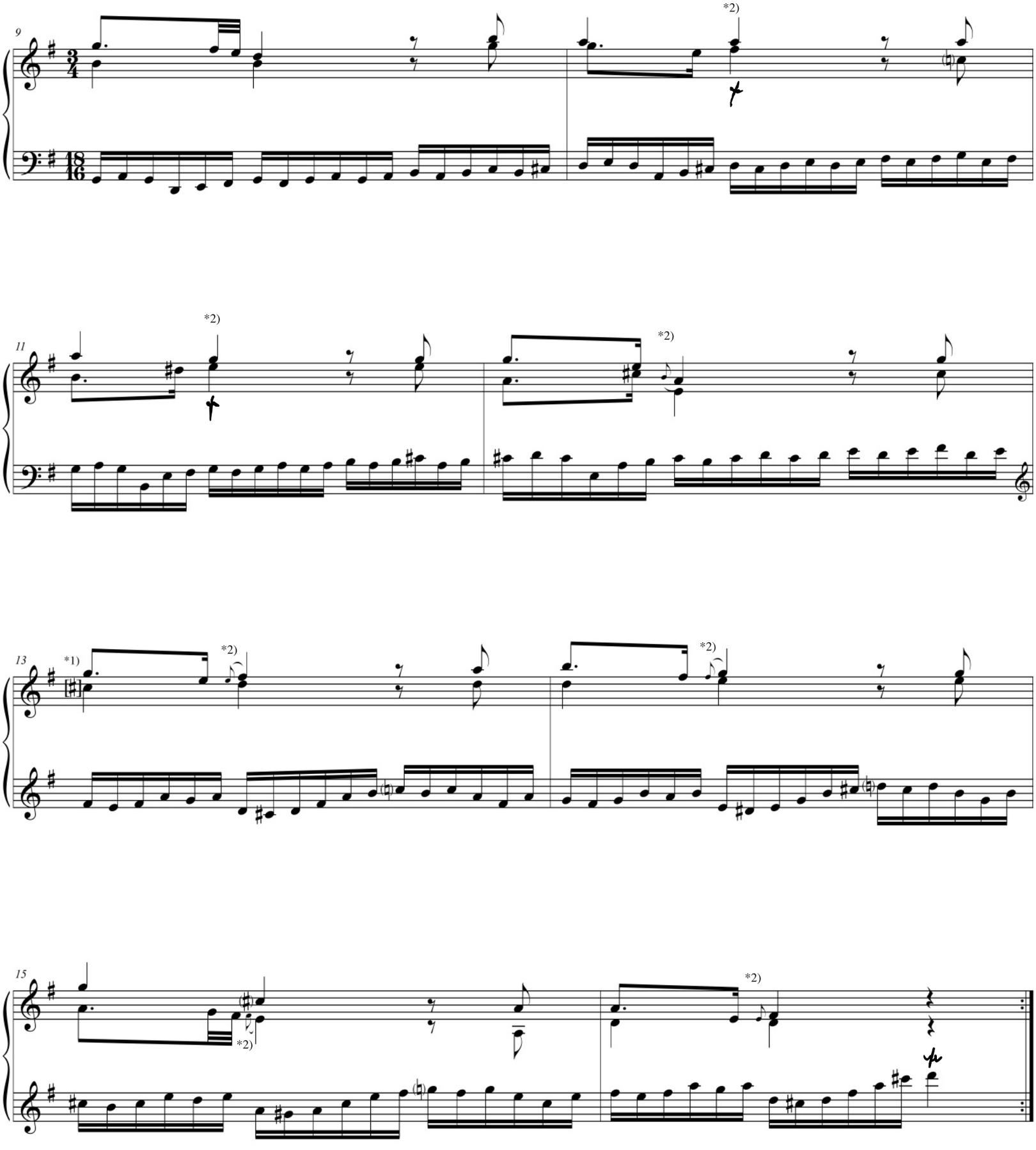

*1) See page 15.

*2) Mordents and appoggiatura's were added by Bach manually.

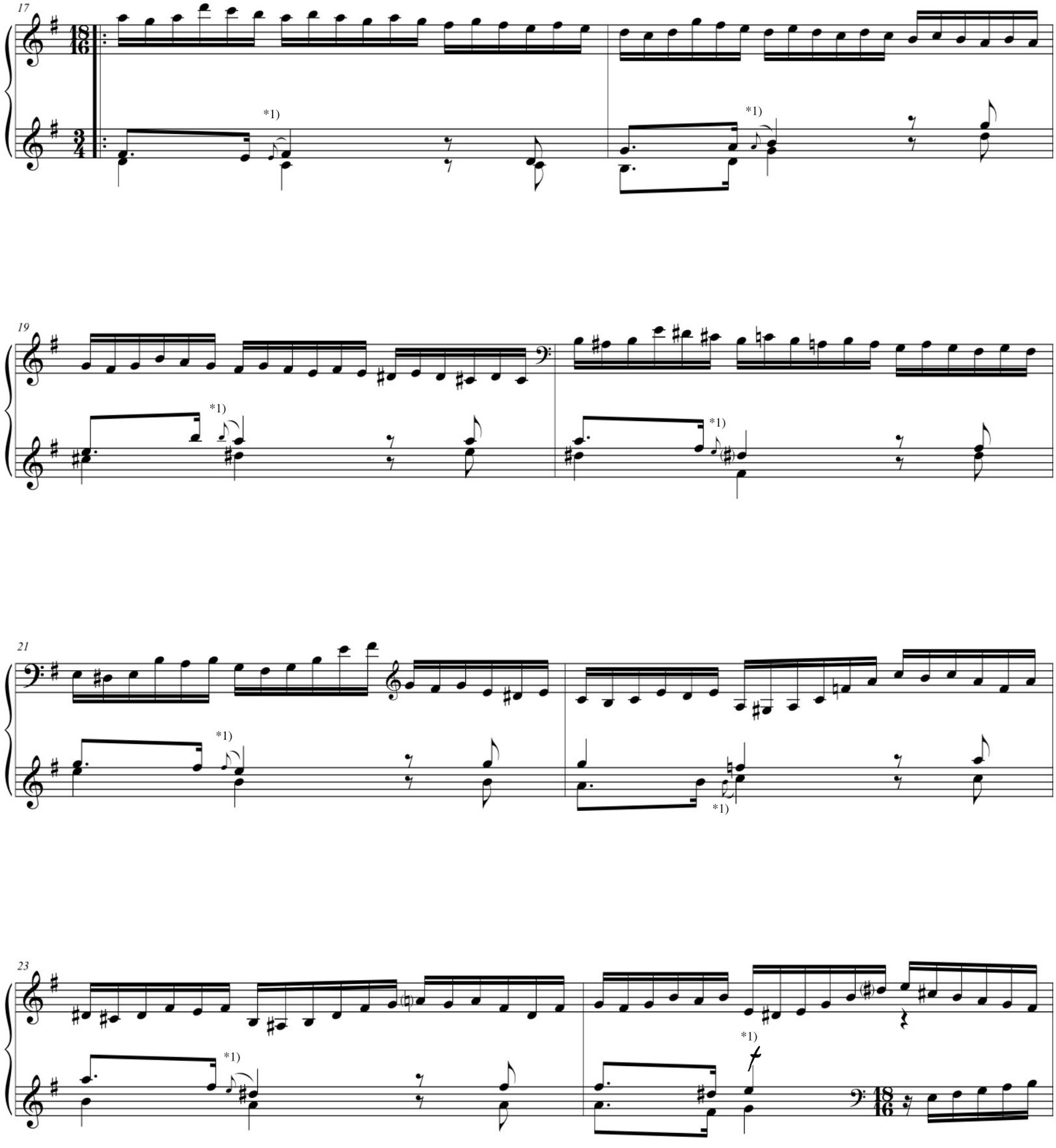

*1) Mordents and appoggiatura's were added by Bach manually.

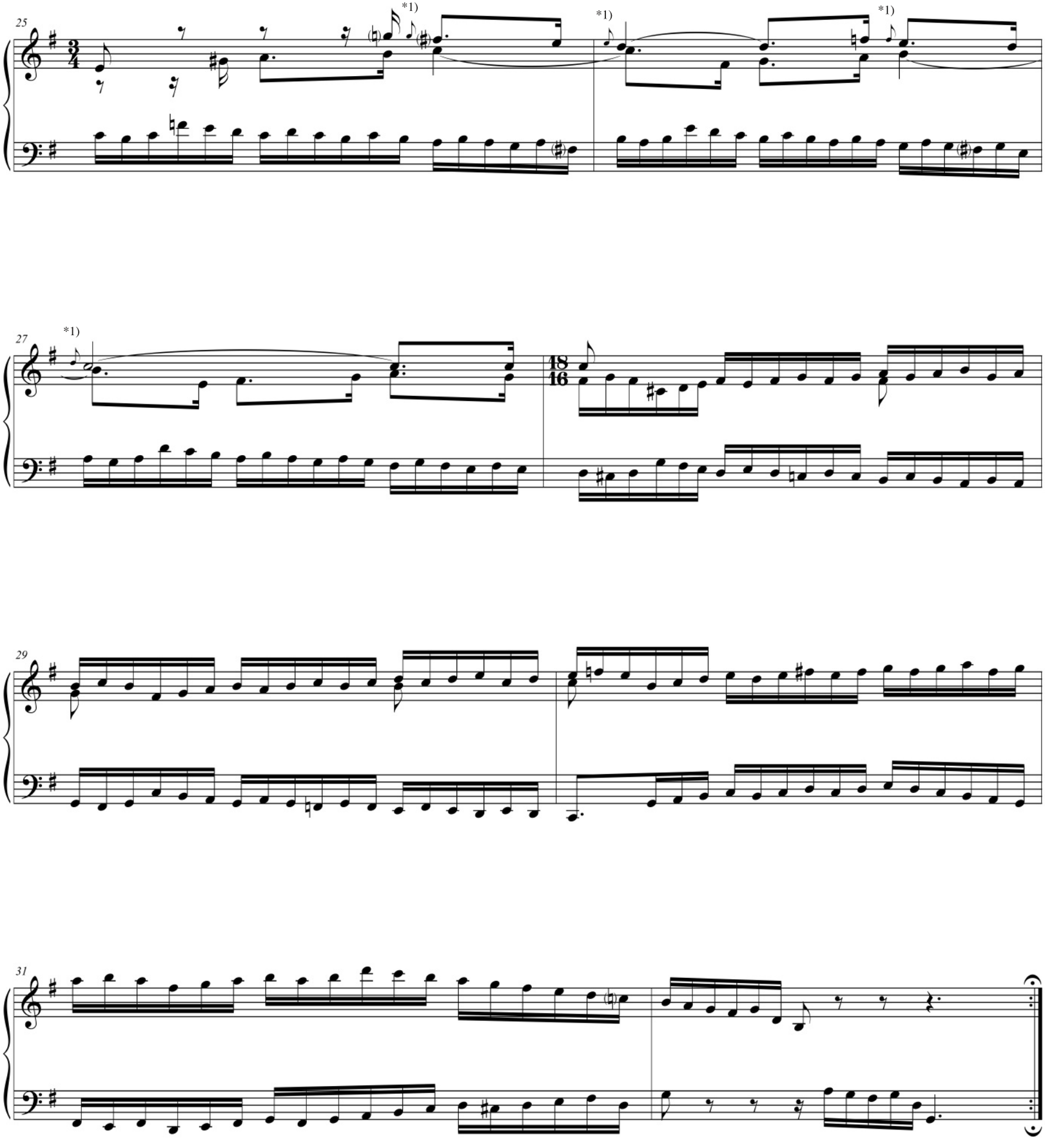

*1) Appoggiatura's were added by Bach manually.

Variatio 27. Canone alla Nona. a 2 Clav.

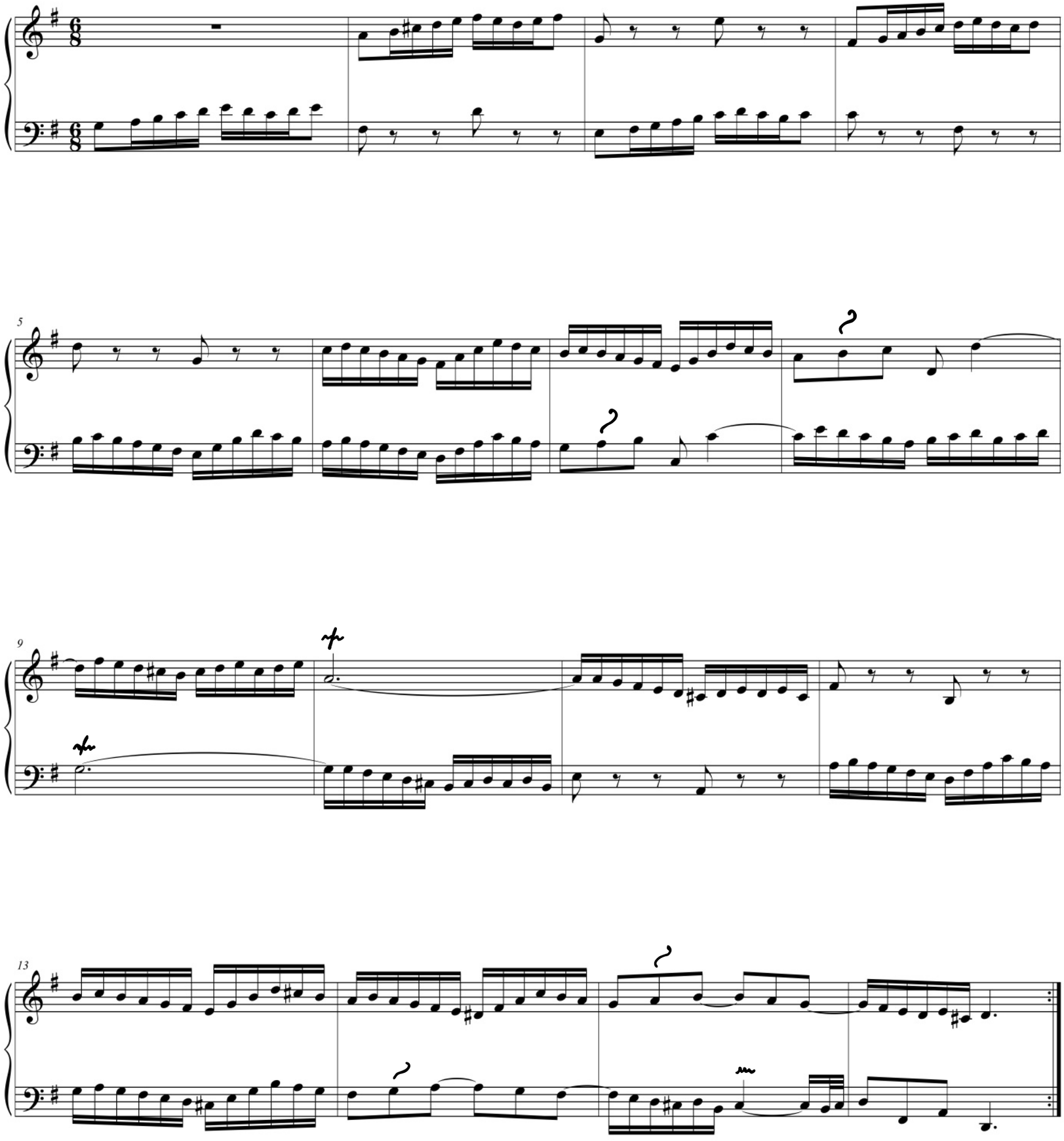

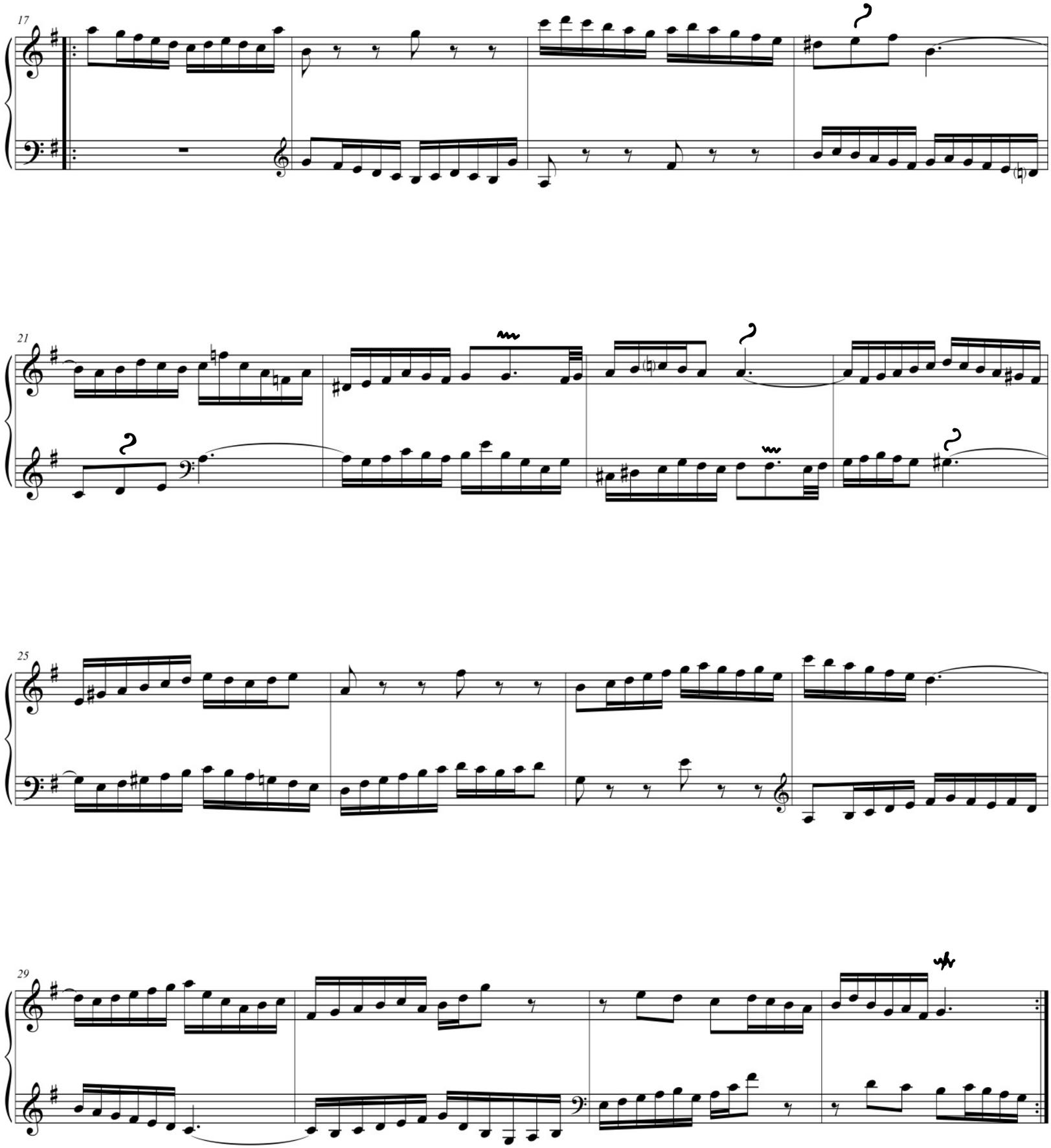
17
21
25
29

Variatio 28. a 2 Clav.

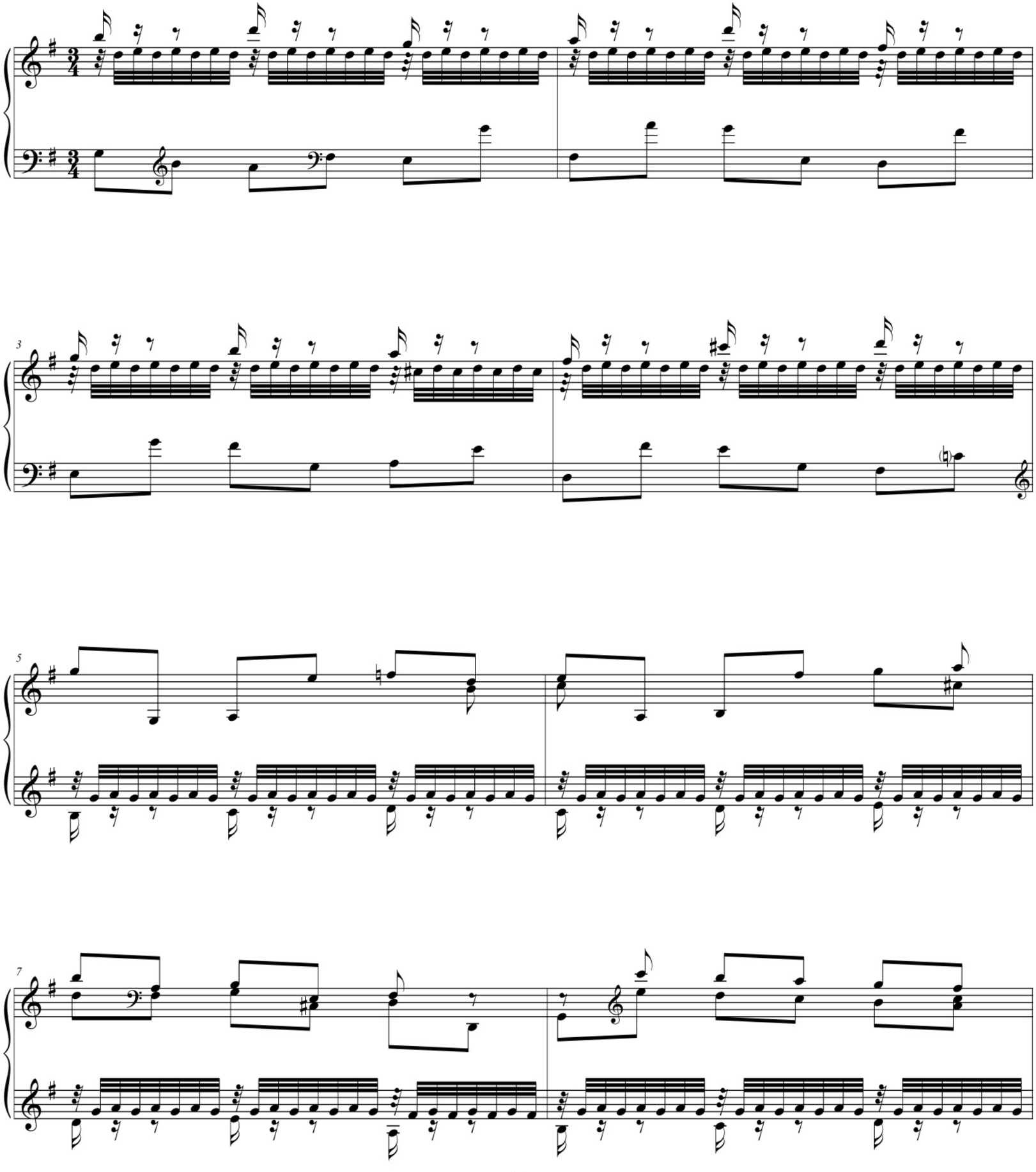

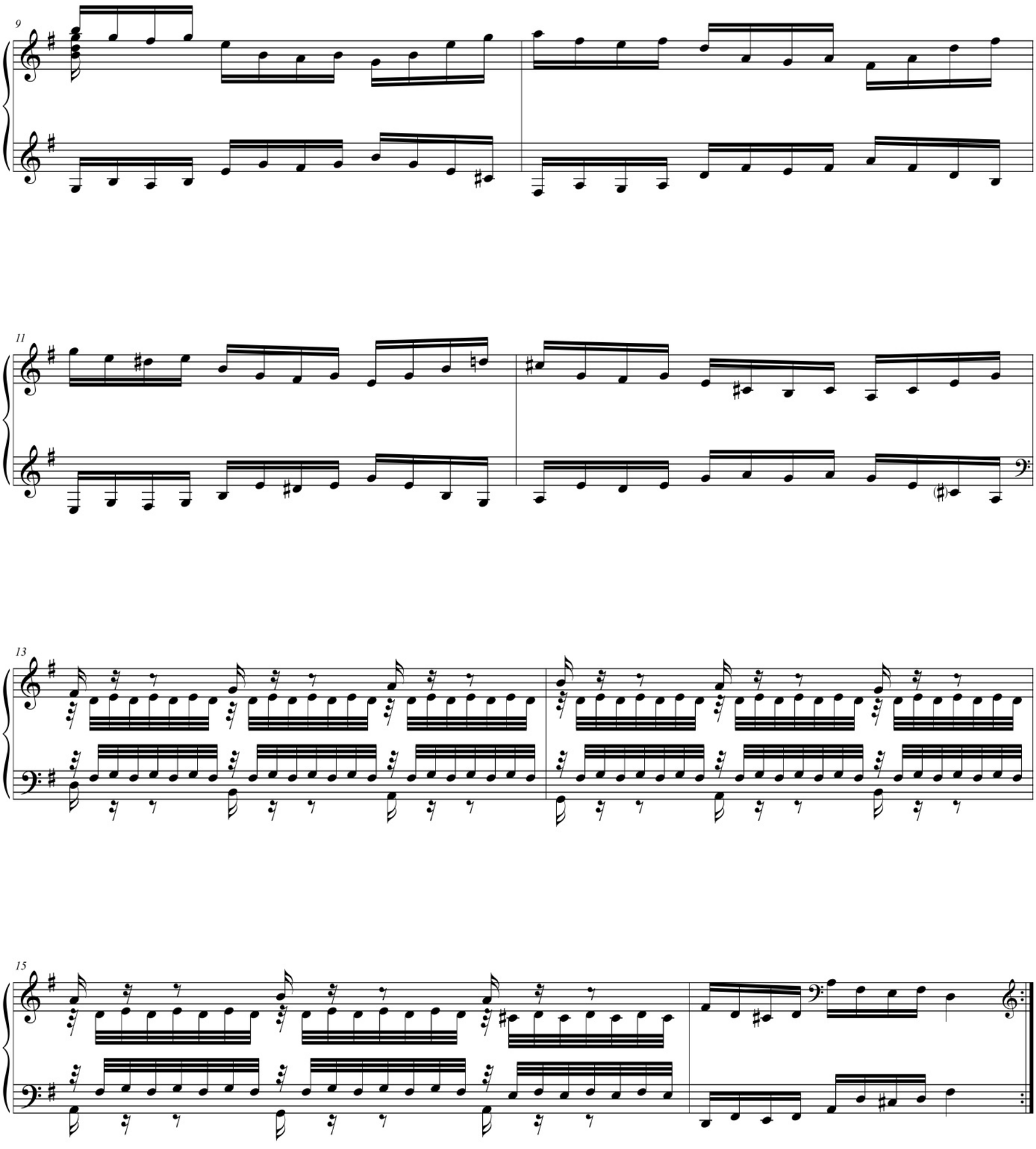
9
11
13
15

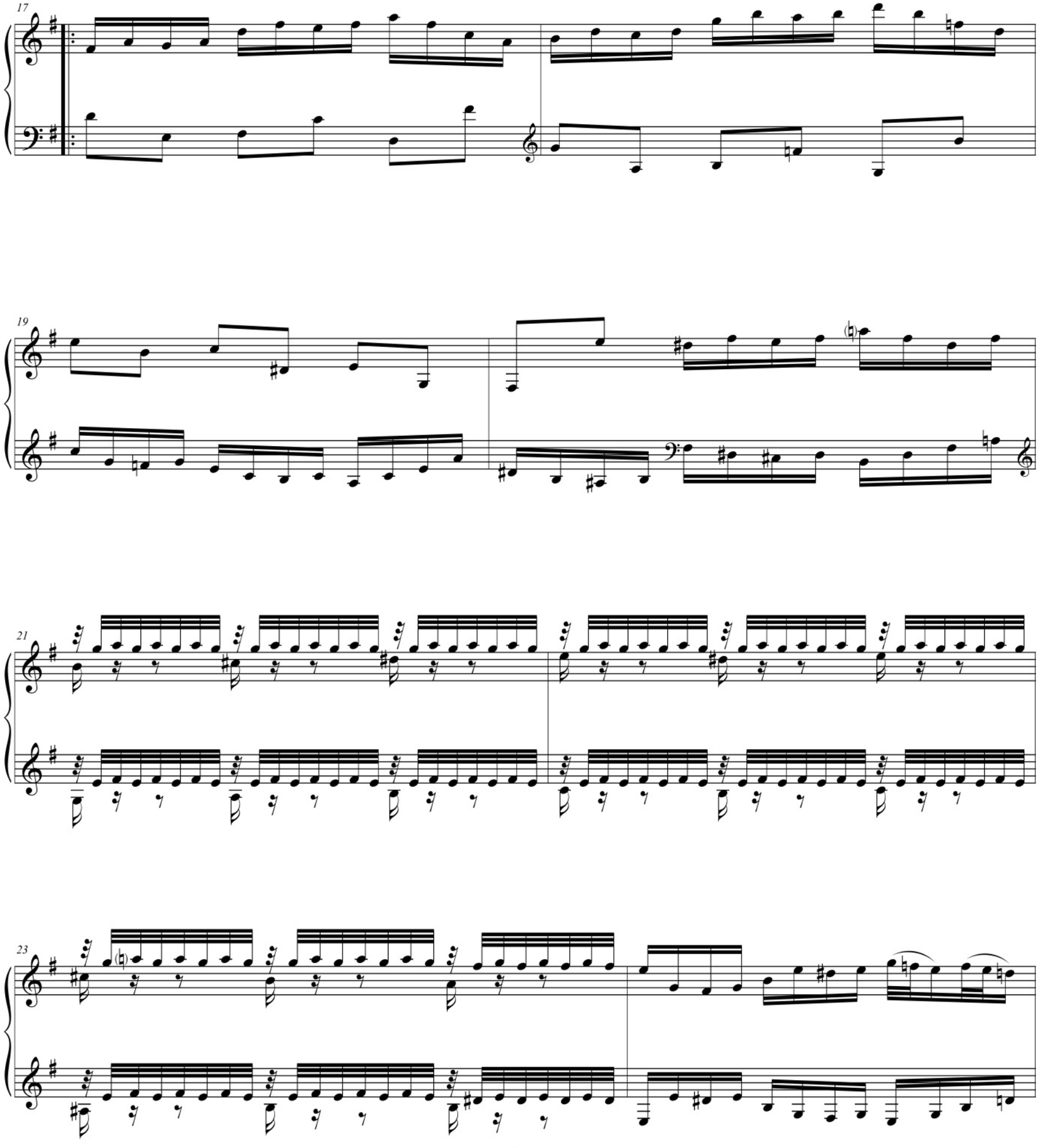
17
19
21
23

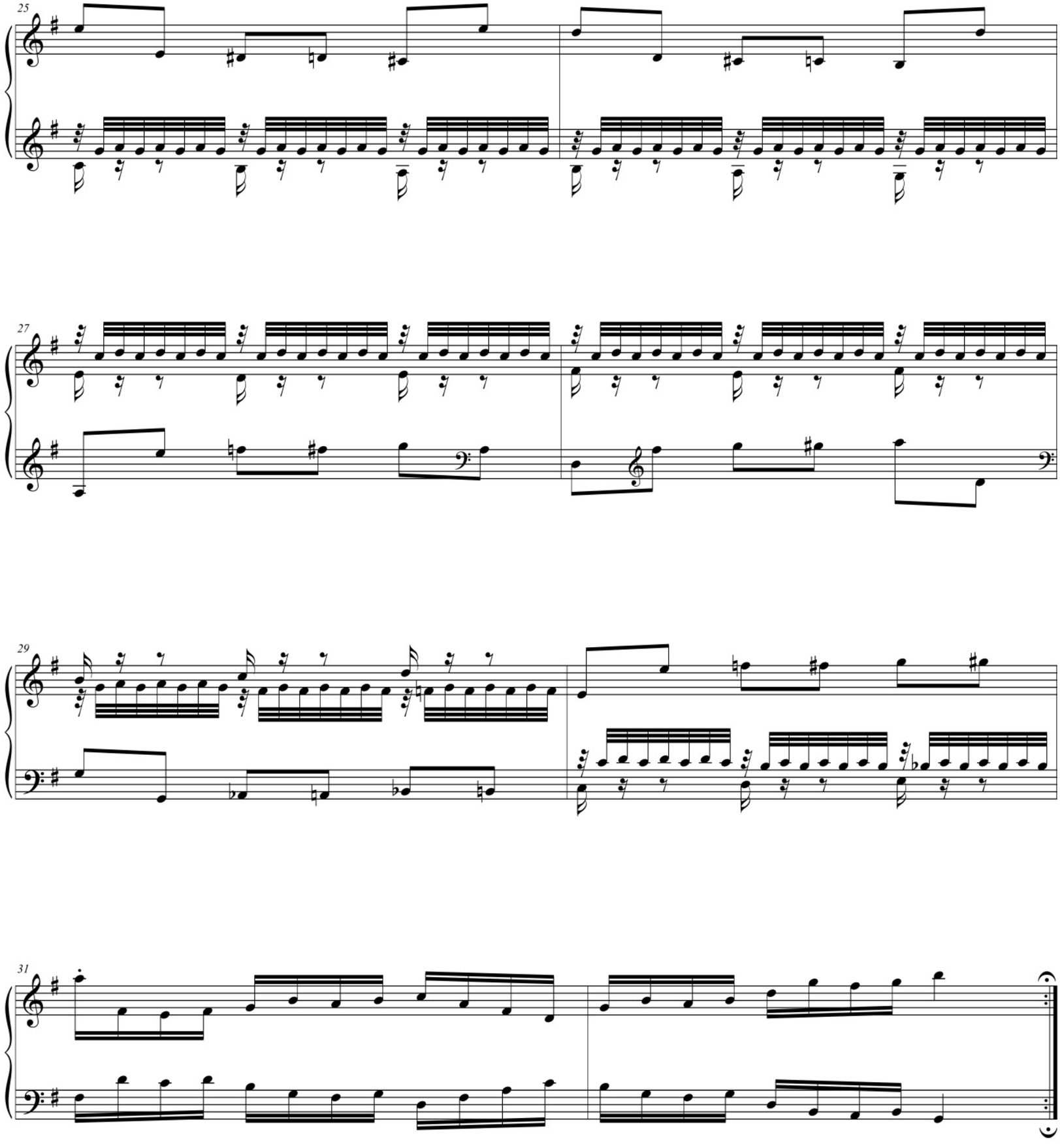
25
27
29
31

Variatio 29. a 1 overo 2 Clav.

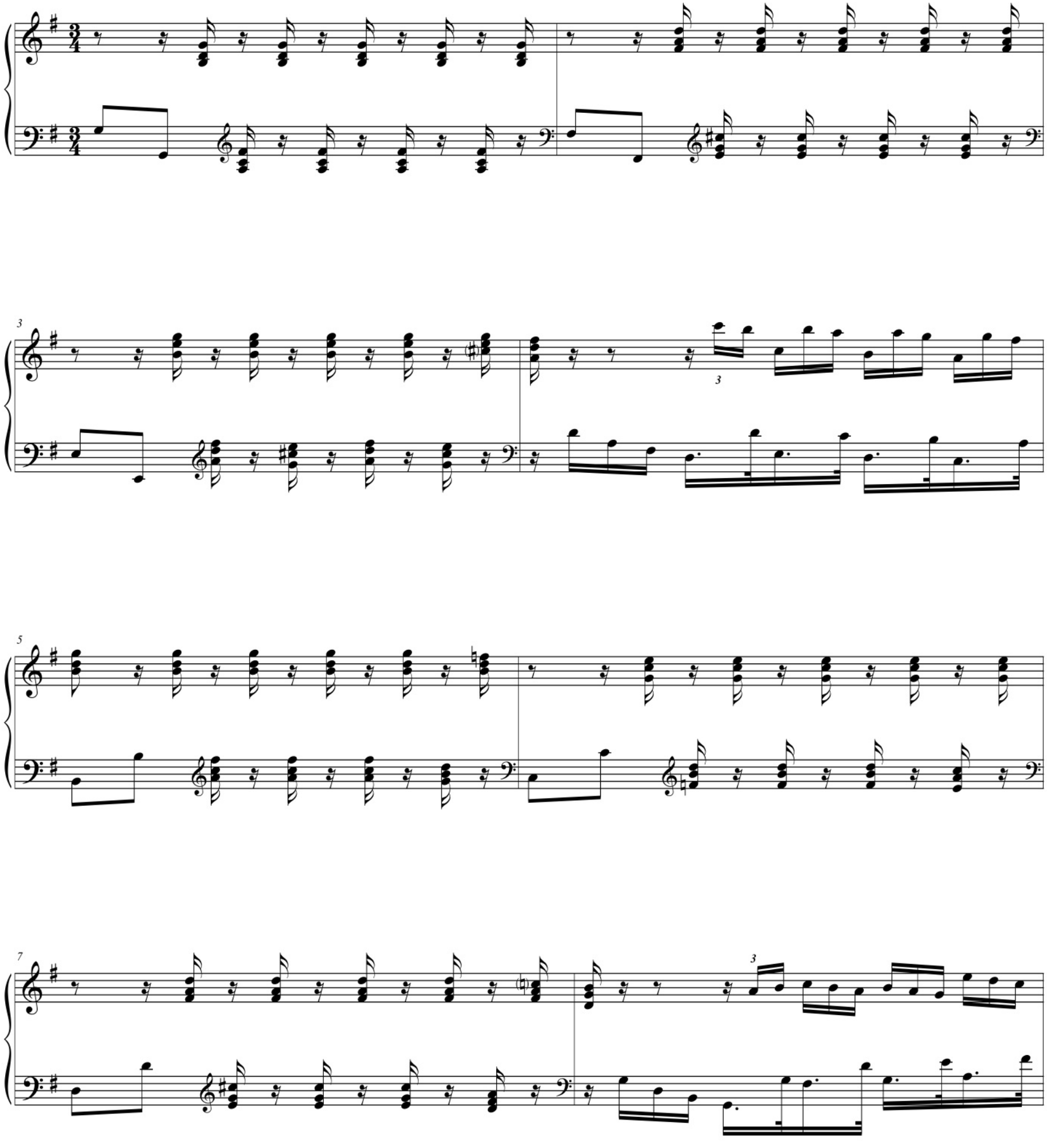

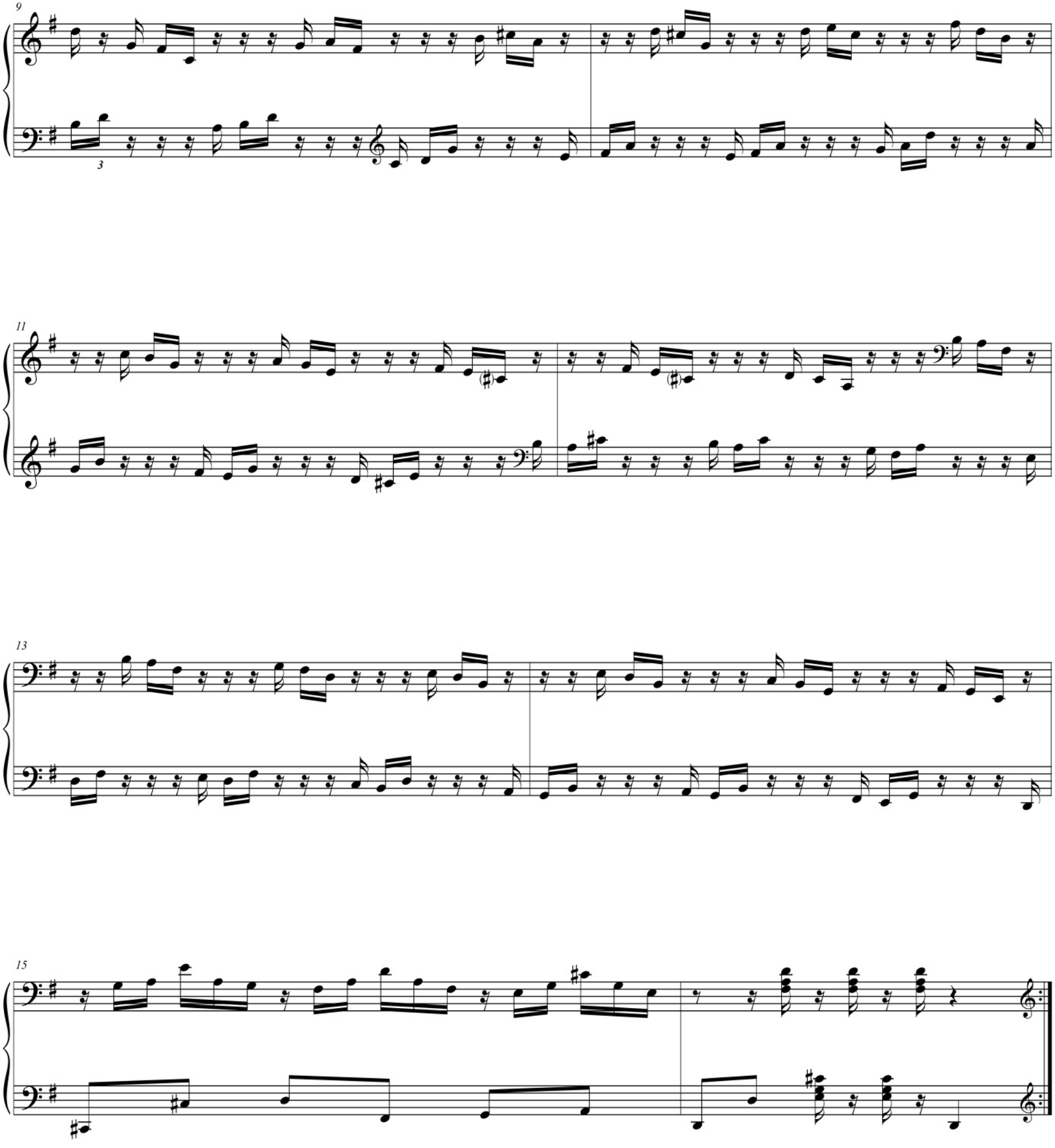
9
3
11
13
15

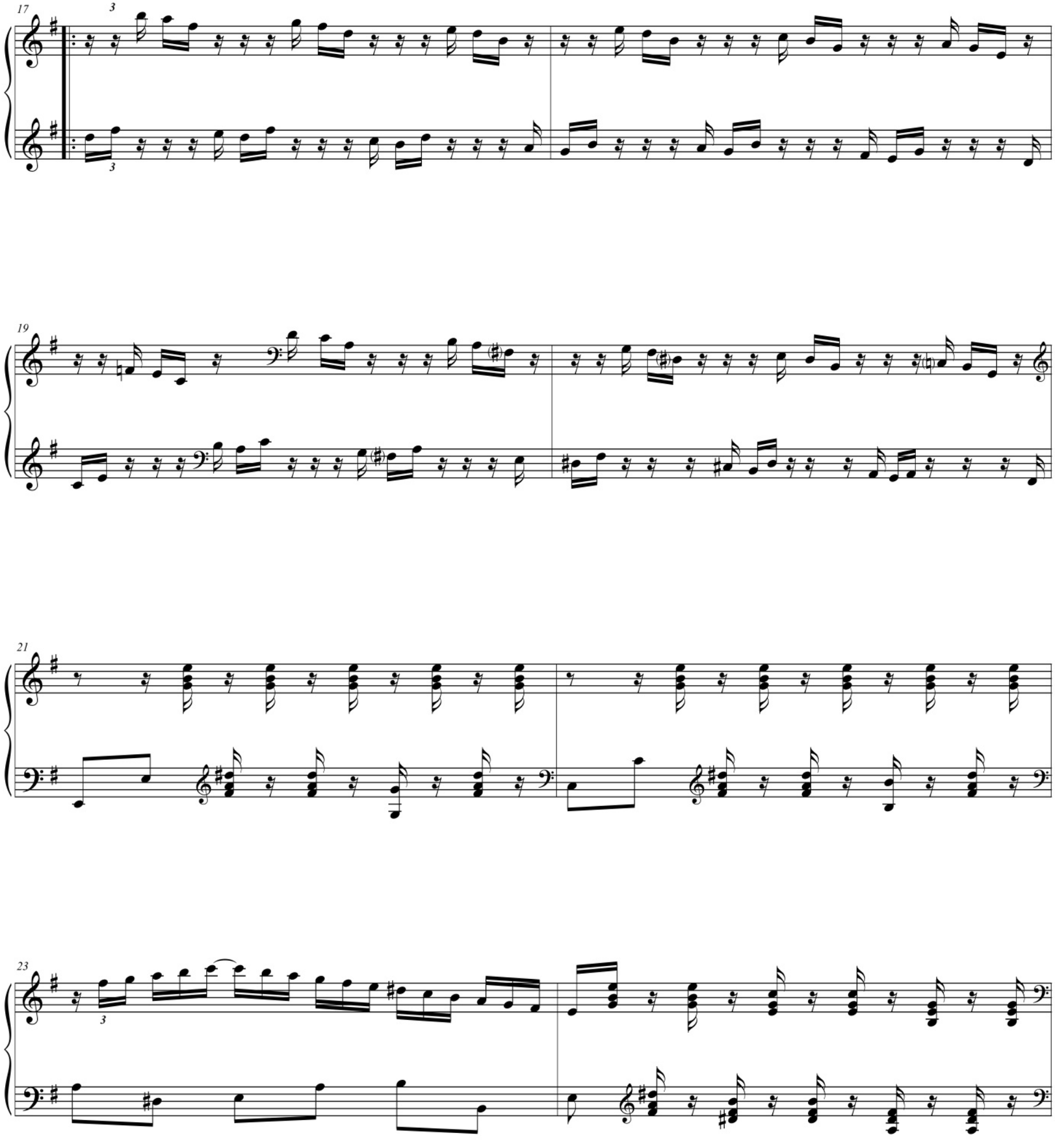
17
3
3
19
21
23
3

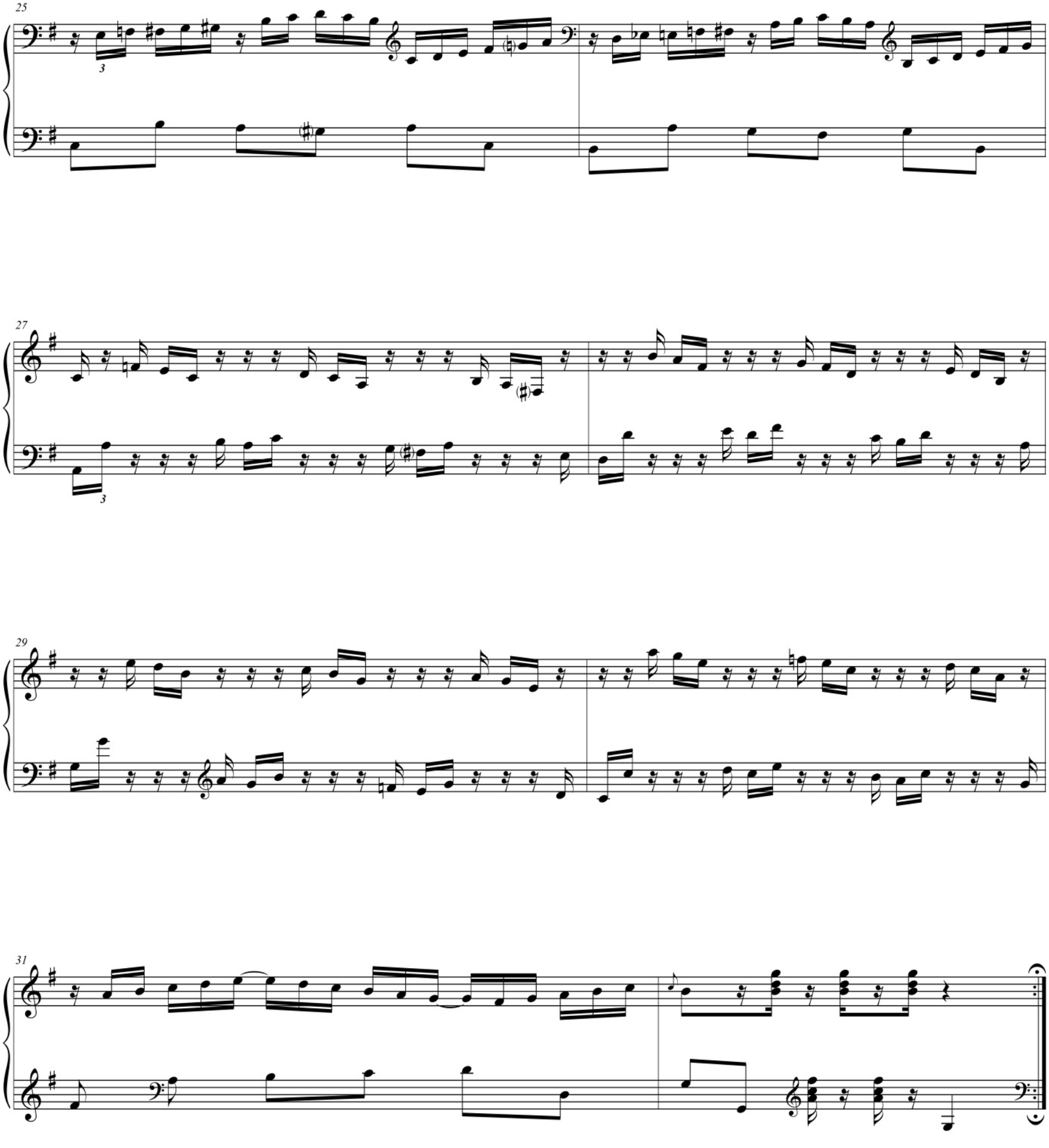
25
27
29
31

Variatio 30. a 1 Clav. Quodlibet.

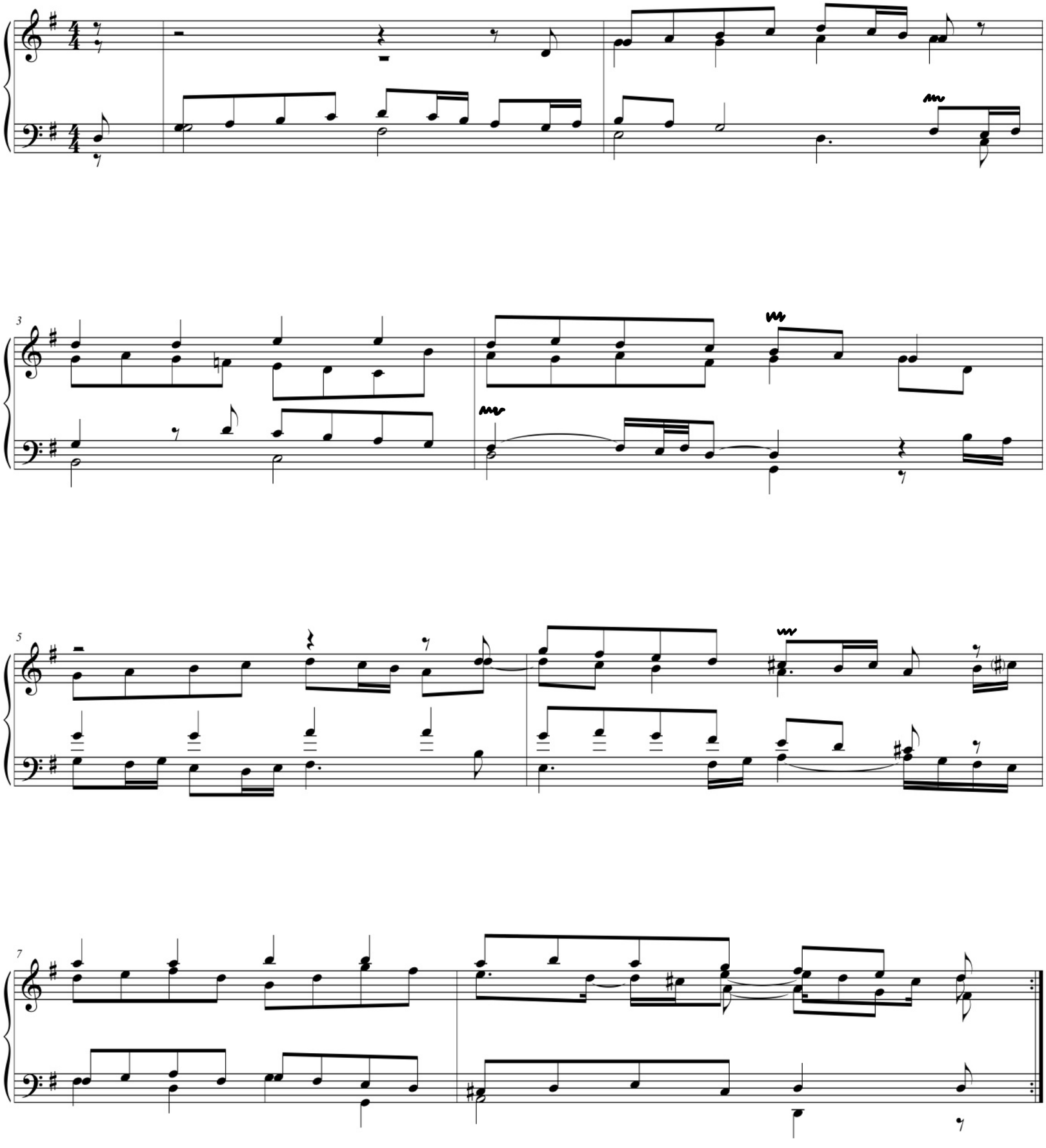

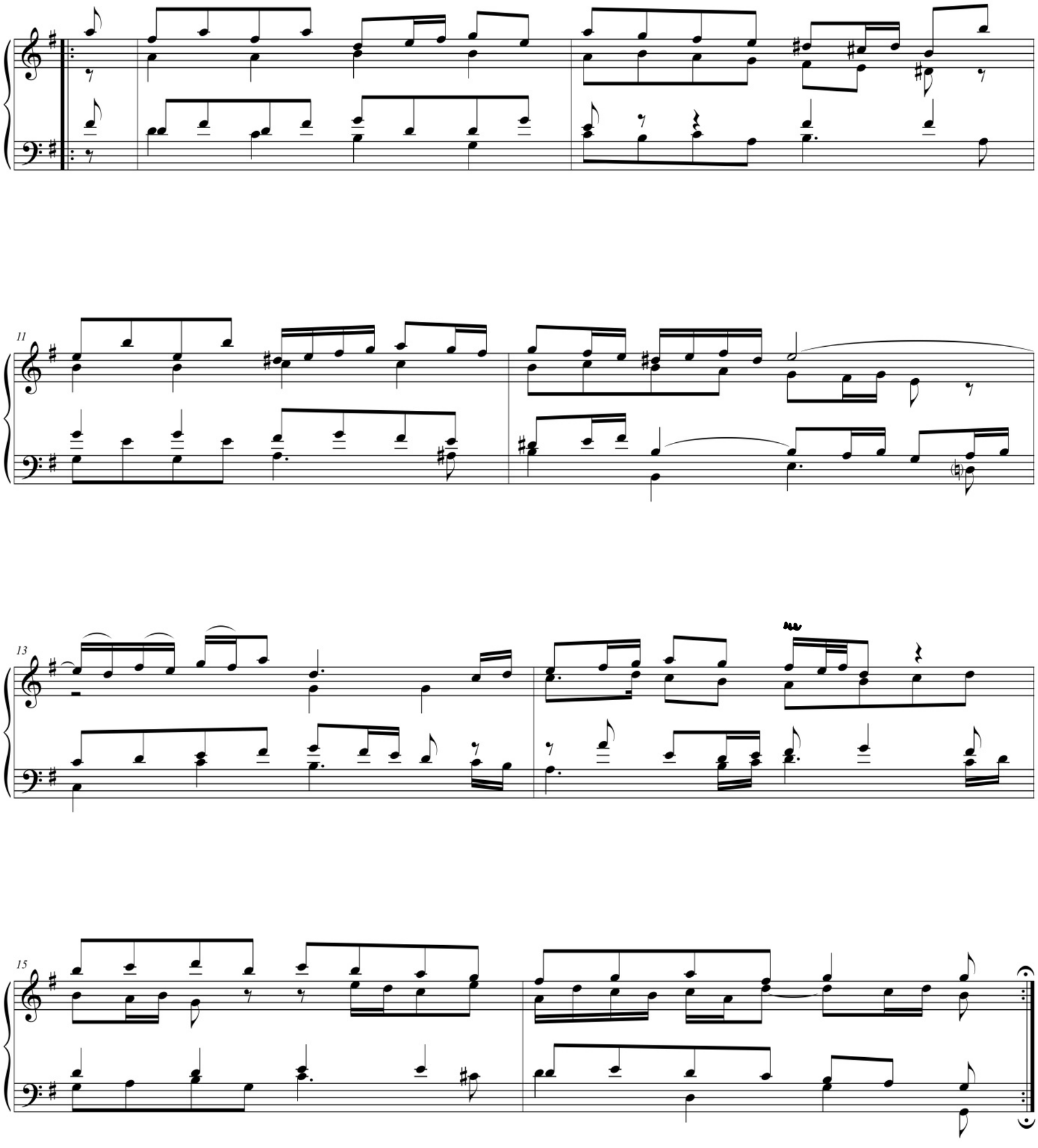
11
13
15

Aria.

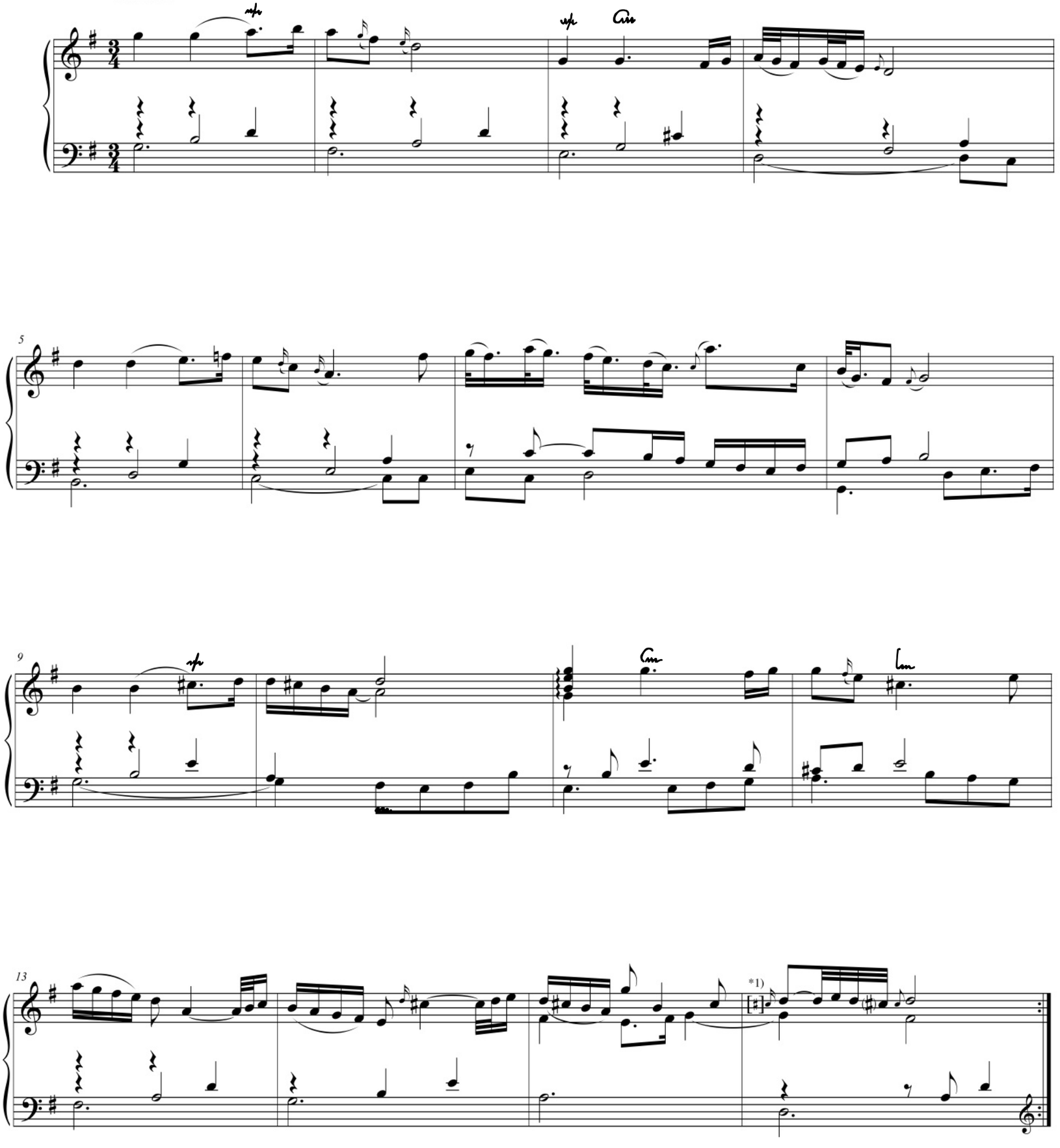

*1) See page 13.

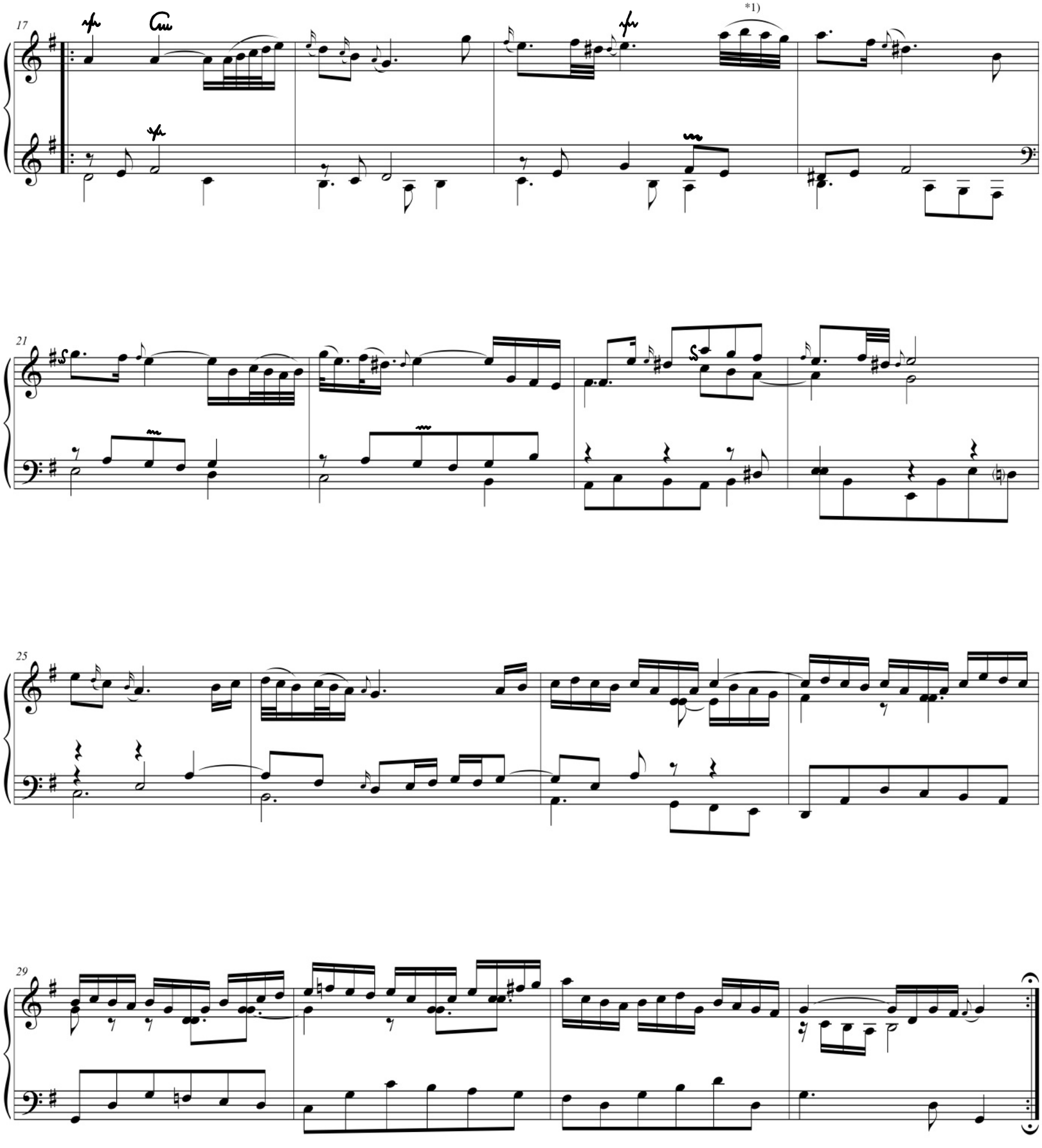

*1) Slur was added by Bach manually.